

XV LETNIK
1934

MLADIKA

5

DRUŽINSKI LIST
S PODOBAMI

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. **Naročnina** za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno prilogo vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrtletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno prilogo Din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladikev v Celju**. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **dr. Jože Pogačnik**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v Št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

V S E B I N A M A J S K E Š T E V I L K E

LEPOSLOVNI SPISI: Šmarnice v parku (Janez Jalen) — Huda ura (France Bevk) — Blaže Jetika (Jan Plestenjak) — Jernej z Bogom (Joža Vovk) — Prvi Dolenjci (Janez Rožencvet)

PESMI: Sestri v spomin (Viktor Šonc) — Dan se poslavlja (Gustav Strniša) — Majske pesmi; Večer (Joža Vovk) — Grenkost (Ana Galetova) — Tihe gore v belih meglah; Vstajenje (Vinko Beličič) — Pomlad na deželi (Vinko Žitnik)

POLJUDNI SPISI: Črvad na korenu (Bogdan Kazak) — Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva (France Stelč) — Mojdunaj (Anton Komar) — Četrto poglavje: Zmédena preja (dr. Janez Plečnik)

PISANO POLJE: Marijana Grom (Tomo Zupan) — Slikar France Košir (K. Dobida) — Naše slike — Nove knjige

DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) — Agar-agar (Š. H.) — Naša mladina (K. H.) — Kuharica (M. R.)

ZA KRATEK ČAS: Čarodejev kotiček in zabavne igre — Zakaj ima sv. Luka poleg sebe vola? (J. Gregorič) — Smešnice — Uganke

SLIKE: Karel Piloty: Seni ob mrtvem Wallensteinu — Théophile Steinlen: Štrajk — Francé Košir: Pri šivanju; Deklica; Iz ptujske okolice; Tihožitje; Jez v škofji Loki; Lastni portret — Maksim Sedej: Mati z otrokom — Franc Pavlovce: Žaga ob Kokri — Ljuba Babič: Pogreb v Hrvatskem Zagorju — Iz cerkvenega slikarstva: Slikani obok prezbiterija v Vovbrah; slikani obok prezbiterija v Vacilah — Fotografije (Fr. Krašovec): Za procesijo se pripravljajo; Materin ljubljencek; Za šmarnični oltar...; Ko sonce zahaja in ave zvoni...

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: **Upravi Mladike, Celje**. — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 130 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932 in 1933 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

MLADIKA

LETNIK XV = 5 = LETO 1934

ŠMARNICE V PARKU

Janez Jalen

Vso pomlad je prosila Francka, naj jo pusté na vrt rože plet. Pa čim bolj je moledovala, tem bolj so pazili na vsak njen korak in na vsak njen pregib.

Od božiča naprej je bila tako mirna, kakor bi ji nikoli nič ne bilo. Že so ji obljubovali, da bo za veliko noč doma, pa se je potem vse tako čudno zaobrnilo.

Na otoku in na polju je takrat še ležal sneg, na prisojnem pobočju tokraj zida pa so se pasle in se v vrhnji plasti že presušene razbrskane prsti kopale kokoši.

Bolnice na mirnem oddelku so se tisti dan večinoma zgnetale okoli peči. Francka pa si je bila pristavila stol k oknu in je nizko sklonjena hitela dokončavati namizni prtíč, ki je bil gosto posejan z rdečimi nageljni.

Zunaj je sijalo sonce.

Francka je prtíč dovršila in ga še enkrat skrbno pregledala. Hotela je prav s tem drobnim, do zadnje nitke natančno vezanim delcem prepričati vse naokrog, da že davno več ne spada na Studenec. Veselega upanja polna je nesla prtíč spraviti sestri. Oprala in zlikala da ga bo že sama doma.

Usmiljenka se kar načuditi ni mogla.

Strežnica je zavzdihnila: »Da sem jaz tako spretna, ne služim niti en dan več ne v tej hiši.«

Izmed gruče bolnic pa, ki so se zgrnile okrog mize, je pripomnila debela Špela: »Pfff. Še otroka bi ne obrisala s tako raskavo cunjó. Pfff.«

Francko nesmiselna pripomnja ni prav nič razburila. Celó milovala je Špelo: »Reva je, da se še sama ne zaveda, kakšna. Nikoli ne ve, kaj govori, in do konca življenja nikoli ne bo vedela. Reva.«

Vračajočega se zdravja vesela je Francka stopila visoko na prste in na široko zakrilila z rokami, da je zapokalo v sklepih. Tako je bila vajena včasih storiti zvečer, ko je po celodnevem

šivanju prihitela v telovadnico. Strežnica je šepetaje pripomnila sestri, kako škoda je tako lepó raslega dekleta. Francka se tudi za to opazko ni zmenila in je naprej razgibavala od sedenja zastale ude, kmalu se je čutila poživljeno.

Molče je sedla spet k oknu in si z malimi, narahlo ukrivljenimi škarjicami prav po gosposko pristrigla nohte. Tako ponegovati svoje lastne roke je utegnila pred dobrim pol letom samo redkokdaj v nedeljah.

Namenila se je do večera in morda še kak dan posedeti brez dela in samo razmišljati, kako si na novo uredi življenje, ko se vrne domov: »Seveda. Precej nerodno bo res. Ščasoma pa ljudje že pozabijo, da sem bila na Studencu.«

Opazila je na mizi zvezek modnega lista, ki ga še ni pregledala. Zadnje dni, ko je bila vsa zaposlena s prtíčem, ga je moral nekdo prinesiti. Kar sama se je roka stegnila po že sto in stokrat prelistanih straneh. Francka se je zagledala v živo barvani vzorec za blazinico. Pozabila je na vse in si zaželela samo všivati nitko k nitki in doделati delo, da bi kar dehtelo. Razložila je sestri vzorec in jo prosila, naj ji kupi črnega suknja in nekaj zvitkov rdeče, zelene, oranžne in modre svile. Dolgo se je sestra izogibala in ni hotela s pravo besedo na dan, nazadnje je pa le povedala, da je Francka porabila že ves svoj denar in da blazine ne more delati, ker je že za prtíč skoraj polovico dala sestra prednica.

Francka je žalostno stopila k oknu in se zazrla v vas onkraj zidú. Tik pod okni bele hiše je zažarela v soncu rdeče pikasta ruta. Francka je videla, kako mlado dekle okopava vrtec pod okni. Postalo ji je tako tesno in je pomislila: »Bog ve, če zraven tudi poje.« Brez dovoljenja je odprla okno, prisluhnila in ujela:

»Kito cvetja mu je dala,
s cvetjem mu je dala srce.«

Prihitela je strežnica in zaprla okno, Francki pa velela sesti k mizi. Pa Francka je ni ubogala. Pokleknila je pred sestro, dvignila roke kakor

k molitvi in zaprosila: »Pustite me rože plet.« In je glasno zajokala.

Niso je mogli utolažiti. Glasno je prejkala vso noč. Drugo jutro so se bolnice pritožile. Francka se je morala preseliti na nemirni oddelek in je tam preživela velikonočne praznike.

Sredi maja nekako so jo pa le spustili plet. Ne sicer rož, pač pa zelenjavo na polju. Francka je bila kar zadovoljna, samo da ji ni bilo treba več noč in dan poslušati večnega direndaja na oddelku. Dovolili so ji tudi čez opoldne ostati pod kozolcem. Tam ji je vsak dan znova dopovedovala bolnica Ana, da so tri matere božje: mati Stvarnikova, mati Odrešenikova in mati Svetega Duha, in da je tretja mati, mati Svetega Duha, ona, Ana sama. Francka pa bi bila po dolgih mesecih vsaj za kako uro tako rada sama. Pa je v torek tretjega tedna v majniku opoldne kar brez dovoljenja odšla izpred kozolca v park.

Francko so kmalu pogrešili in jo pričeli iskati. Vsa v skrbeh je prihitela sestra in opazila Francko na klopici pod mogočnim brestom. Z rokami si je zakrivala obraz in tiho ihtela. V naročju pa se je belilo nekaj cvetov šmarnic, ki jih je bila utrgala pod grmovjem v parku.

»Francka!« jo je poklicala sestra.

Francka se ni ozrla.

»Francka, zakaj jokate?« Usmiljenka je prisedla na klopico. Šele po dolgem prigovarjanju je Francka napol šepetaje spregovorila:

»Boris!«

»No le povejte, vse o njem povejte, pa vam bo odleglo,« je prigovarjala sestra.

Francka je prenehala jokati:

»Saj v začetku nisem nič kaj marala zanj, pa je le in le hodil za mano. Potem sem ga pa res rada imela, tako rada, da sem se njemu na ljubo učila klavir in francosko, da bi nihče ne mogel njegovi ženi oponesti neizobraženosti. Nazadnje pa — pomislite, sestra — tisto nedeljo me je prišel iskat in sva šla na Rudnico trgat šmarnice in me je objemal in poljuboval. Saj niti v sanjah nisem mogla slutiti, da so ga zjutraj že z drugo oklicali. Baraba! Kaj je silil za mano? Naj si je drugo izbral, vsaj povedal naj bi mi bil. V zapor spada, ne pa da mu pusté vzgajati otroke. Baraba!«

Jezno je vrgla Francka odtrgane cvetoče šmarnice v vodo, da jih je odnesla skozi odprtino zidu naprej proti Ljubljani.

Nazaj grede proti gredicam je Francka prosila sestro, naj nikar ne pove zdravnikom, kako

je ušla in se spet razburila, da jo čimprej spusté domov.

Usmiljenka res ni nič povedala. Pa bi prav za prav morala. In Francka je že davno doma in ima polne roke šivanja in že dolgo nihče več ne omeni, da je bila kedaj na Studencu.

Borisa pa ljudje niso še pozabili, čeprav se je preselil dokaj daleč iz domačih krajev.

Menijo, da se mu bo že še povrnilo.

SESTRI V SPOMIN

Telo dekliško ti trohni...

Na grob tvoj roma duša moja,
ko žejna je miru, pokoja,
a v srcu mojem tvoje spi.

Ponoči, ko svet onemi,
se v srcu tvoj obraz predrami
in plaho, tiho šepeta mi
o krajih, ki jih tukaj ni.

Najsvetlejša je misel tista,
ki jo zakleneš v dno srca:
ko včasih plaho vtrepeta,
obsije luč te sončno čista.

In misliš, da je morda ni,
ker se ob svitu dneva utrne,
a ko stemni se, se spet vrne,
še bolj kristalno se blešči.

Ko sen življenja bo končan,
obraz se v novo luč ovije,
tedaj se krog srca razbije
ko stene groba sodni dan...

O sestra, hranil bom spomin,
nad njim gori, glej, luč brleča...
O sestra, ta luč skeleča
morda mi pot bo iz temin...

Viktor Šonc.

DAN SE POSLAVLJA

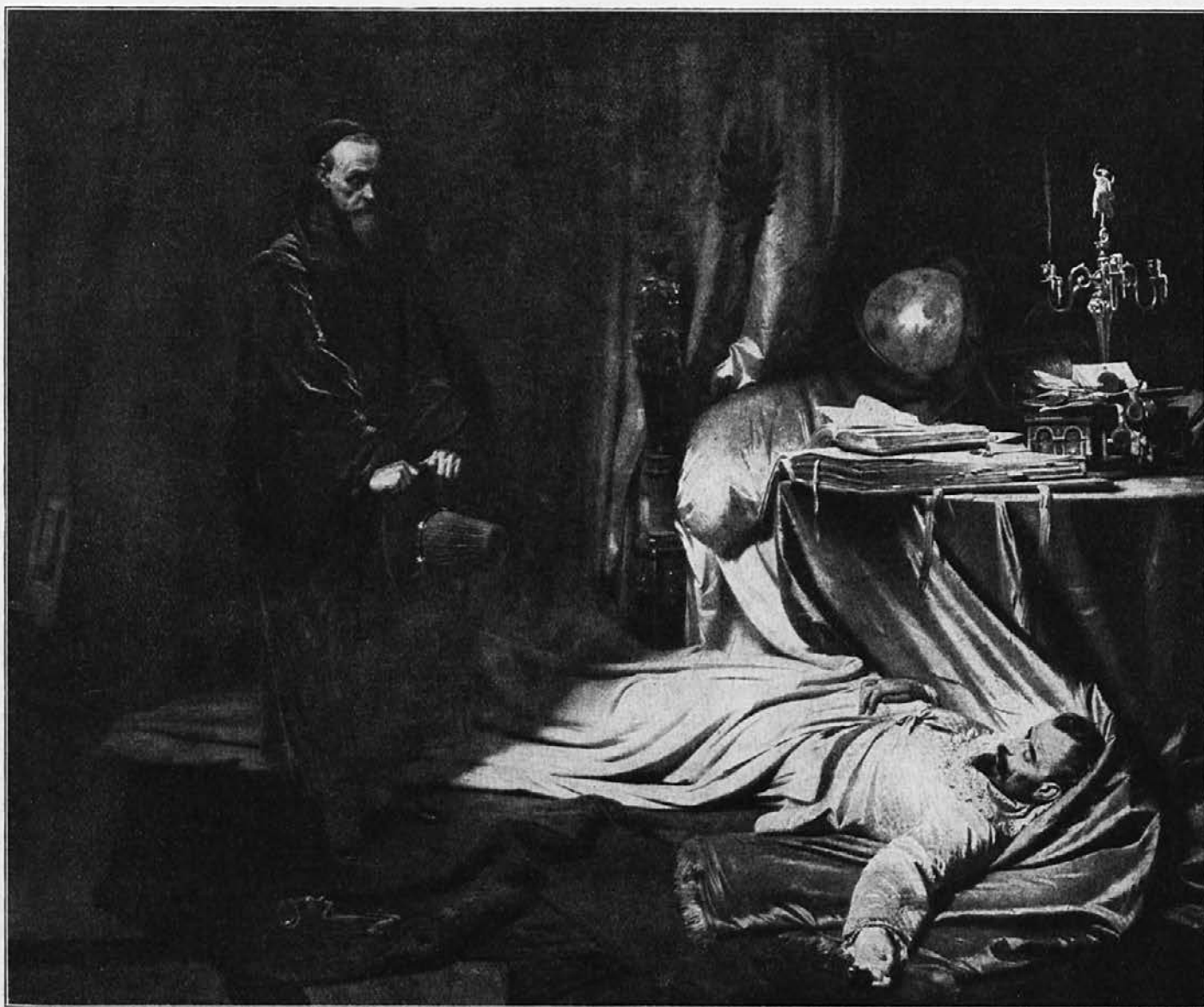
Dan se poslavlja,
ave zvoni,
v duši kot zvonec
mrtvaški brni:

Zopet zapravlil
božji si dan,
pa še vesel si bil
in razigran!

»Dan je umrl.
Umrje i čas,
večnosti kmalu
boš zrl v obraz.

Dan se poslavlja,
ave zvoni,
sredi srcá mi
kesanje ihti.

Gustav Strniša

Karel Piloty: Seni ob mrtvem Wallensteinu. (Monakovo, Nova pinakoteka.)

H U D A U R A

France Bevk

10.

V doline in soteske so legale modrikaste sence, se pomikale proti vrhuncem hribov, temnele bolj in bolj. Nebo je pobledelo. Prikazale so se prve zvezde.

Ivanc je bil prišel nekoliko k sebi. Slivar ga je zgrabil pod pazduho in odvedel v dolino. Ostali so posedli po grivi, se hladili in si odpočivali. Ozračje je bilo še vedno vroče, brez vetriča. Možje so prerokovali nevihto. Fantje so zapeli: »Je pa davi slanica pala na zelene travnike...«

Pesem je trepetala v poslednji svetlobi mročega dneva ko ujeta v pajčevino. Možje so počasi odšli navzdol. Tine je ležal vznemirjen z glavo v dlaneh. Bil je utrujen od dela, izmučen od občutkov.

Strmel je v Pavleta, ki je stal med fanti kot velika, grozeča senca. Imel je krepek glas, ki mu je silil iz zbora nekam pod temno nebo. Pesem je utihnila, Pavle je zavriskal. In kakor da je šinila vanj neka misel ko iskra v smodnik, je planil k smreki, urezal nekaj vejá in jih povezal s trto. Nanje je vrgel snop praproti, ki je rasla ob svišlih. Potisnil si je klobuk s čela in pogledal dekleta po vrsti.

»Katera se bo peljala?«

Zalka mu je bila najbližja. Medtem ko je pripravljaval veje, so ji bile oči uprte nekam na vas, kjer so že gorele posamezne luči. Pa je opazila vsako njegovo kretnjo... Zdaj se je zdrznila. Vedela je, da vabilo velja samo njej. Ne le ona, vsi so to razumeli. Vendar se je bala, da bi je katero dekle ne prehitelo. Poskočila je, že je sedela na vejah, ko da gre za pomediško, in si

spodvijala krilo. Pavle se je zasmel. Nato se je zasmela tudi Zalka. Potegnil je, že je šlo navzdol.

»Lepa reč, Pavle!«

Neko dekle se je bilo oglasilo le radi lepšega. Pavle je ni več slišal. Že je izginjal v mraku. Čim hitreje, da ji prej prideta izpred oči. Zalki se je delala omotica. Stiskala je zobe, bala se je, da pade z vejá. Navzdol, navzdol! Pod njo je zateglo šumelo. Mimo so švigala drevesa, grmovje in groblje. Mrak je že legal preko vsega pobočja.

Pavle je tekel ko jelen. Zalka ga je gledala s ponosom. Na dušo ji je leglo rahlo neugodje. Ali se ne kaže preočito? Sramovala se je. Pa kar je bilo, je bilo... Hkrati ji je bilo tudi omamno sladko, ko se je vsa čutila v fantovih rokah. Droben smeh ji je prehajal iz duše v vse telo. Zdaj je zamižala, zdaj je zopet odprla oči. Tako naglo, naglo... Bilo jo je groza, a ni ji bilo žal te groze. Vseokrog je dišalo po pokošeni travi, po senu, po praproti in medu. Vonj poletne noči.

Pod senošetjo je stal gozd. Bolj in bolj sta se bližala steni visokih, zelenih dreves, ki so temnela v nastajajoči noči. Zaseka, nekaka cesta za plazove in senarje, ki je peljala naravnost v dolino. Kamenje, korenine — veje so odskakovale, da je bolelo. Sama v temi, ki je bila ko neprodorna stena legla med debla. Možje so bili odšli po stezi, ki se je vila daleč naokrog. Globoko v gozdu so strašili njihovi glasovi. Še. Nato so docela utihnili.

Pavle se ni ustavil, Zalko je obhajal strah. »Ustavi se,« mu je klicala. Ni je slišal, ali pa je ni hotel slišati. »Le čakaj,« so ga karajoče božale dekletove misli. Na pot so visele veje in jo teple po obrazu, da jo je skelelo do solz.

»Pavle, za božji čas,« je zakrilila z rokami.

Fant se je ustavil in jo je ujel v roke. Tresla se je, srce ji je tolklo ko s kladivcem. Da, čisto gotovo je bila vsa blede.

»Nikoli več,« je rekla. »Nikoli več,« je ponovila. »Saj nisi človek.«

In vendar ji je ugajal prav tak kot je bil. Pavle je to čutil. Zgrabil jo je in jo hotel priviti nase, a ona ga je odpahnila. Še udarila ga je, a prav narahlo.

»Kaj si pa misliš!« se je našobila. »Pavle!«

Saj bi se mu bila sama rada privila na prsi. A on, presneti fant, kakor da je čakal prav nje-nega udarca. V temi je iskal njene roke. Kaznovati jo mora, zlomiti njen odpor.

»Ti me boš tepla?« se mu je hihital glas. »Kaj si res tako močna?«

Ulovil jo je za roke in jo tiščal. Zapisnila je in se delala, da jo boli, tako strašno boli. Bolj,

kot jo je v resnici bolelo. Izvijala se mu je iz rok, a ne premočno, da bi se res ne osvobodila.

»Najprej mi vzameš šopek, a nato ga vržeš proč,« mu je očitala.

Saj ni mislila resno, sama bi bila isto storila. Hotela ga je le podražiti. Pavle v tistem trenutku ni mislil na Tineta ne na ves svet. Besede so ga spomnile na dogodke tistega dne. Izpustil je Zalko in nepremičen stal pred njo.

»Tvojega, ki si ga rajši drugemu dala, bi ne bil zavrzel,« si je pomaknil klobuk na oči.

»Saj veš, kako je bilo.« Zalka je bila razočarana. »In ti si se lepo postavil zame,« je izrekla, kar jo je rahlo peklo.

»Če se mi bo še dosti opletal okoli nog, bo kri lizal,« so se fantu v temi poblisknile oči.

Da, tak ji je ugajal. Njegovega srda se ni bala kot Tinetovega, omamljal jo je. Da bi ji le rekel, da jo ima rad. In da bi zahteval, da isto reče tudi ona. Po tem jo je žejalo. Ni našla primerne besede. Bala se je, da bi ga še huje ne vznemirila.

Pavle se ni zganil. Kazno je bilo, da ga je v resnici ranila. Tako še nikoli ni bil občutljiv kot tistega dne, ko je ves tonil v mešanih občutkih. Pod večer mu je bil oče pomembno pomežiknil. Starca sta bila morda že zgovorjena, a on ji ni rekel še niti besedice. Še prejšnji večer ni bil do konca odločen, a so ga bile očetove besede zadele ko strelo. »Ko sem bil jaz fant...« Ne, tega ni prenesel. Tega dne se je odločil v srcu. Nekaj tudi radi kljubovanja proti Tinetu. A največ zato, ker je spoznal, da dekle res čuti zanj. Kljub temu — preveč je poznal sebe — mu je ostala senca dvoma v duši. Rad bi bil govoril z njo odkrito besedo. Prej, ko jo je držal za roke, bi mu bilo lahko začeti. Zdaj se mu je odmeknila. Zdaj ni mogel.

Molče sta stala na mestu, v temi, bilo jima je nekam težko. Iz gozda je zavpilo — nočna ptica ali kaj? — Zalka se je zdrznila. Nato sta šla navzdol. Pavle razdražen, a Zalka zamišljena. Grabila je za veje in jih spuščala za seboj. V temi so plahutale ko peroti. Bilo ji je, kot da izpušča iz rok misli, ki se ji povračajo brez prestanka. Ali je fanta užalila? Tako čudno ji je bilo pri srcu.

Pod drevesi je vel hlad. Skozi krošnje se je svetlikalo vedno večje število zvezd. Nad gozdom se je razlegnil vrisk. Skozi dolino je tolkel vlak, na mostu je zabrlizgala lokomotiva. Daljna pesem.

Ali ga je užalila? Zalka se ni mogla otresti te misli. Noga se ji je zapletla v vejo; vzkliknila je, se oklenila Pavleta, da ni padla. Mislil bo, da

Théophile Steinlen: Štrajk.

je to nalašč naredila. Ni se ga trdo otepala, le narahlo se mu je trgala iz rok.

»Pavle, bodi pameten,« je zašepetala.

Izpustil jo je. Da je bil do drugih deklet tako drzen? Zdaj je hodil za korak pred njo. Buljila je v njegovo tenjo, kot bi mu hotela z očmi prodreti v srce. Ali se je mar boji? Ni ga razumela. Rahlo jo je peklo v srcu.

Stopila sta iz gozda. Pred njima se je prostrla gmajna. Dišalo je po živini, ki se je čez dan tam pasla, po brinju, praproti in preslici. V zraku so letale kresnice.

»Počakajva ostale!«

Pavle je sedel na hlod, ki je ležal ob poti. Zalki ni rekel, naj prisede. Trpko je stisnila ustnice. Bila je navrhana nemira. Da bi ga zatrla, je lovila kresnice. Pavle jo je molče opazoval izpod čela.

11.

Tine je ležal ko primrzel na zemljo, vsa kri mu je bila poledenela. Počasi se je dvignil. Z rokami v žepih, nekoliko upognjen je strmел v mrak, ki je bil požrl Pavleta in Zalko. Nobena beseda ne kretnja mu ni bila ušla. Ozrl se je po ostalih: ali se mu posmehujejo?

»Prekleta,« je zaškrtal z zobmi.

Dekleta so se zadrevila po gladki senožeti. Fantom se še ni mudilo. Jih bodo že še dohiteli.

»Tine, stopi sem, bomo zapeli.«

»Nocoj se mi res noče.«

Glas, kakor da ni njegov. Ne, res se mu ni ljubilo peti. Zavedal se je, da s tem izdaja svoje občutke, a kaj mu je bilo tedaj za to. Vzel je grablje in se za svislimi napotil po rebri, ki so jo obraščale mlade smreke.

Počasi je stopal navzdol. Koraki so mu bili ko nihaji nevidne ure. Pogrezal se je v temo, ki je rasla iz doline in se je vedno bolj gostila. Potapljal se je v misli, ki so jih trgali občutki ko veter jesensko meglo. Bilo mu je, kot da se mu je razbila preteklost in kakor da zdaj tišči v pesti le njene drobce.

Za seboj je zaslišal korake in se nemilo zdrznil. Kdo hodi za njim? Zakaj ga ne pusté v miru? Lizabeta, ki ga je čez dan tako čudno pogledovala? Rad bi bil sam, sam. Ni se ozrl. A ko mu je bil fant, ki je prišel za njim, vštric, ga je spoznal s koncem očesa.

»Da ne boš hodil sam.«

Vrag te jaši! Rekel pa tega ni. Bil je Lovrenc, s katerim sta že nekatero noč prevasovala, nekatero pot prehodila. Star zbadljivec, nergač, ki se je rad vtikal v tuje stvari, a zvest tovariš. Edini, s katerim je kdaj pa kdaj govoril o Zalki. Če bi bil kdo drugi, bi ga poslal k vsem hudičem. Stopal je navzdol in molčal. Lovrenc ga je dolgo s strani opazoval.

»Ali si ju videl?«

Videl? No, da. »Saj nisem slep,« se je Tine odhrkal, kakor da se mu je srd dvignil v grlo in ga duši.

»Hudičev norec si, če boš tako pustil.«

Norec? No, pa norec! Saj je vse kipelo v njem. Če bi mu ne bil prigovarjal trezen glas, bi bil treskal na desno in na levo. Ne, saj glede dekleta se ni varal. Vedel je, da mu ni posebno naklonjeno. Toda poslednji čas niti malo ni pomislil, da bi ga mogel izgubiti. Do tistega dne. Od gnusa bi bil pljuval... Pogledal je Lovrenca. Ni mu maral kazati srca na dlani.

»Če me ne mara, je nočem siliti,« je hlinil ravnodušnost. »Če si je izbrala drugega, kaj hočem?«

Lovrenc ga je nejeverno premeril.

»D drugega?« se je strupeno podsmehnil. »Prekleto! Lepo si je prebrala. Toliko je Pavletu do

nje, kot meni, ki se nikoli ne bom ženil. Njemu je do zemlje. Če bi mogel, bi vzel samo zemljo, njo bi popustil...«

Tine je obstal nad gozdom. Fantje in dekleta so bili že izginili med drevjem. Iz teme so se razlegali vriski, govorjenje, hihitanje. Lovrenc je stal pred njim ko okleščen trš.

»Kako za zemljo?«

»Kako? Ali si res tako kratke pameti? Zalka pojde k Slivarju, a Ivancu ne bo treba šteti dote. Zemljo dobi, saj je ne ponese v žepu v krtovo deželo. To je vsa lopovščina.«

A! Tine je stal ko vkopan v zemljo. Gledal je ko bebec. A? Da, Tine se je vprašal več nego enkrat, še ta dan, če pojde mar Zalka k Slivarju, ali se bo Pavle, dedič, priženil k Frenconu. Zdaj se mu je zjasnilo. Ne, Lovrenc ni lagal. »Ko dobiš mladega, bo še trša.« Besede, ki sta jih Slivar in Ivanc govorila tisto jutro, pričajo dovolj. Ves dan ni prav vedel, kam bi jih del, zdaj pa so dobile obraz in roke.

Segel si je z roko na čelo in potegnil z dlanjo preko obraza.

»Pa kje si to izvedel?«

»Kaj ju nisem slišal, ko sem vlačil seno v svisli? Ivanc se mi je že kar smilil. Slivar ga je obdelaval kot obad privezanega vola.«

»Ali je on, Ivanc, privolil?«

»Privolil. Saj ga je tako zalival z žganjem, da je bil ko mavra. Ni več vedel, ali je dedec ali baba.«

Tine se je molče okrenil. Stopil je na stezo, ki je vodila skozi gozd. Med drevjem je bila tako gosta tema, da sta morala fanta z grabljami otipavati pot. Tine je razmišljal. Pred očmi mu je plaval Zalkin dom, ki se pogreza v Slivarjeve roke. Ne, saj ni hlepel po zemlji. Ko je mislil na dekle, ni računal. A bilo mu je umevno samo po sebi, da se bo priženil k hiši. V tistem trenutku je poleg srda, ljubosumja in gnusa legla nanj tudi skrb za bodočnost. Ali bo mar vse življenje polegal v šupi in lovil dnine? Ali naj se oženi na gostijo? In to radi tega, ker se je te zemlje polakomnil nekdo drugi?

Postal je in izbuljil oči v temo med drevesi. Glasovi fantov in deklet so se čim dalje bolj izgubljali v dnu gozda.

Zdrznil se je ob neki misli.

»To moram povedati Zalki,« je rekel zamolklo.

»Dekle je vse trapasto na onega.«

Skozi tihoto noči se je razlegnil smrtni krik ptice, ki je ječe utihnila, a za tem zmagoslavno vpitje škovirja. Fanta sta za hip obstala, a nato

Francè Košir: Pri šivanju.

sta molče hodila dalje. Med drevjem se je medlo zasvetilo. Gozd, pobočje drugega hriba... Fantje so bili že odpeli in odvriskali proti vasi.

12.

Na nizkem zidu pred Mlakarjevo hišo je sedel Mohor in igral na harmoniko. Sključen nad godalom je prebiral tipke in se med igranjem zibal, ko da nekoga uspava. Bil je skoraj neviden. Temo so rezali le trakovi luči skozi okno.

Podnevi bi ga zlepa ne bil kdo pregovoril, da bi vzel harmoniko v roko, šele na večer se je razživel. V nočeh so se razlegali zvoki njegovih pesmi daleč po vasi. Ljudje so postajali pred hišami in so ga poslušali. Taka godba, taki glasovi, da so jim bridko sladko segali do srca. Bila je godba za radost, a bila je tudi godba za solze.

Tisti večer se je bilo njegovi pesmi primešalo še nekaj drugega. Kaj? Tega bi nihče ne znal povedati. Bilo je, kakor da si je prislonil uho na prsi, da posluša in posnema neke notranje glasove. Kakor da sta se mu radost in bridkost zlili v eno pesem... Harmonika je pela. Odkrivala je stvari, o katerih nikoli ni govoril. Slepote ni prenašal kot nesrečo. Bila je zanj velika krivica, ki so mu jo naredili. V neki težki minuti ga je bila obšla misel na samomor. Da ni tega storil, ga je zadrževala skrivnost večnosti. Saj je bil samo trenotek, ki je izginil kot oblaček na soncu. Bil je zdravih korenin. V njem je tičala močna volja do življenja.

Notranji vid mu je včasih pričaral nove svetlobe. Takrat se je smehljajal predse. Toda to so bili le hipi, v resnici je bilo težko. Izuri naj ostale čute do tiste potankosti in občutljivosti, da bodo nadomeščali vid? Poznal je že vsak klanec, vsako drevo ob njem. Dolgo je trajalo, da je spoznal vsako grapo, vsak kamen, vsak grm... Vsak? Ne, to še dolgo ni bilo vse. Vseh posameznosti, ki ustvarjajo svet, nikoli ne bo mogel zajeti. S koraki je izmeril vsako razdaljo. Vedel je, koliko je od vrat do kamre, od doma do Zalke, od vrta do polja. Toda včasih se je zmedel, kakor da ga je nenadoma zapustil spomin. Bil je neboljen kakor otrok. Neredko so ga motile predstave iz preteklosti in ga delale še bednejšega. Da, če bi nikoli ne bil videl... A on je vedel, kaj je sonce, kakšna je zemlja, kakšni so človeški obrazi, četudi so mu bile vse te predstave že rahlo pobledle. Tisti meseci v zavodu: pletenje košev, branje vzboklih črk; vse tisto prizadevanje, da bi mu nadomestili oči, je bilo ko zasmeh. Čutil ga je do mozga. Če so mu vzeli vid, bi mu bili morali vzeti tudi predstave o življenju in o svetu, iztrgati mu brez-

Francè Košir: Deklica.

plodno hrepenenje po luči. Ostala mu je le noč in harmonika.

Že pred vojsko je bil kdaj pa kdaj poskusil nanjo zaigrati. V bolnišnici ga je učil neki Čeh. Dà, na harmoniko more igrati tudi slepec. Vsi so trdili, da jo more igrati celó bolje od drugih. Harmonika mu je bila že od nekdaj najljubše godalo, a tako ljubo še nikoli kot zdaj. Z njo, se mu je zdelo, je lahko izrazil vse, kar ga je mučilo. Ljudem je dajal kos sebe, kot bi jim rezal kruha. Poslušajte! Med godbo je lovil vse, kar se je godilo okrog njega. Tudi šepetajoče besede vzhičenja in vzdihe. Kakor da so med posameznimi glasovi vrzeli, skozi katere prodirajo šumi vnanjega sveta.

Glavo je nagibal na ramo, prsti so mu tekli po tipkah. Čutil je, da je nastal večer. In da je soparno in so zvezde zastrite z mrčem. Pred jutrom bo nevihta. In da po vrtu letajo kresnice. In da so se fantje in dekleta med tem že vrnili s senožeti. Eni so posedali po klopi pred hišo, a drugi ga stojé gledajo in poslušajo. Čutil je, da stoji med njimi Zalka in da ga tudi ona gleda in posluša. Obraz in nasmeh, kakor ga je videl pred leti.

Misel nanjo mu je vlila novih sil in novih bridkosti. Harmonika je zaječala. Napev se je spremenil. Zdelo se je, da je segel za pesmijo nekam v neznane globine, ki jih je dotlej za-

klepal, a jih zdaj kaže. Vidite! Čujte! Morda ga razumejo. Morda ga razume vsaj dekle... Harmonika je pela.

Dà, Zalka ga je gledala. In poslušala. Stala je v skupini deklet, se z roko naslanjala sosedi na ramo. Nagibala je glavo in lovila glasove. Tako žalostno ga je bilo poslušati. In tako lepo. Ni mislila na Mohorja, on ji v tistem trenutku nič ni bil. S strastno melodijo se je pogrezala v omaro, v nekaj lepega do solz.

»Zalka!«

Bila je nejevoljna, da jo je nekdo zmotil. Ozrla se je. Za njo je stal Tine. Kaj ji hoče? V pasu svetlobe mu je videla blesk oči. Umaknil se je. Namigaval ji je z roko in z glavo, naj stopi za njim.

Iztrgana iz godbe se je Zalka z muko prebudila v sedanost. Temu fantu bi se bila najrajši izognila. Da si še upa po vsem, kar se je bilo ta dan zgodilo. Toda bala se ga je. Da je znova ne osramoti pred vsemi, je pristopila bliže.

»Kaj mi hočeš?«

V glasu ji je trepetala mržnja. Ozrla se je po Pavletu. Stal je pred pragom in se polglasno razgovarjal s fanti.

»Nekaj bi ti moral povedati.«

»Pa prav zdaj? Jutri nimaš časa?«

Harmonika se je nategovala in krčila v težkih stokih. Mohor je dvignil glavo visoko, kakor da je nečemu prisluhnil. Ali ni slišal Zalke? Črni naočniki so zrlí ko grozne vdolbine. Kakor že tisočkrat, je tudi tedaj želel, da bi nenadoma spregledal. Zalko je videl razločno pred seboj. Táko, kakršne se je spominjal iz dni, ko se mu je bila prvič priljubila. Morda bi jo bil pozabil, če bi lahko gledal druga dekleta. Da, saj je željno lovil njihove glasove in smehe. Ko si je hotel v duhu naslikati njihove obraze, je videl le Zalko. Vsako dekle — Zalka. Sladka in nagajiva, s kitami svetlih las. Če se je stokrat spremenila, zanj ni bila drugačna. Če bi osivela in se postarala, bi jo videl do groba večno mlado. Táko, kakršna je bila takrat, ko mu je dala zadnji šopek... Moj Bog! Nekoč je slišal pripovedovati o invalidu, ki ga je nevesta zapustila, ker je bil brez noge. Tega ni prenesel, zadavil jo je... Harmonika je smrtno zavpila, nato je zajokala. Ne, ne. Zalke ni mogel in ni maral siliti, da bi bila njegova. Toda prepričan je bil, da ji le drugi mešajo glavo. V njegovih očeh je bila čista, tudi po duši taka kot nekdanj. V tem prepričanju mu je bilo laže živeti. Šele prejšnji večer mu je Tine nalil dvoma. Ves dan je vstajalo iz njega nekaj temnega, do gnusa grenkega. Sklenil je bil, da zvečer ne pojde

k Mlakarju. Pa je prišel... Pesem je zastokala, utihnila za hip, se prelevila v drznejši napev.

»Telica si, ki te bodo prodali,« je sikal Tine.

Besede so padale na Zalko ko udarci. Bila je prepadena, jezna, hkrati užaljena. Da bi to kazala, ji je branil ponos. In nazadnje, kaj je to komu mar? In najmanj Tinetu. O sebi bo sama odločala. Od tega dne je bila že trudna, vsega naveličana.

Ne da bi še katero rekla, se je obrnila in odšla k dekletom. Tine je zrl za njo, stisnil pesti in požrl jezo. Pri tej igri je izgubil zadnjo karto.

Ozrl se je po Mohorju. Zdelo se je, da ga je šele tedaj opazil. Glavo je zibal, kakor da mu kima. Spomnil se je Zalkinih besed: »Škoda fanta!« Še tisto jutro jim ni mogel pritrditi, zdaj se je slepcu notranje približal. Sedel je poleg njega na zid.

Harmonika je še vedno pela, duša je bila polna, prsti se niso utrudili, misli tudi ne. Mohorju so se prikazovale nekake predstave. Ali ni slišal Zalkinega smeha? Ali ga zopet varajo čuti? Tam stoji in se naslanja na fanta. Tako ga posluša. Morda bi mu najrajši vrgla novec v klobuk, da bi zastonj ne igral. Veke so se mu zaprle čez mrtve kroglice, kakor da ne more gledati tega prizora.

Nekdo je sedel na zidu poleg njega. Kdo? Ni ga trgal iz občutkov, iz katerih mu je vrela pesem, ki jo je skladal iz različnih napevov, jih po svoje spreminjal in prelival, tako kot je čutil. Tisti »nekdo« mu je položil roko na ramo, slišal je šepet. To ga ni motilo. Le kdo? Tine? Tisto jutro je čutil odpor do njega, zdaj mu je zginil. Kaj mu govori? Čemu se mu tako trese roka? Da, saj ga je razumel. Morda edini. Besede so se tikale tudi njega. Pod njimi se je Zalka spreminjala kot pod čarovno paličico.

Za trenotek se je godcu ustavila roka. Harmonika je zacvilila, zastokala, pesem se je prelomila. Skoraj bi bila utihnila, a se je slepec znova zavedel iz tesnobe. Vsebina besed, ki jih je slišal, se mu je mešala v godbo, ki se je bila iznenada vsa spremenila. Postala je hreščeča, podsmehljiva, uporna, obtožujoča. Igrajte, prsti! Včasih je v najtežjih trenutkih želel, da bi se zemlja zdrobila v prah. Zdaj se je zdelo, da jo hoče uničiti s svojo pesmijo, ki mu je naraščala v nevihto. Debele kaplje znoja so mu tekale po čelu. Iz motnih oči se mu je prikazala solza, pala je na harmoniko.

Neko dekle se je na glas zasmejala.

Mohor se je bridko prebudil. Harmonika je še zavpila, nato je stokaje utihnila, ko da je nekdo padel pod nožem.

(Dalje prihodnjič.)

BLAŽE JETIKA

Jan Plestenjak

Ni še tako dolgo. Velik je bil za dva, močan za štiri. Pri hiši je zalegel za vse: za vola, ki ga je mati prodala, da je davke plačala, za očeta, ki ga je vojska vzela, in za mater, ki na njivo ni

»Le kaj bo Blaže z njo?« je gostolela Vodnikova pomenljivo in pogledala prijateljico.

»Saj ni podobno, da bi bila zanj,« je razsodila Fojkarjeva.

Blaže pa je kupil odpustkov vsem in ko so v nedeljo popoldne plesali, je plesal z vsemi. Vsaka se mu je v dlaneh skoraj zgubila in v

Za procesijo se pripravljajo. (Fot. Fr. Krašovec.)

več mogla. Kosil je, mlatil je, vozil je in žel je sam; in kadar je sredi dela zavriskal, je vedelo devet vasi, da vriska Blaž, ki mu ga ni enakega pod zvonom.

Dekleta so ga rade imele, pa so se ga bale.

»Kar v rokah bi me zdrobil,« je glasno pomislila Adamova Mici.

»To bi mu stregla,« je ušlo Mežnarjevi Mani in od tedaj se je je prijelo ime: Blažetova Mana.

In Mana se je imena otepavala, druge pa niso mogle utajiti zavisti.

vrvežu se je vrtela samo velika, neokretna postava: Blaže.

*

Blaže je mater pokopal. Po strmi in razriti grapi so jo vlekli na saneh, da je rakev škripala in da je suhljato materino telo zvonilo ob strane. Blažu se je zdelo, da ga drobn glas opominja in prosi:

»Blaže, nikar, nikar, to je prehudo!«

Blaže je vzrožil.

»Ljudje božji, še konjedrec bi delal lepše. Kam se vam mudi, kaj vas je obsedlo?«

Pogrebci so ga gledali in so se čudili. Glas mu je bil drugačen in telo mu je zlezlo v klobek.

V dolini so mater naložili na nosilnice. Ker je bila lahka, so jo nosili samo štirje, drugi pa so šli v procesiji in so glasno molili. Po svoje je molil Blaže. Pri znamenjih so se nosači izmenjavali, molitev pa je bila vedno bolj zategla in žalostna, glasovi pogrebcev so bili že zamolkli in utrujeni. Blažev je bil razsekan in kot pijan, kakor da išče opore.

Za Kamnitnikom so jo pokopali.

»No, sedaj sem pa sam!« je zatulilo v Blažu. Obraz je obrnil, da je skrnil debele solze, ki so mu pripolzele do ustnic, da je zakašljaj.

»Nič ne maraj, Blaže«, ga je hotela tolažiti Dolinska. Toda ko je zagledala njegov spremenjeni obraz, se ga je ustrašila in ji je zadavilo besedo.

Pri Pepetu so pili pogrebščino in se poslovili.

Pogrebci so zavili po grapi, Blaž pa je rinil navkreber.

»Čuden je,« je zmajeval Kopač.

»Kot bi ne bil zdrav, se mi zdi,« je zagostolela Hrastnikarica.

*

V bajti je bil sam. Na stenah so visele stare podobe, iz črnih okvirov so gledali na osamelo mizo najvplivnejši svetniki: sv. Ožbolt, sv. Lucija, sv. Neža, sv. Jurij, sv. Ana, sv. Pavel Pušcavnik. Vso soseščino so zvezali pajki in taborili za okviri, nastavljali mreže v kotih in pri oknih, razpredli svoje gugalnice od stropa pa prav do mize.

Materino posteljo je postavil v vežo in se je ni več dotaknil, zase pa je nametal v kotu nekaj sena in cunj in se zleknil tja, kadar je bil že do onemoglosti truden.

Pri Poljančevih je dobival liter mleka, polento je kupoval v Loki, kaj več kuharske umetnosti pa ni zmogel.

Polenta in mleko iz dneva v dan. Polenta in mleko v nedeljo, v ponedeljek in v soboto. V nedeljo morda belo štruco in sladek smeh in prijetno srečanje...

Kramp je vihtel za tri, kosil je za dva, sekira mu je pela za tri, da bi dolgove plačal in da bi bajto zacelil...

Plačeval je dayke, meline zasajal, da se niso usipale, celil bajto in se mrtvičil iz dneva v dan.

»Žival, še pretrgal se bo!« je zmajevala Mana in rada bi mu bila pomagala.

Mlade smreke so pognale ob trhljih parobkih, mladi kostanji so kar sami silili iz grape in izpuhtevali samo mlado zdravje.

»Joj, kako mi raste!« je mencial Blaže.

V prsih ga je zbadlo, čudno ga je zbolelo v glavi in ga streslo po telesu. Čudno prijetna se mu je zdela bolečina in ni ji vedel imena, dokler se mu ni izprevrгла v grenko misel.

»Bolan si!«

»Izmučen sem, saj ni čudno!« se je tolažil. Toda misel se mu je zdela tuja, kot bi jo mu bilo narekovalo neznano bitje.

»Bolan si!« je jeknilo znova vanj, ga zgrabilo in ni več izpustilo. »Bolan si!« je kriknilo vanj, ko se je zbudil, preden se je dobro vlegel. »Bolan sem!« je šlo z njim kosit, mlatit, kopat in ga posadilo v travo, da si odpočije, preden se je sonce prerilo do sredine neba. »Bolan si!« je jecalo vanj, ko se je strt metal v hrib in duškoma lovil sapo.

Na klancu pa se je šopirila bajta. Bela streha se je smejala soncu in zelenju, drobna okna so mežikala v grapo in iskala Blažeta.

Blaže jo je zagledal izza ovinka. Zdela se mu je čudežno lepa. Tako gosposko se je naslanjala na breg in se tako bahato ponujala, da se je kar zasmel.

»Jej, jej, kot mestna gospodična!«

Ko pa ga je zbadlo v prsih, se je bela streha potemnila in v senci hrušk in orehov se je bajta skoro izgubila.

Blaže je zavil navkreber, mraz mu je bilo v čelo, po hrbtu ga je čudno ščegetalo, kot bi ga pod kožo nekaj razjedalo. Blažeta je še bolj zaskrbelo. Saj še za hojo nisem več, kaj šele za delo. Pa naj se ženim, bolan in polomljen!

Vse dneve iz preteklosti so mu preletele misli.

Naslonil se je na melino in pokramljal sam s seboj.

Premalo sem se briga za zdravje, rogovila rogovilasta! Janščeva ohcet me je oplazila. Dež je bil, mraz tudi, jaz norec sem pa upehan legel v travo in zaspal. Takrat sem prav za prav začutil, ne vem, kaj mi je reklo, da je to samo preležanost. Zapodil je nadležne misli in se pognal v hrib. Sram ga je bilo tarnanja. Hotel je biti zdrav.

»Blaže pa kar prhni,« je izrekel Kopar. Tedaj pa so ženice izbruhale glasno vse, kar so prej šušljale.

»Že dve leti se mu pozna!«

»Dolgo je skrival, skriti pa le ni mogel!«

»Na ušesih se mu je poznalo!«

»Njegova rdečica ni bila od prave krvi!«

»Jetika bo!«

»Kaj pa drugega,« je razsodil Kopar in nemo so zmajevali z glavo. Vsem se je Blaže smilil.

»Bajto je zacelil, kar lepo življenje je bilo pred njim. Z Mano bi se prav dobro razumela,« je gostolela Kopačica.

*

Blaže je ostal sam. Sekira je rjavela v kotu, majevnik in drsavnik sta bila ovita s pajčevino in iz pajčevin so mežikali svetniki, skozi okno še sonce ni moglo pogledati. Blažu je bilo prav tako. Ljudi se je ogibal, ker se je bal, da bi mu porekli: Lenuh, zakaj ne delaš, ampak gniješ v lenobi.

Nobeno upanje ni več gorelo v njem. Mano je vprašal, kako bi bilo, če bi se vzela, pa se je Mana ustrašila njegovih vdratih oči in je zajecjlala:

»Ko pa pravijo, da si bolan!«

Tedaj je Blaže spoznal, da je res bolan in da ni več pomoči, da je obsojen na smrt. Še Mana, ki ga je vedno tako prijazno pogledala, se je obrnila vstran. Ni je več duše na svetu, ki bi čutila z njim.

*

Blaže je kupil harmoniko in jo vlekel, dokler se ni utrudil ali pa za harmoniko zadremal. Ni bilo ne polka ne valček ne pesem, kar je igral, bil je krik lačnega in žejnega, krik umirajočega.

»Kot bi bilje igral,« je menil Kopar, ko so se zvoki zgubljali v večer.

»Ne bo več dolgo!« je menila Kopačica. Dušila je solze, ki so drezale v nosnice.

Iz bajte pa je pogrkovala čudna pesem. Kot razsekana se je lovila po rebri med mladimi smrekami in kostanji in oglušela v grapi.

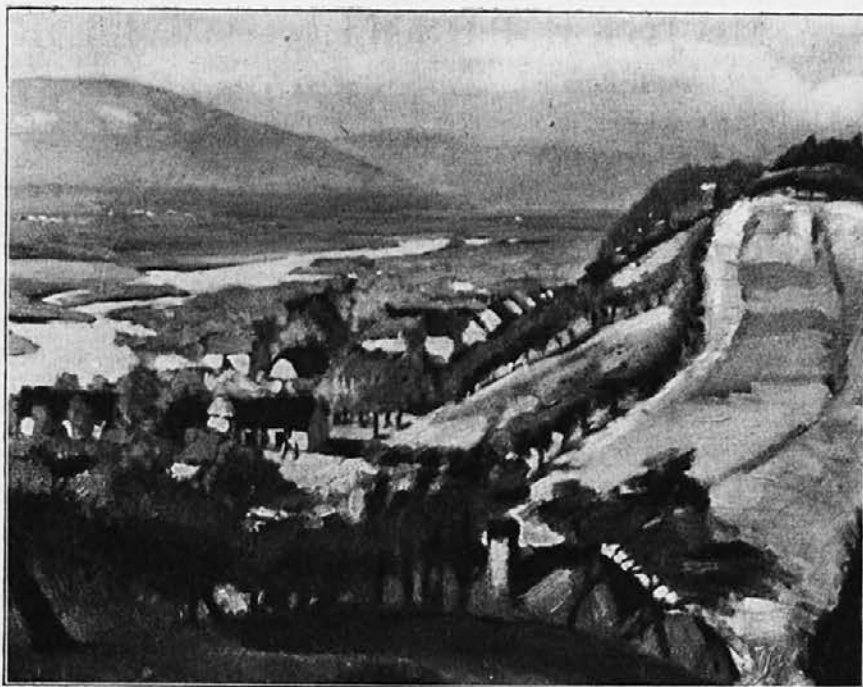
»Gospodarja je vojska vzela, mater so skrbi zagreble, Blažeta bo pa jetika skrivila,« je nosljal Grebenar in zmajeval z glavo, ko je poslušal čudno pesem.

»Tolaži se, siromak!« Zaprl je okno, da pesmi ni več slišal. Preveč se mu je Blaže smilil.

»Bajto je zacelil, dolžnike je odpodil, jetika pa je zastrupila njega. Preveč se je gnal, preveč,« je momljala Grebenarka.

»Življenje samo brli še v njem,« je izušljal Grebenar in si podprl glavo, oči pa skril pred ženo.

Blaže se je naveličal tudi harmonike.

Francè Košir: Iz ptujske okolice.

»Da bi vsaj človeka imel, ki bi se k meni usedel in kramljal z menoj,« je tarnal vdovi Marijani, ki mu je postregla iz lastne siromaščine.

»Marijana, pozdravil bi se rad. Bajto bi dal za zdravje,« je jecljal. Toda ljubezen do bajte je bila tako močna, da je podrhtevala v sleherni besedi.

»Zdravje je več vredno kot vse drugo,« je odgovorila Marijana, ne da bi pomislila, kaj govori.

»Res je, ampak...« tedaj je govorila ljubezen do bajte, »ampak če bi ozdravel, bi se kdo drugi šopiril v moji bajti, jaz naj bi se pa potikal od hiše, nak!«

Marijana je molčala, ker mu ni vedela svetovati.

Še v noč se je svetila bela streha v medli luči in je krvavela rdeča svetloba, iz bajte pa ni bilo čuti glasu.

Na jesen ga je stisnilo. Zbili so mu dolgo rakev in jo privezali na sani. Po strmini je sani premetavalo, rakev je škripala, iz rakve je bilo čuti zamolklo, zadušeno klobotanje, Blažeta so bile tako same kosti.

Za rakvijo so šli pogrebci in šla je tudi Mana. S hriba je mežikala bajta in bahavo se je ponujala svetu njena bela streha.

»Toliko se je gnal za bajto, da se je pregnal,« je pomislila Mana in solze so jo zalile.

Od tiste minute ji je bila bajta tuja.

MAJSKE PESMI

1. Pomlad.

Razčesani bori zró v večer.
Polje diha v vonju bilk in trav.
Tiho veter beli jablani
je odpihal cvet v dehtečo smer.
Čez in čez na pot so posejani
cveti. V zemlji razrahljani
vsepovsod se mlada rast budi. —
Svoje suho bom drevo zasadil,
morda tudi meni cvet vzbrsti...

2. Okno v večeru.

Razkošni nageljni se z okna vzpenjajo
kot rôke, sipajoče rože rdeče.
Prav radi padli mladi bi cvetovi
nekomu na roké drhteče.
Bohotna pelargonija sloni mirnó
na šipi. Plaho zre dekle
in tiho lomi rožmarinu vrh.
Zavriskaj, pridi čez poljé,
razeveli nagelj pal ti bo v roké.

3. Pastirji.

Zamišljeni pastirji čedo ženejo
molčé, kot da so na piščali pozabili.
Morda pa bodo drugih spet ovili?
Mene žeja že po zvonki pesmi.
Ves dan slonim ob strgani ograji
in zrem v vonjave cvete bledih rož.
Čebele nanje sedajo pojoče —
Pastirji, brž nastavite piščali!

4. Studenec.

Iz razmehčane zemlje tiho vre studenec
kot iz navrtanega debela sok sladak.
Potonikam izpira sočne liste
in srka žlahtni vonj in ves težak
od čudnih sil med travo leze.
Odnekod skoz ozračje veter nosi cvetje.
Brezšumno pada v biserno rosó
in kot spočito se umiri nad vodó.

5. Ave Marija.

Spokojno veter v drevju je zaspal,
potihnil je pred hišami ropot.
Nekje je truden ptič perot povetil
in v gostem listju nemo je obstal.
Nad vas je prvo zvezdo Bog prižgal.
Nad daljnimi gorami zarja ugaša,
ah, pa je pozabila drobce sija:
kot plamen rdé še v oknih belih hiš,
ko toplo moli zvon: Pozdravljena, Marija...

Joža Vovk.

JERNEJ Z BOGOM

Joža Vovk

Stari Jernej se je razgledal po svoji kajži.
Vse je prav, vse lepo, to in ono bo še dobil. Stol
bi bil še potreben ali pa klop. Veliko pa ne potrebuje.
Vendar pa je nekam prazno. Svetla sobica je, saj ima kar troje oken, in velika in se predmeti v njej ne izgubé kar tako. Nečesa še manjka. Ščasoma se bo še vse naredilo.

Prijel je palico, šel ven in sedel na klopco pred kajžo. Gledal je po dolini, ki je ležala razgrnjena pred njim, a misli so se mu vračale nazaj. Kakopak, nekaj bo še moralo priti v kajžo, to je bolj čutil kot spoznaval. Pa kaj, tega ni vedel.

Zagledal se je spet v dolino. Vsa je bila že zelena, tam ob robu so se že spuščali kostanji. Letos niso pozebli. Tudi ozimina tam spodaj se je porasla, čeprav je na spomlad slabo kazala. Vrana bi se že v njej skrila, pa saj je že čas.

»No, lani sem tamle pri cerkvi tako pognožil, pa je bilo komaj za trud. Letos pa taka nameša! Mladi je dobro začel. Morebiti bo še dober gospodar, lahko bo, nisem mu slabega pustil. Samo če...«

Starcu je zastala misel, pogladil je s hrapavo roko čez pusto čelo in zmajal z glavo. Spomnil se je nečesa, česar bi se prav za prav ne smel. Vselej pride ob dobro voljo, pa ne more pomagati, je pač tako. Vedno je z njim tista misel, ne dá mu miru, še ponoči ne; ali sanja kaj podobnega ali pa kar tako brez spanca tuhta in tuhta.

»Ko je pa tak! Saj ne morem drugače. Kaj sem pa hotel? Rajši tukaj živim sam zase. Nekaj imam, veliko pa tako ne potrebujem. Čemu se bom pa potem onegavil z njim? Sam Bog mi je takrat dal toliko pameti, da sem si kajžo izgovoril. Dobro sem vedel, da bom prezgodaj izročil, na, pa sem res. Dobro mi je svetoval rajnki Krvina, naj ne izpustim do zadnjega, seveda, tepec ga nisem poslušal. Danes mi je žal. Pa kaj bi zdaj nergal, ko je prepozno!«

Molče in topo je zrl Jernej po dolini, čez potok na cesto in proti vasi. Njegova hiša, prav za prav ne več njegova, je zadnja, nekoliko pomaknjena iz vasi pod nasprotni breg. Hiše ni videl. Zakrivalo jo je drevje. Le hlev je s koncem štrlel iz vej.

Miren večer je bil in nad Jelovico je že počasno ugašala zarja. S hribov je vlekel topli nočnik. Trava se je majala v vetru in okrog kajže je šumelo listje na starih moštnicah.

Maksim Sedej: Mati z otrokom. (Litografija, 1950.)

Spodaj na vasi je zaropotal in se premaknil voz. Ropot je skalil enakomerno sušenje hruševga listja. Nekje je zateglo zalajal hripav pes in kmalu nato se je za potokom prikazal konj. Zavil je čez polje proti klancu.

Starec je dvignil glavo in napel oči.

»Je! Moja Liska. Čedna kobilica in dobro teče. Vóren gre v mlin. Na Bistrico, kajpak. Pózen je. Njegova stvar. Nič ne dé, saj je kobilica bolj pametna kot on. Da! Prav za prav, zdaj...«

Spet se je nečesa spomnil. Zdaj ga ni stisnilo, nasprotno, odleglo mu je ob lepi misli, rahel nasmeš se mu je razlil čez hrapav obraz. Oddahnil se je in vstal.

Zdaj je Francka sama doma. Dobra je Francka, njegova edinka! Ni ona kriva te zmede, hudo ji je, da je tako daleč prišlo. Včasih, če gre Vóren zdoma, pride sem gor in vselej mu kaj prinese. Ko sem odhajal, je jokala in mi branila. Ona nič, samo tisti gumpec trmasti! Tako bi se še vsak na kmetijo ženil. Francka, da, ona! Zdaj bi pa jaz lahko šel k njej. Vórena poldrugo uro gotovo ne bo nazaj. Prav, nekaj stvari moram še dobiti, ona bo dala. Vórena ne bomo vprašali, posle ne briga.«

Spet se je spomnil, da je v njegovi kajži tako nekam pusto in prazno, kakor bi nečesa pogrešal. Pa nekaj važnega!

Zavil je v dolino mimo dišečih kostanjev in drsal s palico po travi, potem pa je prišel na stezo.

»Pa grem, čeprav prvikrat. Saj ga ni doma, čemu bi se bal? Pa čeprav bi bil doma, toliko za Erjavčev grunt ne bo kmalu naredil kot sem jaz. Nak, bal se ga ne bom, pa tudi nikjer ni zapisano, da moram prenašati njegovo puščobo in ihto. Jaz v kajži, on tam, jaz po svoje, on po svoje; ne bom mu v napotje pri hiši, on pa meni v kajži ne. Zato sem pa tudi šel. Moja kajža, hm, nekaj bi še moral prinesiti od nekod, še nekaj.«

Zavil je mimo cerkve. Zdaj mora pa kar za vrtovi, sicer ga bodo še videli. Ljudje so muhasti in ni treba, da bi jim človek lezel pod zobe. Navsezadnje bodo še rekli, da je odnehal ali da se mladega boji. Nak!

Previdno je stopal čez brv. Le dva tanjša hloda sta bila vržena čez vodo. Potem je stopal kar za vodo po visoki travi in med drevjem, da je tako obšel vas.

Stopil je čez prag domače hiše. Brez strahu, a korak mu je bil šibak, kar čutil je, da je v noge kakor olesenel. Čutil je v tem trenutku, da se je silno postaral, odkar je šel od doma, čeprav je tega komaj dober mesec. Že se je pokesal, da je zopet prestopil domači prag, pa — kar je, je. Saj ni več na svojem, mladi gospodari in še kako gospodari! Ta misel ga je kar zadrževala. Česa išče še tukaj, saj je vendar v kajži, tam ima vse. Pač, Francka je tukaj, njegova edinka; ta je še njegova in k njej je prišel.

Našel jo je v kuhinji.

Prestrašila se je malce iznenadena in osupnila je. Spustila je predpasnik in še dober večer ni mogla reči.

»Nocoj sem pa jaz prišel v vas.«

»Prav, prav, da ste prišli.«

»Saj ga ni doma, kajne?«

»V mlin je šel. Na Bistrico. Pa pojdiva v hišo, da ne bova tukaj stala.«

Jernej je odprl vrata in stopil v hišo. Res so bile noge trudne. Nič se ni mogel kaj prida domačega počutiti. Vse se mu je zdelo čudno, vse drugače, kot je bilo prej. Nove stole je opazil pri mizi, nove podobe na stenah. Kajpak, saj je to prišlo vse z balo, samo to se mu je čudno zdelo, da so zdaj v hišo prinesli, prej so imeli pa v zgornji hiši. Še križ v kotu je drug. Bog ve kam so zdaj onega starega Boga dejali. Še njegov oče ga je neko zimo kupil v Ljubljani, on sam ga je dal dvakrat prebarvati. Tisti Bog bi pa vendar

moral ostati v kotu, čeprav je ta lepše izrezljan in se sveti, saj je nov...

Francka je prinesla hlebec kruha in záseke na krožniku.

»Malo prigriznite, saj gotovo še niste málicali.«

Francka je dobro vedela, da ima oče záseko rad in z njo mu je tudi najhitreje in najbolje postregla.

Stari je počasi jedel. Francka je sedla na drugi vogal mize. Govoriti kar nista mogla, ni jima šla beseda. Spet bi ga Francka rada spomnila, naj bi kar doma ostal, pa ni upala, saj je dobro vedela, da njegova beseda drži, pa če bi se moral podreti ves svet.

»Kako pa, da ste tistega starega Boga vzeli iz kota? Tisti bi pa že moral ostati, čeprav je ta nov.«

»Oh, kakšen je pa že bil! Vsega je že črv navrtal in muhe so ga onečedile. Čemu naj nam pa bo potem ta, ki je lepši in še nov?«

»Jaz bi tega ne pustil. Križ mora biti pri hiši, dokler pač more biti.«

Stari Jernej je spet mislil. Na tistega Boga in na — svojo kajžo. Počasi je žvečil kruh in Francka je prinesla zelenko sadjevca, da je še zalil.

»Kako pa vam Polona kuha v kajži?«

»Kar dobro. Saj ni veliko kuhe treba. Če je pa kedar ni doma, pa kar sam zavrem, saj sem včasih koparil, pa sem se navadil.«

Tudi tukaj se je ustavilo in spet sta molčala. Francka je skočila v kuhinjo, imela je že pristavljenó večerjo.

Francè Košir: Tihožitje.

Zunaj se je pričelo mračiti in tudi v sobi je postajalo temno.

Jernej je sedel in mislil. Da bi se pa le vrnil? No, ni mogoče, nikoli se ne bo vrnil. Prost je, v kajži je še gospodar, tu pa ni več. Neumna je ta misel, ko pa ima v kajži že vse urejeno. Posteljo in streho ima, jesti dovolj, gospodinjijo mu gостаči, denarja še precej. Ne, to je nespametna misel, doma pa prepir in večni ravs z Vórenom.

Zdaj se je nečesa domislil. Prav zdaj, ko je gledal tega novega Boga v kotu. Da on v kajži Boga prav za prav nima. Le kako da že prej ni prišel na to? Človek pač ne more na vse misliti in če ima drugih skrbi toliko, se pač lahko zgodi, da na Boga pozabi. Da, Boga nima v kajži. Zdaj mu spet ta misel ne dá miru. Saj je že ves dan tuhtal, da nečesa še manjka v kajži. Boga pa mora dobiti v kajžo, saj vendar ni brezverec in pogan, Bog mora biti v hiši, čeprav česa drugega potrebnega ni.

Spet je prišla Francka in začela praviti nekaj o živini. Saj res, tudi na to Jernej ni pomislil, da mora Mavra že imeti telička. Moral je s Francko v hlev. Pogledala sta živino, razkazovala mu je prašiče, rekla sta to in ono o krmi, potem sta se vrnila v hišo.

»Nalijte še, boste laže hodili. Pa kruha odrezite. Tale krajec še s seboj lahko vzamete, ga vam bom pa malo zavila v pohlebnico.«

Jernej je zvrnil še kozarček, kruha pa ni več odrezal. Da ni lačen in tudi seboj ga ne bo jemal, ga ima za nekaj dni še, star kruh pa ni za njegove zobe.

»Slišiš, kam pa ste zdaj spravili starega Boga?«

Francka je spet debelo pogledala očeta. Zakaj mu stari Bog ne gre iz glave?

»V zgornji hiši je.«

»Jaz bi ga vzel s seboj, doma je tako zavržen. V kajži nimam še nič križa, biti pa mora pri hiši, saj veš...«

»Slab je že, no, pa če hočete, vzamete ga pa lahko.«

»Ga pa prinesi.«

Francka je odhitela po stopnicah in se kmalu vrnila z zaprašeniim Bogom. Bil je nekoliko večji kot oni v kotu, pa je bil lepo izrezljan, čeprav je napravil čas na njem tudi že svoje. Bog je pa le in za Jernejevo kajžo še prevelik in predober.

Francka je vzela cunjo in ga obrisala.

»No, vidiš, zdaj bom pa vsaj Boga imel. Prav nič nisem pomislil, da je kót prazen. Pa sem več-

krat gledal, da nečesa manjka, a nisem se mogel domisliti, da Boga še ni.«

»Kako pa ga boste nesli?«

»Kako? Nesel ga bom. Kar takole.«

Vzel ga je v roke, kakor da pestuje otroka. Spomnil se je: Tudi takrat, ko se je oženil, ko so balo vozili, je nesel Boga. Zdaj pa spet, ko je že izročil. Seveda, takrat ni imel tega Boga, biti pa mora tudi tisti še nekje pri hiši.

»No, kar takole ga bom nesel. V drugo roko pa palico pa bomo šli vsi trije proti kajži. Saj bom že pozen.«

Lezel je skozi vrata. Noge niso nič prav počile.

Zunaj se je že stemnilo. Predolgo se je zamudil. Eh, človek se zagovori.

»Tema je, luč vam dam s seboj, da boste videli.«

»Ne bo treba, pa saj imam tudi že polne roke. Skoz vas pridem, potem pa po bližnjici. Lahko noč!«

»Lahko noč! Pa še kaj pridite!«

»Bom.«

Počasi je stopal skozi vas, drsaje s palico po kameniti poti. V levici je previdno držal Boga. To bi se ljudem čudno zdelo, če bi ga videli. Čemu stari Erjavci Boga prenašajo po vasi? Zmešalo se mu je. Preveč sta se z Vórenom. Tudi sam sebi se je Jernej zdel kot berač ali tujec, ki je nekaj ukradel, zdaj pa skrivaj beži skozi vas. Dobro, da je tema, da ga ne bodo videli. Vsa fara bi imela za nekaj dni govorice in klepetanja dovolj, pravi vrišč bi zagnali.

»Boga imam pa le,« je modroval Jernej sam s seboj. »Dober bo zame. Zdaj vsaj ne bo tako prazno v kajži. Res čudno, da mi je šele danes padlo v glavo, da Boga nimam pri hiši. Nič tako čudnega prav za prav, saj res nisem utegnil na to misliti. Samo z neumnostmi in s tistimi sitnimi rečmi sem se trafil. To že ni bilo prav. Svojo in Lenkino sliko sem brž obesil nad posteljo, na Boga sem pa pozabil, trap stari! Pa mi bo Bog že odpustil, saj ni tako zameren, kot smo ljudje. Hentaj, tukaj bo pa že brv. Kaj? Ne naprej pa še nisem šel.«

Obstal je in se skušal razgledati. Ni mogel dobro videti, ali je že bila ali še ne. Mora biti tukaj, saj cesta samo pri brvi pridrži do potoka, potok je pa tukaj. Buljil je v temo in počasi zaznal obrise starega oreha. Šele na drugi strani oreha zavije steza na brv. Kaj, da nocoj ne vidi? Saj tako vražje tema tudi ni. Ali se mu mar res tisti sadjevec pozna? Naj bo, kakor hoče, v temi še najboljše oči odpovedo, brv je že na drugi

strani oreha. Jernej je pa povrhu še ves zaverovan v Boga, ki ga nosi s seboj.

Tukaj bo brv.

Jernej tiplje s palico. Prav. Stopi na hlood, naredi korak, počasi se prestopi z drugo nogo, a ta ne doseže hloda, nekam globoko se pogrezne v praznino. Jernej je omahnil.

»Križ bož — — —«

Pljusknila je plitva voda, za hip je presekala enakomerno šumljanje potoka.

Nato je nekaj vzdihnilo trikrat, štirikrat, kakor da je zajokal otrok.

S polja je priropotal proti vasi voz.

Vóren se je vračal.

Ko je vozil mimo brvi, se mu je zazdelo, da je nekaj vzdihnilo. Pridržal je konja, da bi se prepričal.

Spet. Že tiše. Pri potoku.

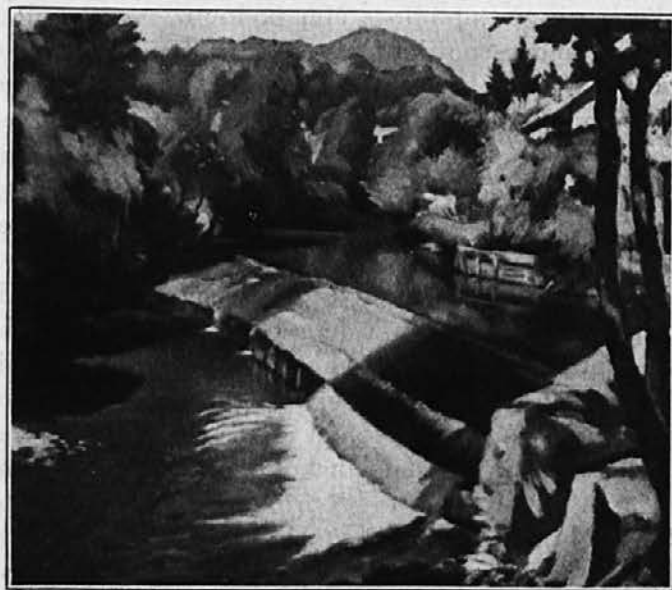
Skočil je z voza, snel svetilko in odhitel proti brvi.

Našel je starega Jerneja, ki je ležal vznak napol v vodi, napol na suhem. Vóren je skočil doli, se oprijel za veje in stopil prav k Jerneju, ki je krčevito tiščal k sebi Boga.

Jernej je proseče uprl blede, velike oči vanj. Spregovoriti pa ni mogel več. Tudi zastokal ni, ko ga je Vóren že dvignil in ga odnesel na voz.

Erjavci Jernej je še tisti večer umrl na svojem domu.

Pri brvi so čez leto napravili znamenje, vanj so pa dejali starega Erjavčevega Boga, ki ga je stari Jernej stiskal v naročju, ko se je ponesrečil pri brvi.

Francè Košir: Jez v Škofji Loki.

ČRVAD NA KORENU

Priobčil Bogdan Kazak

Mladost in zdravje! Kaj je v našem bednem življenju lepšega in boljšega od te čudovite dvojice, ki se tako rada družijo? Marsikoga, ki bere te vrstice, obhaja neka otožnost ali celó zagrenjenost, češ, kako hitro mine mladost, še preden se prav zaveš njene lepote; kako nepričakovano si ob zdravje, ki mu spoznaš neprecenljivo vrednost, ko ga nimaš več.

Črnogledi imajo, žal, prevečkrat prav; nešteti zgledi iz življenja, se zdi, potrjujejo njihurobno gledanje v svet. Kdor pa motri svet preudarno in brez predsodkov, uvidi, da dragoceni življenjski dobrini, mladost in zdravje, nista tako prhljivi lupinici, marveč kleni jedri, ki ju zunanje sile pač ogražajo, a uničiti ju ne morejo zlahka, če se ne razkrajata od znotraj, po krivdi človeka samega. Kdor zna in hoče te dragocenosti ohraniti ali po samoraščem gonu ali preudarnem hotenju, ju obdrži do skrajnih mej naše dobe, saj sta mladost in zdravje zelo negotova pojma in nestalni količini, odvisni od raznih činiteljev, ponajveč pa in bistveno od človeka samega. Človek je tisti, ki daje mladosti in zdravju vsebino in vrednost, ali pa jo jemlje in uničuje!

V nizu naših dogodivščin je bilo priobčenih že nekaj takih, ki opravičujejo vedro gledanje v svet, naj sledé zdaj tudi takšne, ki pričajo, kako si človek sam kuje nesrečo.

*

Stradali smo »po sekiricah«, sicer pa se nam je godilo skoraj imenitno. Zjutraj je bil oparek črnega listja, ki smo mu radi lepšega rekali čaj, ali pa nič, če ni bilo s čim podnetiti samovarja; potem smo se potikali po predavalnicah navadno preko poldneva in komaj čakali konca, da smo mogli v akademsko »menzo« (obednico za visokošolce), kjer se je dobilo, če si imel kupljen ali od kakšne podporne zaloge darovan listek, prav dobro kosilce z edino in stalno napako, da je bilo prepičlo; popoldne smo hodili v društvo prebirat časopise ali se razgovarjat; nato smo se razpršili po laboratorijih (učnih delavnicah) ali seminarjih (vežbalnicah za strokovno znanstveno delo) ali knjižnicah. Ko so na večer zaprli te prostore, smo jo udarili malo na sprehod ali po mestu, spotoma kupili kakšno safalado in kos ržene štruce, ali pa nič, če je bila kača v tvojem žepu in v žepih tvojih bližnjih tovarišev. Da zgine pajčevina iz želodca, je doma v skromni sobici zažuborel samovar, če si imel kaj deti vanj in podenj, sicer si

kmalu zlezel pod odejo, kjer se je dal sitni želodec še najhitreje potolažiti. En večer na teden smo se redno shajali v preprosti krčmi, kjer smo imeli svojo dijaško sobo in kjer se je dalo kaj malega dobiti tudi na up. Večerjica, izbrana po vidiku cenenosti in obilnosti, je dala podlago za razvoj zabave, ob pivu smo debatirali, kritizirali, politizirali, naposled so se uveljavljali šaljevci in pevci. O prostih dnevih in lepem vremenu smo hodili na izlete, vedno peš, včasih smo krenili v kako kmetsko krčmo, kjer se je dobilo precej povojenega mesa in domačega mošta za malo denarja. V gledališča in h koncertom smo hodili bolj poredko; tudi če je bilo kaj drobiža pri rokah, je zmagoval želodec s svojimi ukazi nad umetnostnimi težnjami.

V to našo enovito svojat, podobno vrabčji jati, se je zaletel ptič z drugačnim perjem, drugačnim kljunom. Ko smo se v jeseni znova zbirali, se je pojavil med nami Vlado, nadarjen dečko, saj je dovršil srednjo šolo z odliko, a precej samozavesten kot sin premožnega meščana in zelo raznežen kot ljubljencek svoje matere. Naši bolj zaključeni družini je bil Vlado dobrodošel kot prirastek, njegove posebnosti so nas prej zabavale kakor odbijale, vsi smo želeli, da se Vlado udomači med nami.

A prišlo je drugače. Najprej si je Vlado prebral obednico, naša dijaška mu je bila preveč vsakdanja in premalo snažna, opuščal je našo društveno sobo, češ, da je podobna brlogu, naši tedenski sestanki so mu bili prostaki. Rad je zahajal v gledališče in še rajši na zabavne prireditve; čez nekaj tednov smo ga srečavali še kdaj na predavanjih, sicer pa je hodil svoja pota. Kmalu se je med nami razvedelo o njem, da je zašel v družbo lahkoživcev, ki so se izživljali bolj ponoči.

Razgovarjali smo se med seboj, kako bi ga odvrnili od nevarnih vrtincev razkošnega in lahkoživega življenja, ko se je raznesel glas, da je lahkomišelnega tovariša zatela huda bolezen, ki je redna in skoraj nujna spremljevalka razbrzdanosti. Vlado se nam je smilil, pridno smo ga hodili obiskovat in mu želeli s skorajšnjim ozdravljenjem tudi, da se obrne na pot resnega in pametnega življenja. Mirno je poslušal naše dobrohotne nasvete, dokler ga je bolezen mučila, a ko mu je odleglo, se nam je posmihal, češ, da mora preboleti otroške bolezni, kdor je željan življenja. Videč, da ga naši obiski dolgočasijo, smo drug za drugim izostali; samo naš dobrosrčni tovariš Justek se ni dal odgnati, ni obupal, ampak se vztrajno prizadeval, da reši Vladka.

Kogar je pičila kača, pravijo, da se boji zvite vrvi. Ta pregovor ni držal v Vladovem primeru. Ko je za silo ozdravel, se je ogibal naše družine in krenil k svojim pajdašem. V drugem polletju je znova obolet, a takrat tako močno, da je moral v bolnišnico, ker se mu je bolezen razpasla na drobje, posebno prizadete so bile ledvice. Ta in oni izmed nas ga je obiskal in se mu skušil približati, a zagrenjeni Vlado nas je odklanjal.

Prišle so počitnice, razšli smo se po »domovini«, tudi Vlada so spravili domov. Na jesen je umrl, leto potem, ko je odšel v svobodo.

Hudo nam je bilo vsem, ki smo ga poznali in čutili težo tako nepotrebne in zato tembolj obžalovanja vredne žrtve.

*

Slavo, zadnji sin premožnega obrtnika in posestnika, je postal mlad sirota. Starejši brat mu je kot varuh oskrboval lepo dediščino; v gmotnem pogledu je imel Slavo zagotovljeno bodočnost, v drugih ozirih pa je bil kakor ladja brez krme in jader, igrača valov in vetrov na morju mladega življenja. Tiščali so ga v šole in v razne zavode, za njegovo notranjo vzgojo pa se ni nihče resno zavzemal. Tako je rasel Slavo v najbolj kočljivih in odločilnih letih kakor »biček na gmajni«, prepuščen sebi in lastnim nagonom, ki so se bohotno razvijali in močno uveljavljali.

Kot starejšega dijaka me je njegov brat in varuh preprosil, da sem nekajkrat skušal pomagati Slavu preko težav sprejemnega ali premestnega ali ponavljalnega izpita. Otepel sem se klavrne naloge, saj Slavo mi je vsakokrat dokazoval, da ga moje prizadevanje prav za prav brezsmiselno muči, njemu učenja ni treba, učim naj se jaz in drugi nemaniči, ki ne vedó, ob čem bodo živeli. Tako je presojal Slavo svoje šolsko izobražanje, ki je bilo po drugi strani temeljito, vse tri »šole« je ponavljal, na koncu tretje je bil kot ponavljavec izključen zaradi popolnoma nezadostnega uspeha in neprimernega vedenja.

Razvedelo se je kmalu, da je Slavo zahajal v zanikarne beznice in ponočeval v čudnih družbah. Ker je bil za svoja leta izredno razvit, so ga imeli njegovi drugi za višješolca, ki je užival med njimi svojevrsten ugled radi prešerne razbrzdanosti, pa tudi oporo. Dasi Slavo ni bil nikoli »brez drobiža«, si je dal kaj rad plačevati od drugih kot »reven dijak«; pri skupnem popivanju je redno največ izpil in najmanj plačal. Izločil se je sam iz družbe dijakov, ko so ga spoznali kot samogoltnika in skopuha.

Dolgo let se nisva več videvala. Ko sem nastopil kot samostojen zdravnik, se je pojavil med

Materin ljubljencek. (Fot. Fr. Krašovec.)

redkimi bolniki prvih mesecev tudi Slavo, po letih še mladenič, po stasu orjak, po izrazu in vedenju pa že zrel mož, ki ga je življenje že kakorkoli natrlo. Povedal mi je, da je sam zdrav in mu ni treba zdravniške pomoči, prišel je samo po nasvet, kaj naj napravi njegov prijatelj, ki se je pred leti okužil pri vojaki in bi se hotel poročiti; kakšno zdravljenje mu je po moji sodbi potrebno, koliko časa bi trajalo in kaj bi stalo. Po kratkem pozvedovanju o »prijateljevi« bolezni sem mu odkrito pojasnil svoje mnenje:

»Tisti bolni prijatelj si ti, Slavo, sam. Lepo je in prav, da si se zresnil in hočeš svoje bodoče življenje postaviti na trdne in zdrave temelje. Če hočeš imeti neko poroštvo, da sam ozdraviš in ne preneseš bolezni na ženo in potomstvo, odloži poroko vsaj za dve leti in ta čas se skrbno zdravi. V prvem letu dobiš v dveh dobah določeno število zdravilnih vbodov, v drugem letu še enkrat, kar vobče zadošča, da se zatre bolezen, da ne škodi več bolniku in njegovi družini. Stroški za takšno zdravljenje bi se sukali od treh do petih stotakov.«¹

Slavo se je hladnokrvno zahvalil in poslovil, češ, da to sporoči prijatelju.

Vedel sem, da »prijatelja« ne bo na spregled, a tudi Slavo se ni več zglašil pri meni. Pač pa sem zvedel dva ali tri mesece kasneje, da se je Slavo poročil z nevesto iz znane in ugledne družine.

S Slavom samim se nisva več dobila, dasi sva se večkrat videla od daleč; ko sem prihajal domov, se me je očitno izogibal. Pravili so mi, da je

¹ Predvojne kronske vrednosti.

v njegovi družini več žalosti ko veselja. Mlada žena je prva leta zakona večkrat zbolela, v tretjem letu je imela mrtvega otroka, v četrtem je povila živega otroka, ki je umrl kmalu po porodu, kasnejši otroci so sicer živeli, a polni tegob.

Med vojsko, ko sem bil na dopustu, me je poklicala Slavova žena k svojim bolehnim otrokom. Moža ni bilo doma, ker so ga poklicali nekam daleč na vojaški zdravniški pregled. Pregledoval sem otroke in pri vseh opazil več ali manj izrazite sledove očetove zanemarjene bolezni. V veliko zadrego me je spravila uboga mati, ki mi je razložila svoje misli: Oče teh nebogljenih otrok je iz krepke družine in po telesu hrust, ona sama je iz zdrave družine in ni bila kot dekle nikoli bolna. Ko se je poročila, je večkrat obolela in ima bolne otroke. Očitno je zanjo, da izhaja vse njeno in njenih otrok bolehanje od moža. Kaj torej sodim jaz kot zdravnik o vzroku njihove nesreče?

Oddahnil sem se, ker mi je zbegana žena nehote pokazala izhod iz mučne zagate. Nisem in ne morem biti sodnik, ker sem in hočem ostati zdravnik, sem ji odvrnil. Slavo mi je znan izza mladih let, a kot bolnik neznan, ker se ni nikdar zdravil pri meni, zato o njegovih resničnih ali njemu prisojenih boleznih ne vem prav za prav nič. Razložil sem, kako treba ravnati z otroki, da se opomorejo.

Gospe očitno ni zadovoljil moj obisk, želela je več, vsaj jasnosti...

Nekaj let kasneje so mi sporočili med drugimi novicami iz domačega kraja tudi o Slavu čudne stvari, da se je v zadnjih mesecih popolnoma predrugačil, postal nenavadno priljuden in neverjetno radodaren. Otrokom je razdeljeval ure, beračem dajal stotake in tako potratil dobršen del svojega premoženja. Spravili so ga v umobolnico zavoljo »sušenja možganov«, ki je značilna in prav za prav najhujša posledica davnega okuženja. Nenavadno naglo se je ta sicer počasna bolezen pri njem razvijala, rešilni konec je bržkone pospešilo življenje v zavodu za bolne, ki ga Slavo ni bil vaju.

(Dalje prihodnjič.)

GRENKOST

Iz meglè se mota jutro,
še zaspano se pretega,
z zlatimi rokami sega
belim jablanam v nedra.

Vrabci ljubijo se v žlebu
v svojem gnezdu razmetanem,
a še v vrišču razuzdanem
se pozna smehlajaj pomladi.

Prav v vsak kot pomlad prihaja,
tudi v moje okno gleda —
v nagelj, v rožmarin, seveda,
name pa je pozabila.

V beli kamri samotarim
in bojim se ogledala:
kakor vdova sem postala,
sredi sem pomladi trudna, sama.

Ana Galetova.

TIHE GORE V BELIH MEGLAH

Tihe gore v belih mèglah se topé.
Novo sonce v trudna polja sije,
nove žarke v mračne duše lije.
Plahe sence v sinjih daljah se gubé.

Mlade breskve v brdih so pognale cvet.
Kot vrtovi zdé se vinográdi.
Bele češnje daleč za nasadi
so opojno zadehtele v tihi svet.

Moje misli grenkih slutenj se bojé.
Tiho veter ljubko cvetje siplje.
V prsih žalostno sree utriplje
pred neznanim težkim, ki od daleč gre.

Vinko Beličič.

VSTAJENJE

Cvetje je dahnilo s svežih livad
v hiše bahave in hišice skromne, v solzeče se trte.
Topla sončavina se je zgrnila na vrte:
drevje vse v belem je, to bo jeseni spet sad!

V dalje gubijo se polja in logi, od tamkaj odzad
sapa prinaša zvonov alelujo.
Dim nad ognjišči se dviga, odhaja skoz duri odprte,
gine, in v srcih vse polno je nad.

V zemlji zdaj klijejo naši semena,
vse so nam misli odplule domov,
skrbno si skrivamo ljuba imena.

Bratje in sestre, vstanimo še mi iz mrakov,
s svojih teles odvrzimo nevidna bremena,
v soncu predajmo se silnim objemom vetrov!

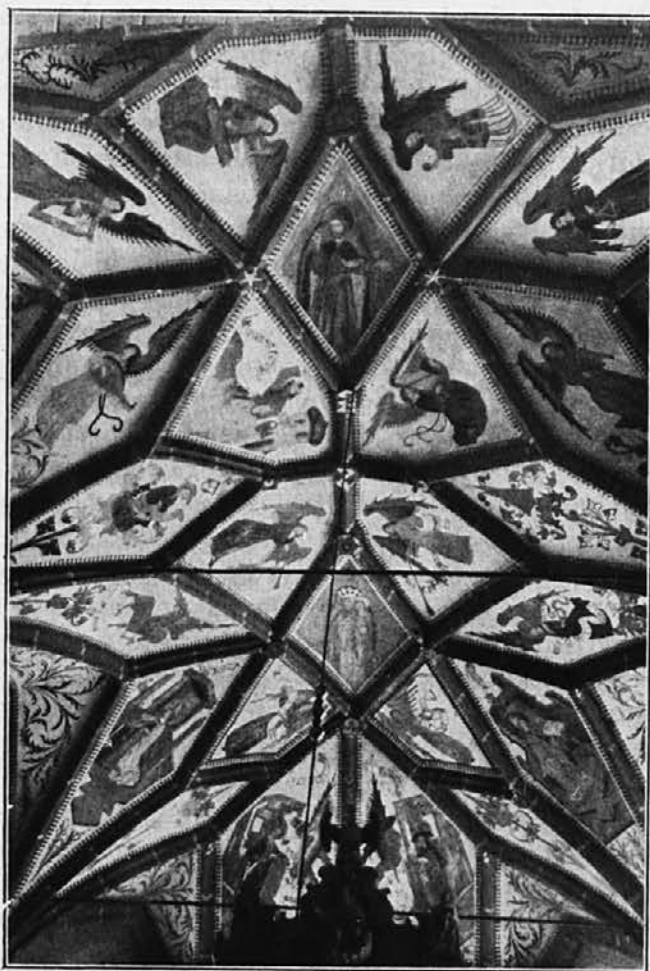
Vinko Beličič.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

France Stelè

Posebno stališče pa zavzema v našem gradivu slikani gotski prezbitarij. Mislimo, da smo upravičeni, da vidimo v njem vsaj do precejšnje mere posebnost naše umetnostne preteklosti. Prav bo mogoče tudi, če govorimo kar kratko o »kranjskem prezbitariju«, ker vsa dosedanja opazovanja kažejo, da ta tip ni nikjer prišel tako do veljave in nikjer doživel tolikega razvoja svoje osnovne ikonografske misli, kakor prav na Kranjskem in sosednem Goriškem in deloma Koroškem. Nosivec te ikonografske oblike, ki je rasla skupno z arhitektonsko rastjo obokov prezbitarija, je prezbitarij že omenjenega, v Sloveniji najbolj razširjenega tipa, ki obstoji iz pravokotne, rebrasto obokane prostornine, zaokrožene na vzhodni strani s tremi stranicami pravilnega osmerokotnika. Razvoj te oblike se dá pri nas zasledovati nazaj do prehodne dobe med romansko in gotško arhitekturo, ko je iz kvadratičnega prezbitarija s polkrožno apsido (z nadomestitvijo apsida po zaključku iz osmerokotnika) nastala najpreprostejša in osnovna oblika te prostornine, s tem, da so apsido nadomestili z zaključkom iz osmerokotnika. Že v prehodni dobi se je v tej novi obliki pridružil križastemu rebrastemu oboku nad kvadratom (namesto prej z njim organsko sploh nezvezane polkupole) rebrasti obok tega tristranega zaključka kot njega organsko dopolnilo. Ta poprej po kvadratu in polkrožnem loku v svojih merah vezani prvi gotski prezbitarij se je začel sedaj večati najprej v višine, potem z dodajanjem ene ali več kvadratnih tlorisnih pol v dolžino, pozneje pa z nadomestitvijo kvadrata s počeznim pravokotnikom tudi v širino, s čimer je bil omogočen skoraj nevezan razvoj te po svoji obliki izredno lepe prostornine. Tudi poprej enostavne oblike križastih obokov so od začetka 15. stoletja dalje nadomeščale bogatejše oblike, ki so nastale predvsem tako, da so s pomnožitvijo reber križaste oboke spremenili v zvezdnate in — v razkrajajoči se pozni gotiki — naravnost v poljubne, ne glede na gradbeno logiko gotskega sestava.

Od romanskega slikanega prezbitarija je prevzel gotski svojo ikonografsko vsebino. Že tam le redko manjkajo v prezbitariju slike apostolov, reden pa je v polkupoli apsida v mavričnem krogu na mavrici sedeči Odrešenik, obdan od simbolov evangelistov, tako zvana Slava Gospodova (Maje-

Slika 16. Vovbre (Hainburg) na Koroškem. Slikani obok prezbitarija iz 3. četrtstoletja 15. stoletja. Primer ikonografsko izredno bogato razvite slikarije oboka prezbitarija.

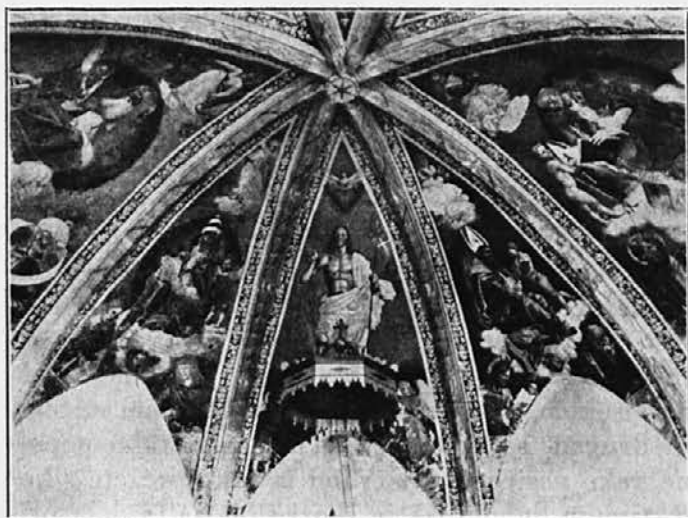
stas Domini) ali Kralj slave (Rex glorie). Ostanek te prvotne oblike se nam je ohranil v apsidi prezbitarija v Turnišču in v apsidi grajske kapele na Turjaku. Tudi zarodki ostalega ikonografskega sestava, kakor ga poznamo iz poznejših bogatih prezbitarijev, so bili dani že v romanski dobi. Obliko pa, ki je postala osnovno važna za naš prezbitarij, so dobili ti zarodki šele, ko so se združili s prezbitarijem, ki ima gotski tristrani zaključek. Ker so stene stranic zavzela okna, je moral Kristus namesto odstranjene polkupole iskati drugo, temu arhitektonsko osrednjemu mestu ustrezajoče mesto. In to je mogel dobiti samo na enem izmed polj oboka. Simboli evangelistov so se že prej združili v naravnost klasično obliko s križastim obokom in kjer ni bilo apsida, ni bilo pravega mesta za Kristusa, ki je po svojem pomenu tudi za evangeliste osrednja figura. Tako vidimo, da je na koncu 14. stoletja slikar na svodu kvadratnega, križasto obokanega prezbitarija brez apsida v cerkvi sv. Miklavža nad Čadramom naslikal samo Kristusovo glavo, in sicer na okrogli

sklepnik svoda, da mu je rešil središče med evangelisti, ki so imeli že določena mesta na oboku. Šele ko je osnovni kvadrat dobil na vzhodu namesto apside tristrani dodatek, je tudi Kristus dobil ustrezno mesto. Najprej na ločno trikotnem vrhu zaključne stene ali v svodnem trikotu nad vzhodno steno tristranega zaključka, torej naravnost nad nekdanjo apsido (n. pr. v delih Janeža Ljubljanskega na Muljavi, na Kamenem vrhu in na Visokem), nazadnje pa je zavzel v sestavno bogatejših poznogotskih prezbitერიjih (Suha, Križna gora itd.) eno izmed temenskih svodnih polj. Simboli evangelistov, ki so nekdanj spremljali mavrični krog, so se sedaj od njega ločili in zavzeli najprej polja križastega svoda, pozneje svodna polja okrog Kristusa. Spremembo Kristusovo se je tam, kjer je bilo več polj na razpolago, pomnožilo z angeli, s tekstom kake hvalnice ali z orodji trpljenja, izjemoma — in to le v spomenikih, ležečih proti Italiji — so se evangelistom pridružili tudi cerkveni očetje (Sv. Miklavž nad Ihanom, Svibno itd.), včasih pa tudi Marija in kaki drugi svetniki (Vovbre na Koroškem, sl. 16), ali preroki (Križna gora nad Staro Loko). Vendar se tipični kranjski prezbitერიj v bistvu zadovoljuje s Kristusom v nebeški slavi ali Sodnikom poslednje sodbe, obdanim od simbolov evangelistov in angelov. Njegovo nekdanje mesto na vzhodni steni nad oknom pa sem in tja (Kameni vrh, Muljava) zavzame za Kristusom najvažnejša postava srednjeveške krščanske ikonografije, Marija z Jezusom. Tudi v tej potezi se srečuje zapadno krščanska zasnova slikarskega okrasa prezbitერიja z ono vzhodne krščanske cerkve, kjer Marija zavzema kupolo apside, Jezus pa kupolo glavnega prostora. Ikonografska misel obeh se razvija torej iz istih osnov, le da so pogoji razvrstitve bistveno drugi.

Med slikami na stenah zavzemajo najvažnejše mesto apostoli, in sicer pogosto v glavnem pasu zaključnih sten za oltarjem, torej tudi na mestu, kjer jih srečavamo (v sliki Evharistije) v apsidah bizantinskih cerkvá. Zanimivo je, da jih tudi pri nas srečavamo, označene kot zastopnike učee Cerkev s Kristusom v sredi, v delih Jerneja iz Loke na pritličjih apsid, stoječe okrog oltarja (v Godeščah pri škofji Loki, v Volarjih in v cerkvi sv. Daniela pri Volčah na Tolminskem). Samo enkrat (v Žirovnici) so naslikani namesto njih prizori iz njihove mučeniške smrti. Ostala mesta na stenah prezbitერიja zavzemajo redno svetniki in svetnice, prizori iz legende cerkvenega patrona ali življenja Jezusovega ali Marijinega. Poseben pomen ima slavolok in tudi ikonografija mu po-

sveča posebno pozornost. Na strani, obrnjeni k ladji, se nahaja pogosto slika Marijinega oznanjenja, razdeljena na obe strani loka tako, da je nad vrhom loka Bog Oče, od katerega izhaja žarek k Mariji, po žarku pa plava kot simbol brezmadežnega spočetja k njej nago Detece s križem čez rame ali pa golobček, Sveti Duh (prim. slavolok v Žirovnici, pri Sv. Petru nad Želimljem, pri Sv. Katarini na Plešivici itd.). Tudi ta prizor nas spominja vzhodno krščanskega ikonografskega zasnutka, po katerem Marijino oznanjenje redno krasi prehod skozi ikonostaz k oltarju — ima torej v položajni simboliki isti pomen. Ta prizor, na enak način razdeljen na obe strani, se nahaja včasih tudi na notranji strani slavoloka (Kameni vrh). Sploh opažamo, da prizori, ki so navadno na slavoloku, pogosto menjajo svoja mesta in da v pomenu notranje in zunanje stene za srednjeveško ikonografijo očitno ni razlike. Tako menja svoje mesto tudi slika Kajna in Abela, ki darujeta, vsak na eni strani na vrhu loka, snop oziroma ovco Bogu, ki nad vrhom loka sedeč enega blagoslavlja, drugemu pa pošilja točo (Križna gora, Muljava, Jezersko, sv. Janez v Bohinju i. dr.). Ta prizor je v zvezi s pomenom prezbitერიja, to je mesta, določenega za daritev novega zakona, ki ima v daritvah starega zakona svoje predpodebe. Prav tako more biti spredaj ali zadaj slika sv. Jurija v borbi z zmajem. Nahaja se vselej na steni nad lokom (Visoko, Martijanci). Njen simbolični pomen se nanaša na zmago nad grehom. Na notranji strani slavoloka najdemo tudi dvanajstletnega Jezusa v templju, ki nas zopet spominja na naloge učee Cerkev (Sv. Peter nad Želimljem, Bodešče) ali pa na našo notranjo pripravo za življenje s Kristusom, na katero nas opozarjajo pametne in nespametne device, razvrščene po stopnicah po obeh straneh loka z ženinom na vrhu (Murska Sobota, Sv. Miklavž nad Ihanom; na Suhi so pa ob oltarju v pritličnem pasu slikarije).

Kranjski prezbitერიj je jedrišče gotskega slikarstva med Slovenci. Relativno popolnost, ki se izraža v njem, je doseglo gotsko slikarstvo v dveh ozirih, v krasilnem in ikonografskem. Koliko je pri tem sodelovala kulturna tradicija naše zemlje ali pa posebna lepota nagnjenja našega naroda, mora ostati za sedaj še odprto vprašanje, čeprav upamo, da nam bo kulturna, posebej umetnostna geografija kedaj tudi tu dala točnejše vidike. Oprti na precejšnje osebno znanje o spomenikih gotske dobe, ne samo v vsej jugoslovanski Sloveniji, ampak tudi v sosednih alpskih deželah, Julijski Benečiji in na Tirolskem, lahko izjavimo, da je kranjski prezbitერიj sicer proizvod na vsem

Slika 17. Vacile v Furlaniji, slikani obok prezbitarija iz začetka 16. stoletja.

tem ozemlju nastopajočih stremljenj in razpoloženj, da pa nikjer ni dosegel tiste zaokroženosti in jasnosti v zamisli in v brezhibni spojitvi s svojo arhitektonsko podlago kakor prav v kranjski in goriški Sloveniji, pri čemer pade težišče teh uspehov nedvomno v kranjsko Slovenijo, verjetno celó na Gorenjsko, ako ne posebej prav v ljubljansko kulturno žarišče, ki stopa v gotski dobi vedno jasneje v ospredje (slikar Janez Ljubljanski). Da gre sicer za splošno srednjeevropski pojav, nam priča ikonografsko prav tako zaokroženi prezbitarij s slikami Janeza Aquile iz Radgone v Martjancih v Prekmurju (1392), ki je zemljepisno od zapadne slovenske skupine popolnoma odrezan; da pa gre na Kranjskem za izreden pojav osredotočenega umetnostnega hotenja, o tem zadosti govori dejstvo, da med štajerskimi spomeniki ni niti enega, ki bi kazal tako zaokroženost po miselni in tako neoporečnost po dekorativni strani. Na Koroškem imamo samo en kranjskim zares enakovreden, pa v celoti vendar ne tako jasen spomenik: v prezbitariju župne cerkve v Vovbrah; njegova kulturno geografska osamljenost je očitna. Na Tirolskem, kljub mnogim podobnim in sorodnim spomenikom, ni niti enega, ki bi bil dosegel širokopoteznost in formalno enotnost kranjskih. Imamo jih pač na Goriškem, ki je živela, kakor mnoga znamenja kažejo, z Gorenjsko intenzivno kulturno sožitje. Kranjskemu sorodno barvno in okrog enotne misli osredotočeno ikonografsko bogastvo, le prikrojeno na nekoliko drugačno arhitektonsko podlago, pa odkrijemo v raznih cerkvah Goriški sosedne severne Italije, kjer ostane ta tip živ tja v renesanso (prim. prezbitarije v Vacile, Valeriano, Baseglia in pod.). Marsikaj torej nedvomno družijo naš pestri in ikonografsko globoko

zamišljeni slikani prezbitarij z italijansko ljubeznijo za bogato, neprekinjeno nasičenje svete prostornine s freskami, nismo pa doslej še odkrili tiste točke, o kateri bi mogli reči, da je postala neposredno izhodišče za naš domači razcvet. Nasprotno pa imamo v domačem gradivu vse momente, iz katerih je razvidna zemljepisno zaokrožena rast tako ikonografske kakor dekorativne ideje v ozki vezanosti na razvoj svoje arhitektonske podlage. Rast arhitektonske podlage za slikani kranjski prezbitarij je jasno razvidna iz primerjanja štirih osnovnih oblik, ki se razvijejo druga iz druge v približno dveh stoletjih (prim. risbe sl. 17, 18, 19, 20). Ikonografsko izhodišče sistema kranjskega prezbitarija pa predstavlja splošno zapadno evropska, kolikor ne splošno krščanska ideja slikanega svetišča s Kristusom, Kraljem slave ali Sodnikom, evangelisti in apostoli v svojem jedru. Spojitev te iz romanske ikonografije prevzete ikonografske ideje z novo arhitektonsko obliko preprostega gotskega prezbitarija pa tvori izhodišče za naš domači razvoj. Najpreprostejšo obliko nam nudi kvadratično osnovani zgodnje gotski prezbitarij cerkve sv. Miklavža nad Čadramom, kjer so svodna polja zavzeli simboli evangelistov; za Kristusa, ki je prej imel prostor v kupoli apside, pa je zmanjkalo mesta, zato ga nadomešča njegova glava, naslikana na sklepnik (sl. 17). Da gre za tradicionalno zamisel Kristusa v slavi, o tem pričata v ogle vzhodnega polja postavljena sonce in mesec, ki imata smisel samo združena z njim (prim. Kristusa na Muljavi), s simboloma sv. Matveja v tem polju pa nimata prav nobene zveze. Kakor hitro se je ta prezbitarij v sledeči obliki povečal s tremi stranicami osmerokota na vzhodu, je bilo vprašanje razmestitve vseh delov ikonografskega koncepta zadovoljivo rešeno. Kristus je zavzel svoje mesto v vzhodni svodni kapi, torej tako rekoč svoje tradicionalno mesto nad nekdanjo apsidno (n. pr. prezbitarij na Kamenem vrhu). Povečano število polj omogoča, da se Kristusu z evangelisti doda še kak angel. Ta program se lahko še bolj razširi, ako se tej obliki svoda doda na zapadu še en ali celó več križastih obokov. Pogosto pa Kristus obdrži svoj položaj prav na mestu nekdanje apside (Visoko pod Kureščkom) in ves svod je na razpolago njegovemu spremstvu. Zbor angelov se s pomnožitvijo svodnih polj veča in dobi svojo vsebino s tem, da mu dajo v roke orodja trpljenja, s katerimi ga spremljajo k poslednji sodbi, ali tekst kake hvalnice. Pri zadnjem razvoju tektonsko še jasnega in smiselnega gotskega prezbitarija v obliki zvezdnatega oboka, kakor ga zastopa n. pr. obok prezbitarija

na Suhi pri Škofji Loki in mnogi drugi, nastane vrh svodnega temena osrednje polje rombične oblike. To polje oklepajo ostala polja kakor kak venec. Nekam naravno je, da se je v tej zadnji obliki Kristusova podoba preselila v to srednje polje, štiri polja ob njem pa so zavzeli evangelisti; ostale kape, posebno zadnje, podobno pahljači, razpeti nad oltarjem, pa angeli. V tej obliki, ki jo pri nas klasično zastopata prezbitarija na Suhi in na Križni gori, je višek razvoja kranjskega prezbitarija in njegovega okrasa. Dobro ohranjeni prezbitarij na Suhi je v vsakem oziru eden največjih dokumentov naše podeželske gotske umetnosti. Ta čista oblika, ki z občudovanja vredno jasnostjo oblikuje osnovno ikonografsko idejo, se v gradivu proti severni Italiji ali v gradivu, ki je ikonografsko odvisno od tega, razširi tudi na podobe štirih latinskih cerkvenih očetov. Pogosto stavijo po enega evangelista in po enega cerkvenega očeta v isto polje (Sv. Miklavž nad Ihanom), pa tudi posamezno (Vovbre na Koroškem, sl. 16). Ikonografski jasnosti in popolnosti se v teh prezbitarijih pridružuje krasilna pretehtanost in samozavestna jasnost. Prezbitarij na Suhi in mnogi drugi so zgovoren dokaz, kako popolno loči gotski dekorativni slikar tvorne člene arhitekture od trpnih, samo mrežo zaklepajočih polnil. Figure in ornamenti so brezhibno vstavljeni v svoja, ne vselej prav primerna polja. Celota v prezbitarijih zvezdnate oblike pa je sestavljena tako popolno in je po svoji barvni razdelitvi

Franc Pavlovec: Žaga ob Kokri.

tako preračunjena, da se gledavcu na prvi pogled zazdi, da se je nad prostorom razpel pisan pavji rep, v katerem šele polagoma spozna posamezne elemente figuralne in idejne kompozicije. Svodi prezbitarijev pri Sv. Janezu v Bohinju, na Visokem, na Kamenem vrhu, na Muljavi, pri Sv. Miklavžu nad Ihanom, v Prilesju pri Plavi, na Suhi, na Križni gori in mnogi drugi slabše ohranjeni so neprecenljiv zaklad naše umetnostne preteklosti. Pa tudi celote, med katerimi so najučinkovitejše prezbitariji Sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru, na Visokem, na Kamenem vrhu, v Žirovnici, na Suhi in drugod, so po dekorativni strani tako popolne, tako nasičene z barvami in tako prežete s kolektivnim duhom, ki je skozi stoletja ta dela pripravljal, da jih moramo vedno znova občudovati.

(Dalje prihodnjič.)

MOJDUNAJ!

Anton Komar

9. Krok.

Če bodo kedaj hoteli učenjaki to moje veledelo razčleniti in nato urediti, jim že tukaj povem, da se bodo umivali s smolo, ko je že vse lepó urejeno, kar brez težave spozna, kdor se razume na človeško srce.

Ni ga več, dobrega Frančiška Jankoviča. Ustanovil je našo Zvezdo — Danico in jo vodil kot prvi predsednik. Zato ne bom več slepomišlil z njegovim imenom. Ni ga več, letošnji marec ga je vzel. Veselil sem se, da bo ta štajerec, ki pa je bil po svojem očetu pravi Kranjec, Škofjeločan, bral moj spis o Mojdnaju. Njegov oče je delal klobuke, sin pa je donesl svoj delež k jugoslovanski kroni, zakaj slovenska zgodovina se bo sukala po — desetletjih Danice. Naprej!

Kajpak smo v Mojdnaju tudi pokrokali. Opis naj se hudobno začne, a v razlagi bo izdatno milejši, da ne bo delal skomin prihodnjim dijaškim rodovom. Kar z Marcialovim napisom (epigramom) začnimo: Hesterno foetere mero, qui credit, Acerram (Comarum?) — Fallitur, in diem semper Acerra bibit. — Brez Sovreta tako: Če misliš, da še po snočnjem cvičku Acera smrdi, se motiš grdó. Do dné vselej Acera žlampá.

Torej: sve do dana bjeloga. To so Jugoslovani, so rekli Mojdanajčani, ko smo v zgodnji uri peli in speli k univerzi.

Sedaj pa hajdi na krok!

Občni zbor Danice, prvi v dijaškem letu! Kot gost sem šel nanj z brucuši, znanimi in tudi neznanimi, ki so bili že večinoma vpisani v Slovenijo. Zato me je nekoliko skrbelo, če ne bo kaj nápak, saj bi bil pri tem kriv tudi jaz, ker sem marsikoga vabil. Bilo nas je polno mladcev ob obeh straneh na kljuko postavljene dolge mize. Spredaj na častnem prostoru so sedeli katoliški nemški prijatelji iz Norike in zastopniki milih bratov Hrvatov iz Zvonimira.

Jankovič je vstal in začel sejo. Najprej je seveda naštel vse goste, to je veljalo za pozdrav. Seja je bila bolj za oči, bila je v prvi vrsti namenjena lovu na novince. Predlogi so bili seveda tudi važna točka. Ti, moj dragi Komar, si predložil, naj si Danica omisli čepice po nemškem zgledu — saj so jih navzočni Noričani tako dostojno nosili in tako elegantno položili na mizo. No, jaz sem tedaj začel poljakovati, naučil sem se že nekaj poljskih pregovorov, med njimi Každý durdyk ma swój czubek (vsak norček ima svojo kapico). To sem kot nečlan kajpak preglasno povedal. Prišel je k meni predsednik in vprašal, kako to mislim. Odgovoril sem, da društvu želim dobro, toda ako društvo ta predlog sprejme, bo prišlo v silno mučen položaj; tudi če bi akademska oblast to dovolila, kar sicer ni verjetno, bi burši pri prvem nastopu izgnali Danico iz arkad in avle. Fini Štajerec je ta odgovor zelo diplomatično porabil in me spretno nadmodril. Šel je na svoje mesto in rekel: »Ker nekateri prijatelji društva, ki nameravajo vstopiti, niso za predlog, naj bo za danes odstavljen z dnevnega reda.«

Spored se je končal, zeleno carstvo z običajno zabavo, ki bom o njenem slogu še poročal, je minilo. Nato smo naredili kakor Indijanci gosji marš v kavarno. Vodil je, nepojmljivo se mi je zdelo, moj sošolec Rasem, odličen dijak, menda je poznal to šalo že v gimnaziji v Ljubljani. Dolga vrsta! Šli smo za njim okoli svetilk na cesti, okoli biljarda in miz v kavarni. Preden smo sedli, so morali strežniki postaviti mize v

eno vrsto. Naročili smo večinoma pivo v steklenicah, razen tega kdo črno kavo ali čaj, Pernat pa kapucinca. Prepustili smo se svobodi govora in razigranosti. Lepo je bilo, le prehitro se je jenjalo.

Nekateri smo bili še za delo, drugi so šli svojo pot spat. Dvanajsta ura je bila že zamujena, desetice za vratarja pa se mi je le škoda zdelo. Grem s tolpo kakih pet do šest znancev v drugo kavarno. Tam najdemo medicinca Oražna z dvema pribočnikoma. Sedemo k njim. Zase naročim limonado, ker sem bil že dovolj pil. Štefin, sedaj ureja železniški promet, me vpraša, v katero društvo nameravam vstopiti. Odgovoril sem, da najrajši v Danico. »Beži, beži, tam so babe,« se je jezil. Dejal sem: »Mož bom, koder bom.« Vse omizje se je hūrilo, samo Oražen je ostal tih in miren, saj je bil dokaj starejši. Samo rekel je: »Pustite ga, naj govori.« Nastal je presledek, kazalo je na odhod. Tedaj začne nekdo peti: »Erazem, Erazem, ne gremo še narazen.« Drugi za njim. Hotel sem počakati, kaj bo. Oražen je mignil natakarju in naročil steklenico likerja. Natočil je vsakemu kozarček, tudi meni, ki sem tega moža tedaj prvič in zadnjič videl. Zakaj čez nekaj tednov ga ni bilo več na Mojdanaju.

Oražen se je namreč usmilil nekega majhnega, suhotnega dijaka, ga vzel za tovariša in spremljevalca; ta je spal pri njem v kabinetu

Ljuba Babić: Pogreb v Hrvatskem Žagorju.

na zofi, podnevi pa tekal za njim kakor kužek za hrustom, ker ga je težko dohajal, ko sta hodila za vsakdanjim kruhom. Neko noč je zaslišal ta možic, kako je Oražen vzdihnil: »Sedaj je konec,« in se v postelji obrnil. Pritekel je in z grozo videl, da je postelja in stena krvava. Sklical je ljudi na pomoč in Oražna so prepeljali v bolnišnico. Zabodel se je bil z nožem; toda srca si ni ranil, zato je bil kmalu dober. A študenta ne poznaš, če misliš, da bi komu in posebno Oražnu prizanesel s svojo šalo: Medicinec z več semestri, sram naj ga bo, da ne zna pogoditi srca. Oražen ni bil več za Mojduhaj, odšel je v Gradec. Zvedel sem povrh, da je z nekim Srbom sklenil pobračimstvo. Z nožičkom sta si vrezala v lehti, spustila vsak nekaj kapljic krvi v čašo vina, jo skupno izpila in se poljubila. Pozneje je bil veleposestnik na Dolenjskem. Umrl je mlad, kot vsi veste. V svoji oporoki je zapustil vse za Dijaški dom vseučiliščnikov v Ljubljani. S tem je dokazal, kako ljubi dijakke in pozna njih bedo. Kdo ve, če ti kaj molijo za njegovo dušo? Bil je pač odločen mož, ne kakšen tič miš.

Končno smo se le dvignili iz Oražnove družbe. Na ulici so si kupovali moji znanci vročih klobasic s črnim kruhom, jaz pa sem se poslovil in šel v noč. Domov nisem hotel, škoda je dobrega imena in desetice za vratarja, odhlačal sem čez Kanal do asperskega mostu, kjer je bil Napoleon prvič premagan. Mislil sem na tisto staro dijaško šalo:

Dijaki so šli s kroka. Na deževni cesti so zagledali luno, ki se je v mlaki zrcalila. Hoteli so polipu — možu postave — ponagajati. Vstopili so se okoli mlake in otožno hrepeneče peli: »Kvak, kvak, kvak, živa žaba v mlaki plava, da bi le iz nje priplavala.« Polip se približa in vpraša, kaj delajo. Rekli so, da je žaba v mlaki, bojé se zanjo, da ne bi utonila. Bistro oko postave je pogledalo v lužo in razločilo dobro: »Gospodje doktorji, nič se ne bojte, žabe so že vse zunaj.«

Po poti sem ocenil nocojšnji račun: Pasiva: dve čaši in steklenica piva v kavarni in še limonada s trikrat po dva krajcarja za napojnino znaša štirideset krajcarjev. Aktiva: odpadla večerja deset, Oražnov konjak deset, prihranek za vratarja deset krajcarjev, znaša trideset krajcarjev. Zguba kaže torej deset krajcarjev ali: zastonj ne more biti veselo na svetu! Imam pa še očetov petdesetak. In ostal sem brez moralnega mačka. Pa še tistih deset novčičev mi je trojno povrnil Jankovič. Namreč prav tisto jutro po kroku sem prejel obvestilo, da mi je hranilnica prisodila ustanovo. Vesel sem odhitel na visoko

šolo, poslušal dve predavanji in v veži naletel na Jankoviča. Vprašal me je, ali sem kaj bolan, ko sem tako blede. Povedal sem, da sem vso noč prekrokal. Kako mi je bilo snoči vseč? Potrdil sem: »Zelo!«

»Veš kaj, počakaj me tukaj, imam opravke na rektoratu radi končnega izpita, pridem takoj nazaj. Potem greva na golazen (guljaš), bom že jaz plačal.«

Ko sem hodil sem in tja po veži, so me obstopili štirje rojaki. Predstavili so se mi kot izumitelji. Pohvalil sem jih, potrebno je, da so tudi takšni ljudje med Slovenci, saj bi tudi jaz rad kakšno reč izumil, samo ne vem, kako in kje. Da naj pristopim v njihovo bratovščino, me bodo že izučili, so dejali.

»No, kakšni so vaši dosedanji izumi?«

Megušar, visok fant, je trdil, da je našel pri majskem hrošču dlačico, ki je še ni zasledil doslej noben učenjak. Zdaj mu pa hoče, zelo se je pritoževal, njegov asistent v naravoslovnem laboratoriju to iznajdbo izpodbiti, da bi sam z njo zaslovel.

Čutil sem, da so to dijaške šale, a sem se delal, kakor da vse verjamem, in občudoval izumitelje, ki bodo lahko še veliko koristili sebi in narodu. Prav góđilo mi je, da sem spoznal to bratovščino. Posebno mi je bil vseč jurist Kimovec, ki sicer ni povedal svojega izuma, a je s krhko, nikakor žalečo besedo v baritonu zbudil v meni prijateljsko občutje. Po poti sem Jankoviča vprašal, če kaj ve o njem. Povedal mi je, da je lansko leto radi bede skočil v Kanal, a sta ga dva moža potegnila v čoln in rešila na breg, kjer mu je neki dober gospod ponudil petak, kar pa je on zavrnil, češ, da ne prodaja nesreče. Torej njegov izum, če je katerega storil, spada v brodersko stroko. Ker je bil obenem Korošec, mi je prirasel k srcu. Kmalu sem videl, da stanuje v Dijaškem domu, večkrat je prišel k meni, da sva se kaj pošalila. Pokašljeval je, ni bil zdrav. Kako je kot jurist vodil pravdo s Smrtjo, ne vem. Oh, Oražen, kako si ustregel ljubljanskim dijakom!

V prvovrstnem hotelu, takšnih sem se drugače izogibal, sva z Jankovičem jedla dobro golazen, potreben sem je bil, in pila počasi vrček piva. Omenil sem, kaj sem skusil prejšnji večer.

Jankovič me je vprašal: »Zakaj vendar še nisi vstopil v Danico, ko vem, da ti je zelo vseč?«

»Vzrok je moj oče, on je socialist in mi je prepovedal vstop, dokler bo zame plačeval. No,

sedaj se bo dalo nekaj narediti. Pred nekaj urami sem zvedel, da sem dobil ustanovo, ne sicer veliko, v Ljubljani. Šinila mi je v glavo misel in tako bom naredil. Lahko me že danes vpišeš kot kandidata. Očetu sem že sporočil svojo srečo s pripombo, da bom tako rekoč neodvisen od njega; če mi v enem tednu ne ponovi prepovedi, se bom vpisal v Danico. Mislim, da pri teh okoliščinah ne bo prepovedal, ako pa bo, ga bom poslušal, ker je moj oče tak, da jih je malo na svetu takšnih. Ostal bom pa zmeraj prijatelj društvu, čeprav kot neveljaven član.«

»Razumem te, očete moramo spoštovati, ker nam dobro hočejo.«

»O, zdaj bo šlo po mojem! Vem, našel bom v Danici tovariše, ki bodo vsaj načelno prav usmerjeni. Doslej ste pokazali mnogo poguma. V splošnem bi rajši videl, ako bi ne bilo razkola v dijaštvu. Poznam že precej članov glavnega društva, ki bodo po morebitni mladostni zaletelosti še dobri možje, drugi bodo učenjaki, celó veliki učenjaki. Zvedel sem, da si bil tudi ti v Sloveniji, in ker nisi pri volitvah prodril do predsednika, si užaljen osnoval bojno društvo Danica.«

»Ljubi moj, poznaš zgodovino te reči. Videl sem, da vsi skupaj ležemo v barje, zato sem hotel storiti preobrat, a sem pri volitvah sicer častno, pa vendarle propadel. Naša Danica bodi zanje vest!«

»Tudi jaz mislim tako, saj četudi bi moral pri tem po senci hoditi, sončila me bo zavest: koristim. Narodnjaki so, to je res, toda ljudske barve pogrešajo, so večinoma verski mlačneži, najdejo se med njimi že brezverci.«

»Breznačelni so, to je njih bolezen. Meščanski hočejo biti, duša preprostega ljudstva pa najgaga.«

»Pa še nekaj: Rekó, da so Daničarji na prodaj.«

»Stara lajna, ki jo bo treba razbiti.«

Ločila sva se. V enem tednu sem bil že pravi član Danice. Ljubeznivi tovariš Jankovič je čez nekaj tednov prejel diplomu, nam plačal sodček piva za slovo, ko je odhajal v domovino, da tam zdravi ljudi in se srečno oženi. Res, kratkodoben kakor metulj je visokošolec!

PRVI DOLENJCI

Janez Rožencvet

Umiral je oče, ki je imel tri sine. Na smrtni postelji jim je dejal:

»V življenju si nisem mogel toliko pridobiti, da bi bilo poskrbljeno za vas. Imam pa za deveto goro prijatelja mlinarja, ki mi je obljubil, da vas vzame v službo. In če mu boste dobro služili, si pri njem prislužite toliko, da boste lahko živeli. Torej prodajte po moji smrti to beračijo, plačajte za menoj pogreb in mašo; če kaj ostane, si razdelite in pojdite k mlinarju služiti.«

Oče je umrl. Sinovi so ga pokopali, razprodali zapuščino, plačali pogreb in mašo in si razdelili tri tolarje, ki so še ostali.

Najstarejši si je tolar zašil v obleko, da ga ne bi izgubil ali da mu ga ne bi kdo ukradel. Drugi je tolar menjal, zašil polovico v obleko, polovico si je pa namenil za popotnjo. Najmlajši si je kupil orglice, ki so veljale skoraj cel tolar. Kar je dobil še drobiža nazaj, je namenil sebi za kruh in beračem vbogajme.

Potem so se odpravili skupaj na pot za deveto goro.

Prvi dan sta mlajša starejšemu očitala skopost. Starejši jima je odvrnil: »Če bi bil naš oče tako varčeval, bi nam bil kaj več zapustil in ne bi se nam bilo treba po svetu potikati!«

Drugi dan sta starejši in mlajši srednjemu očitala zapravljivost. Srednji je dejal: »Če je naš oče umrl, ker je bil že star, vendar ni treba, da bi jaz še mlad od lakote za njim umrl!«

Tretji dan so bili že trudni in prvi je stopal najmlajši, ki si je gredoč na orglice igral. Starejša dva sta mu očitala brezsrčnost, ker gode, ko so komaj očeta pokopali. Najmlajši se je branil: »Godem, da si preganjam žalost, zakaj hudo mi je, ko se spomnim, koliko hudega in kako malo veselja je užil naš rajni oče na svetu!«

Četrty dan pridejo čez deveto goro, najdejo mlinarja in mu povedó, čigavi sinovi so. Mlinar jim reče: »Dobro, ostanite pri meni tri leta in delajte, kakor bi bili moji sinovi. Potem dobite toliko, da boste lahko živeli.«

Bratje so ostali in delali v mlinu, kakor bi bili mlinarjevi sinovi.

Najstarejši si ni dal nikoli miru. Vsako streseno zrnco je pobral, vsako vrečo do zadnjega praška iztepel, merico je jemal zvrhano in dvojno. — Srednji je pazil, da so bili kamni zmeraj sklepani, da je bilo pri mlinu vse v redu, z delom se pa ni presilil. Bolj je skrbel, da se je zmeraj dobro najedel in dobro naspal. — Najmlajši je bil

iznajdljiv in domiseln, za delo pa, kakor ga je bila volja. Včasih je opravil za devet ljudi, včasih se je pa vsega otresel in dejal: »Ne bo se svet podrl, če kaj do jutri počaka!« Ker je lepo na orglice godel, so ljudje radi nosili v mlin in niso godrnjali, če jim je bilo treba čakati.

Minila so tri leta in mlinar je spoznal, da mu je bilo delo treh fantov v veliko korist. Peljal jih je v gornjo izbo, jim pokazal tri polne vreče in dejal: »V teh vrečah je pošteno plačilo za vaše delo. Morda se sporazumete, da odnese vsak eno vrečo, kakor so namerjene. Če se ne, pa zmešam vse, kar je v vrečah, skupaj in odmerim vsakemu enako tretjino. Izbirajte najprej vsak zase, po vrsti!«

Najstarejši privzdigne brž vse tri vreče in se lakomno odloči za najtežjo.

Za njim jih je privzdigoval srednji in si mislil: Slabo je, če ima človek premalo, in slabo je, če ima preveč, ker težko nese. Izbral si je srednjo.

Nazadnje je potežkal vreče najmlajši, ki si je mislil: Človek živi od dela in delo čaka človeka povsod; kaj bi se še s prenašanjem mučil, če moram po svetlu! In izbral si je najlažjo.

Bratje so povedali mlinarju, kako so si izvolili. Ker ni bilo treba nič deliti, jim je rekel: »Prav, pa odnesite vsak svojo vrečo. Ampak odvežite jih šele, kadar se oženite in ustanovite v novem kraju.«

Mlinar jim je dal še popotnjo in jim povedal, na katero stran naj krenejo, da najdejo dosti prazne zemlje. Bratje so se zahvalili in šli.

Za šmarnični oltar... (Fot. Fr. Krašovec.)

Starejši je stokal pod svojo težko vrečo, da je bil komaj še živ. Srednji je svojo nesel optiv; zmagoval jo je, ne da bi ga bila pri hoji čez mero utrujala. Vreča najmlajšega je bila pa tako lahka, da je gredoč kar poskakoval z njo in jo je za šalo še v zrak lučal in lovil.

Tako so prišli do krčme, kjer je imel krčmar tri hčere. Krčmar jim je rekel: »Postavni fantje ste in zdi se mi, da ne bi bili napačni ženini mojim hčeram. Ostanite osem dni pri meni, da jih spoznate, morda se potem domenimo.«

Bratje so rekli: »Zakaj ne, saj iščemo take prilike, preden se ustanovimo.«

In prišle so krčmarjeve hčere v hišo. Najmlajša je bila vitka in zala, srednja je bila čedna in široka, najstarejša pa suha in križogleda.

Bratje so si jih ogledovali, a preden sta starejša dva kaj zinila, je najmlajši vprašal najzaljše, ali kaj rada pleše, in zagodel na orglice. Dekle je rekla, da rada pleše, in zavrtela sta se.

Drugi je prišel do besede srednji, ki je vprašal široko, ali kaj dobro kuha. Dekle je potrdila in dejala, da se bo kmalu lahko prepričal.

Najstarejšemu je ostala zdaj samo križogleda in vprašal jo je, koliko ji misli dati oče dote.

In potem je najmlajši držal osem dni z desno orglice k ustom, z levo pa dekleta k sebi pa godel in plesal po hiši. Srednji je sedel za mizo in se gostil s cvrtjem, piščanci in poticami, ki mu jih je dekle nosila na mizo. Najstarejši pa je s križogledo za pečjo sedel in računal, koliko bosta imela, če se vzameata.

Čez osem dni je rekla plesavka najmlajšemu: »Fant, samo tebe vzamem in nikogar drugega, pa naj bo očetu prav ali ne!« — Kuharica je dejala srednjemu: »Možila bi se, če bi bilo očetu prav in če bi vedela, da se mi ne bi potem slabo godilo.« — A križogleda je dejala očetu: »Vaša skrb mora biti, da me ne oddaste beraču, ampak človeku, ki kaj premore!«

Pa so se vse prav domenili in vsak fant je dobil ono krčmarjevo hčer, ki si jo je bil osem dni ogledoval. Po poroki in svatbi so se odpravili bratje s svojimi ženami naprej.

Najmlajšemu je dejala žena: »Čakaj, ti bom jaz nosila vrečo, da boš laže spotoma godel, ko te tako rada poslušam.« — In godel ji je, da sta še gredoč plesala in včasih zašla s pota. Potem sta morala čez drn in strn, da sta prišla na cesto.

Srednjemu je žena zdaj pa zdaj malo ponela vrečo, da se je oddahnil in da se do večera ni preveč upehal.

Najstarejšemu pa ni mogla žena nič pomagati, ker si je bila doma nabrala toliko ropotije, da

je še sama komaj nosila. In stokala sta vsak pod svojim bremenom.

Tako so prišli trije bratje s svojimi ženami na Dolenjsko, kjer takrat še ni bilo ljudi. Ustanovili so se in si postavili domačije.

Najstarejši je delal z ženo vred skoraj noč in dan. Postavila sta si veliko enonadstropno hišo. — Srednji se ni presilil in tudi žene ni priganjal. Ker sta pa vendar delala vse delovne dni, sta si bila postavila prav čedno in prostorno hišo. — Najmlajši ni redno delal, ker je vmes preveč godel in z ženo sta si imela toliko povedati. Postavila sta si bila samo kajžo in dejala: »Za prvo silo bo že, predaleč naprej pa človek ne sme skrbeti.«

Ko so bili domovi pod streho, so bratje odvezali v mlinu prisluzene vreče. Prvi je našel v svoji polovico zlata in polovico gorjá; drugi četrtno srebra in tri četrtnine teka in spanca, tretji pa samo pest drobiža pa polno vrečo pesmi in židane volje.

S tem premoženjem so začeli očetje Dolenjcev gospodariti. Njih otroci, ki so bili prvi rojeni Dolenjci, so potem obljudili vso deželo. Otrok pa je imel najmlajši devetero, srednji troje, najstarejši pa samo enega.

Otroci so podedovali to, kar so bili očetje v mlinu prisluzili, in vsak je imel tudi toliko otrok, kolikor jih je imel njegov oče. Zato je bilo že v četrtem rodu na Dolenjskem na tisoče bistrih veseljakov in dobrovoljcev, komaj petdeset sitnih zaspancev in le eden, ki je v resnici kaj premogel. Ta je imel pa tudi sam vse gorjé.

Tako nekako je še dandanes, čeprav je zdaj Dolenjcev kakor listja in trave in so se rodovi že tako med seboj zmešali, da je skoraj vsa Dolenjska ena sama žlahta. Tudi Dolenjec, ki ima lastnosti vseh treh rodov v sebi, je navadno trikrat bolj lagoden kakor lakomen in trikrat bolj dobrovoljen kakor sneden. A med dolenjskimi dekleti je dosti dobrih kuharic, še več pa zalih, ki rade plešejo.

Le eno lastnost imajo vsi pravi Dolenjci enako, in najsi bodo bližnja ali daljnja žlahta. Drug drugemu si radi kaj očitajo in oponašajo, kakor so si njih praočetje, ki so si bili bratje. — Vendar, kdo ve, ali niso ljudje tudi drugod po svetu taki?

In morda bo prav zato kdo hotel Dolenjcem oponašati prisluzene tri vreče?

Preden jezik stegne, naj pa rajši pomisli, da so Dolenjci prestali dobre in slabe čase, da ni med njimi nevoščljivosti in — da jih je čimdalje več na svetu. In to je glavno!

POMLAD NA DEŽELI

V toplem smehu sonca vas je oživila ko mravljišče, vse poti in kolovozi polni gibkih so ljudi.

Hlapci vozijo z gnojšča gnoj v kolnicah na strnišče; težek, oster vzduh po gnoju v zraku ko oblak visi.

Konec hiš na tnalih — ko da se je hosta preselila: celi griči vej, okleščkov, smolnih borovih golí; sočen, močen vonj po borih po vasi razpreza krila, končno v skladovnicah butar se za skednji ulovi.

Za vasjo pa konji, voli v plugih, brazde ob ozarah; kakor bron so mož obrazi in zavihane lehti.

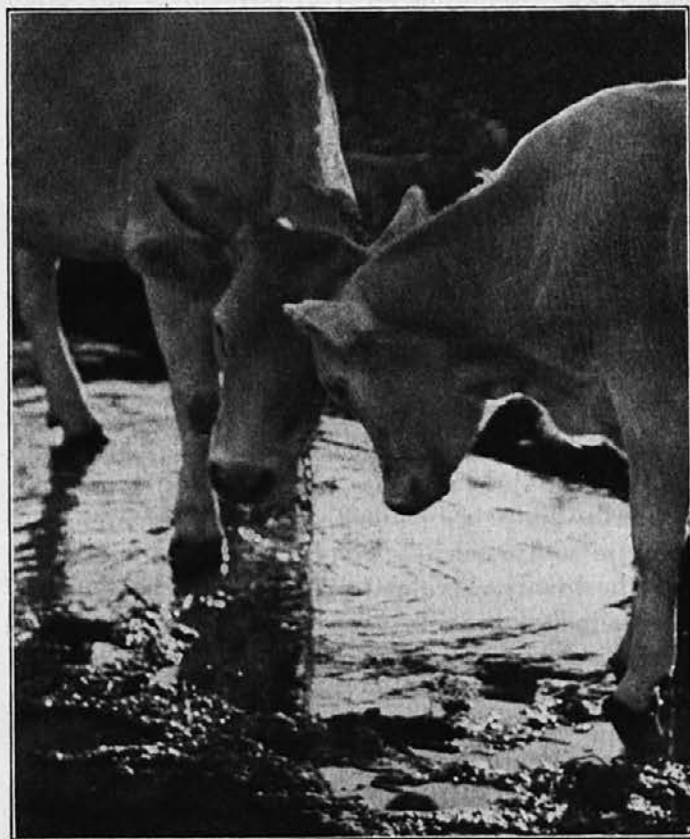
Zraven njiv krompir narezan v prockah, cajnah in košarah;

deca pometavajo ga s koški v nadržje prsti.

Iz gozdov v večerni zarji voz za vozom se pomika proti vasi z listjem in drvimi; prah se dviga nad poti. In ob njih v prisojnih ježah omamljivo se dobrika sramežljivi vonj vijolic brhkim deklam za vozmi.

Trudni so kot mrak koraki, kot nebo so lica vedra, vračajočim z njiv ob mejah zdravje iz oči gori; moč in radost fantje mladi, tih opoj dekliška nedra s pesmijo razlivajo mehko v vonjiv objem noči...

Vinko Žitnik.

Ko sonce zahaja in ave zvoni... (Fot. Fr. Krašovec.)

ČETRTO POGLAVJE

Zmédena preja

Dr. Janez Plečnik

Šli smo tole pot:

Opozorili smo, da je dosti neumevnega in nejasnega med samo ob sebi umevnimi in samo ob sebi jasnimi zadevami. Tudi smo pokazali na to, na ono nejasno »jasno« zadevo. Zadelo smo pri tem na »šolska« vprašanja in smo pokazali, da je tudi tu dosti nejasnih »jasnih« zadev. Menili smo, da imamo prav, ter smo trdili, da napredek ni zgolj v pridobivanju novega in da je dober kos napredka tudi v odmetanju, odstranjanju stare, nerabne lasti. Saj kuhinja ne postane »nova« (kuhinja ne »napreduje«), kadar nakupiš vso posodo novo pa pridržiš vso potrgo kuhinjskih prtičev, pridržiš vso oškrbljeno, potrto posodo. Taka starovina ti postane v navlako in motilo. Trdili smo, da živi človeški rod v različnih dobah v različne smeri. Tako smo povedali, da nam je danes državno samotržje s poukom samo ob sebi umevno. Opomnili pa smo, da je bilo to samotržje (svoje dni) v rokah (posamnih) bogatašev, da je imela pozneje Cerkev to samotržje. Le-to in le-ono se je tačasnemu človeku zdelo samo ob sebi umevno. (Današnje) državno samotržje s poukom, torej ni povsem in kar samo ob sebi umevna zadeva. E. Mach je bil (l. 1886, 1902, 1923 — torej dandanes) tegale mnenja: »Kar odkrito bom povedal, kaj in kako menim o vzorni izobrazbi in vzornem pouku — do dognanja mojih misli bo prišlo pa šele v daljni, daljni bodočnosti. Predstavljam si izobraževalnice — najvišje in najnižje — kot zasebna podjetja, ki so povsem neodvisna od države. Ta podjetja ne bi bila vzdržavana od države, država pa tudi ne bi priznala nobenih uradnih pravic (Vollmacht) tem podjetjem; ta podjetja pa torej tudi ne bi imela države za jeroba. Take šole bi torej prosto tekmovala med seboj in občinstvo bi jih rabljalo in bi jim dajalo podpore po njih večjih, manjših uspehih; podprta bi bila ta podjetja kvečjemu — tako je v Ameriki — z volili. Za vse to je treba seveda dovoljne zrelosti pri občinstvu in je treba, da občinstvo pravotno ceni znanost — no, vse to je pa nekaj, do česar mora nekoč samo po sebi priti. Vsak bi smel v te šole in za potrebno prvo izobrazbo naj skrbi vsak sam. Pravica, da določi poverjenike pri izpitih, pa pripade seveda prej ko slej državi; država namreč mora ščititi sebe in državljane. Ni pa naloga države, da išče najboljša pota, po katerih si pridobiš znanje in

izobrazbo. Prosto tekmovanje učnikov naj to doseže.«

Še otroci smo se učili, da smo Slovenci neomajni kot hrib in hrast; pozneje smo sami opazili, da je dosti Slovencev, ki se pač starajo, pa s starostjo ne zore. Machove misli bodo torej marsikomu skrajno tuje. Pa podamo še nekaj Machovih stavkov:

»Te (šolske) razmere se morajo spremeniti. Spremenile se pa ne bodo same ob sebi, ako sami trdo ne sodelujemo; spremenile pa se bodo — o tem ni dvojbe — le počasi. Narodni zastopniki morajo širše in močnejše vplivati na šolski zakon, pa je torej potrebno, da razpravljamo o vseh teh vprašanjih pogosto in javno, ker le tako se bodo naziranja razbistrila.«

E. Mach je bil prirodar (fizik in matematik), bil je velik in sloveč mož, mi smo še poslušali njegova predavanja in vemo, da je imel ta učenik na učenca kar čarovniški vpliv. Ne maramo torej govoriti o tem, ali so Machova naziranja o šoli vzorna ali ne. Napisali smo le-ono kar le v namenu, da pokažemo, kako močno različna so naziranja o šoli.

Govorili smo o tem in — upamo — tudi pojasnili, da državno samotržje s poukom nikakor ni zadeva, ki bi bila povsem samo ob sebi umevna. Tem manj samo ob sebi umevna ti bo ta zadeva, kadar pogledaš okrog sebe in opaziš, da to samotržje (v današnji obliki) ne rojeva zadovoljstva in ne srečnega življenja; vsi smo poenoteno (uniformno) vzgojeni in poučeni — pa koštruni ene vrste hodimo pa planjah življenja ter kar le od dobre volje pastirja in naše sivnosti (ne znanja) je odvisno, kateri izmed koštrunov pride do murave in kateri do strnišča in travulje. To razmerje se nam zdi očitno nepovoljno. Dosegli smo že skrajne mere učne dobe. Trideset let je doba človeškega življenja in (dandanes) prav res po trideset let hodimo v šole — in vendar kot koštruni hodimo po planjah življenja in le s prošnjami in napori pridemo do kruha.

Že se pojavljajo glasovi in pravijo: Država ima samotržje s šolo, država nas vzgaja, država nas usmerja — pa nam naj država tudi preskrbi kruh, država nam daj »službe«. Dandanes hiti vse v državne službe pa bo taka zahteva (pravo v pravem je že) postala nevzdržna.

Državljeni prav redkokdaj mislijo na to, kako močno jih usmerja država, ki ima samotržje s šolo. — Govorili so v narodni skupščini (v marcu 1934) tudi o narodni vzgoji in o šolskih knjigah. Neki so tačas trdili, da ni treba pažnje

na pouk v matematiki (računarstvu) in fiziki (splošnem prirodarstvu), češ, matematika je pač matematika in fizika je pač fizika. Pa prav v tistih dnevih je dr. Philipp Frank, učenik matematike in fizike na praški nemški univerzi, govoril o snovi »Matematika in politika«. Frank je govoril predvsem o Rusiji in Nemčiji, češ, da »državno strankarska« politika ravna prav v teh državah povsem pouk, in Frank meni: »Kar čudasha (merkwürdig) knjiga raste v taki okoliji (Atmosphäre). Tako ruski strokovnjaki hite dokazovati, da sta matematika in fizika prave opore za materialistično naziranje zgodovine. Prav tačas pa fiziki v Nemčiji hite in dokazujejo narobno, češ: nova fizika je pahnila s prestola materializem. Dokazala je namreč, da ni materije in da so »bistvo« vse prirode električna polja, je torej postavila nekaj »duhovnega«, nekaj »idealnega« na mesto, kjer je kraljevala pustobna »materija« stare mehanike (zakoni, ki ravnaajo premikanje teles)«.

Bravec naj si ne razbije glave ob le-onem stavku. Vse eno je za bravca, ali pade njegovo telo kot »gmota« v vodo kot »gmoto« — ali pa zaide njegovo telo kot »električno polje« v električno polje tega, kar imenujejo vodo.

Navedli smo vse to le v nameri, da pokažemo prav različne nazore o »šolskem« vprašanju in da opozorimo na to, kako potrebno je javno in povsem odkritosrčno razpravljanje o pouku in vzgoji.

(Mi danes) nikakor ne trdimo, da nas dolgotrajno šolanje in način pouka odrivata od kruha. (Mi za zdaj) le opozarjamo na takó splošno trditve, da so šole potrebne, da so šole dobre. Obenem še opozarjamo na dejstvo, da navzlic (baje) dobremu in temeljitemu šolanju pridemo le težko do kruha. Vse to je tem bolj napadno, ker splošno in neprestojno slišiš in bereš, da s šolo prihaja napredek, da s šolo dobiš splošno izobrazbo (in ta ti je opora v vsakdanjem življenju), pa še, da s šolo dobiš še posebno izobrazbo (ki ti je opora v stanu in poklicu). Vse to je posebej neprijetno in napadno, ker bereš in slišiš vsak dan o tem, kako ta »splošno izobraženi« človeški rod uničuje živila, uničuje storjene dobrine, sužni človeka, in vidiš, koliko nujnega dela ta »splošno in še strokovno« izobraženi človeški rod pušča nestorjenega. Opozarjamo le na povodnji. Mi vsaj tako sodimo, da bi bila zgraja trdnih bregov in jezov igračka za res »splošno« izobražen človeški rod. Z le-to sodbo smo že zadeli ob (precej številne) šolnike, ki iz srca radi rubricirajo, kolacionirajo, mundirajo, ekscerpirajo, delajo statistiko in o tem referirajo. Potem pa še konkurirajo,

kdo izmed njih je napravil najtočnejši referat. Ti — in še marsikdo drugi — porečejo: Saj vse to vendar ne spada pod naslov »splošna« izobrazba — pač pa spada med družabnostna, trgovska, prometna ... vprašanja. Toda! Ako je res tako in ako je »posebna, strokovna« izobrazba res potrebna za (skoraj) vsako dejavo, bo menda »splošne« izobrazbe treba kar prav malo — tiste splošne izobrazbe namreč, ki o njej (po E. Machu) niti prav povedati ne moremo, kaj je. Pa bo splošna izobrazba kar le tisto, kar veže »posebne« izobrazbe, torej: večšina paznega poslušanja in pozornega opazovanja, večšina jasnega govora, večšina pisanja, večšina branja. Knjiga namreč je (dandanes), ki odpira pot v »širšo« vsebino »splošne« izobrazbe, pa prav knjiga je (dandanes) tudi, ki vodi v »posebne«, v »strokovne« izobrazbe. Vede so dandanes že tako zahomotane in obsežne, da ga ni še učenika in ne učenjaka, ki bi le približno obvladal svojo »stroko«, ne da bi neprestojno tičal z nosom v knjigi. Tudi »splošno« (vsakdanje) življenje je tako zahomotano, da cel ne prideš ne na svet in ne greš s sveta, ne v šolo in ne iz šole, ne v službo ne v penzijo, ne v davkarijo ne iz davkarije, ne v občino in ne iz občine — ako ne tiščiš neprestojno nosa v predpise in (tiskane) pravilnike. Brez neprestojne uporabe tiskanih pravilnikov ne shaja več ne reven kajzar, ne mestni berač, ne trden kmet, ne mestni obrtnik, ne kmetski veljak, ne mestni bogataš. (Mi mislimo, da) potrebno je, da zaustavimo in zavrremo to razpasje. Ob kraju bo treba še posebnega, pravniško izprašanega »tajnika« v vsako kmečko bajto. (Svoje dni) slovití frančiškanski pridigar J o h a n n e s P a u l i (živel okrog 1500) pripoveduje tole (za nas vsaj) prav prijetno zgodbo:

Neki gospodar je bil imel že dokaj oskrbnikov, ki so znali pisati in brati. Gospodar je pa pri vseh zaznaval, da so mu nezvesti, da mu niso poverljivi. Najel je torej kar le moč zarobljenega kmeta za oskrbnika; ta mož ni bil več ne pisanja ne branja. Kmet je prevzel oskrbnništvo. Preskrbel si je obsežno malho, ki je imela dva predela. Naš možiček je deval v en predel dobiček in prebitek, v drugi predel je pa deval dohodke, odštevši tisto, kar je rabil za gospodarstvo. Leto dni je preteklo pa je gospodar ukazal: »Oskrbnik, obračunala bova!« Naš kmetič je porinil malho pred gospoda: »Tu, gospod! Obračunaj kar z malho.« In glej: gospodar je preštel denar in denarja je bilo dosti čez sto goldinarjev več, nego ga je bil dobil od kateregakoli prejšnjih, učenih oskrbnikov. Tako torej Pauli.

Nimamo namere in ne bomo razpravljali o Paulijevi »teoriji«, o Paulijevi »praksi« premoženjskega upravljanja. Vemo, da dandanes ni čas za mirno razmišljanje o takih zadevah. Tudi nismo poznali naših oskrbnikov in ne njih gospodarja, pa torej tudi ne vemo, je li Paulijeva zgodba resnična ali je le izmišljena. Povemo pa, da jo imamo (mi) za resnično. Skušnja nas namreč uči, da tudi zabit človek dobro upravlja (tudi tuje) premoženje, ako je pošten. In skušnja nas uči, da dobro, »strokovno« finančno znanje pripelje goljufa pogosto na drsnó. [Neki porečejo, da se nam niti ne sanja o velikih mednarodnih kapitalih in o bankah. Morda še spregovorimo kedaj o tem. Danes trdimo le, da imamo Paulijevo zgodbo za resnično, in še trdimo, da tudi zabit človek dobro upravlja (tudi tuje) premoženje, ako je pošten.] Poštenost sili človeka, da loči to, kar je njegovega, od tega, kar ni njegovega. Pošteni sosedje dobro shajajo. Pošten sosed opazi tudi tisto, kar ujeda soseda, in je sočuten s trpečim sosedom.

Rekli smo, da je »splošna« izobrazba beseda precej nejasnega pomena. Menimo pa, da smo zadeli pravo in da govorimo pravo: večšina pisanja, večšina branja, večšina jasnega pripovedovanja so (dandanes) tudi kosi »splošne« izobrazbe, in sedajle dodamo: »Splošna« izobrazba ne sme zatirati poštenosti v vzgojevanju.

(Dalje prihodnjič.)

VEČER

Dolga cesta. Strgan tlak.
V mrak mehak tema polzi.
Rjavi curki nemo tečejo po tleh,
gnusno blato med kaménjem gomazi.

Luč v daljavi rdi zasenčena
— in še ena. Kot oko polslepo
iščeta brezupno pot v temò.

Človek stopa kakor za pogrebom.
Blato pod nogami štropotá mehkó.
Od pavsod za zadnjo pot
zvoni ...

Tam med hišami nekje drevo
čez zid sloni.
Trudne veje nemo sklanja k tlom
in pod vrhom dež na zadnje liste
žalostne nagrobnice igra ...

Joža Vovk.

Tomo Zupan:

MARIJANA GROM

* 12. junija 1838

omožena 13. februarja 1860

† 21. maja 1908

Premalo doma in sploh ne hiš obiskujoč nisem osebno poznal Gromovih ljudi iz Smokuča. Pač pa me je zanimala od otroka gori slika na tej občestni hiši — kako leži čez ves hrib raztegnjen praded te hiše, ki so ga nekokrat na bližnji groblji ležečega in mrtvega dobili. Bil je prastar ud te hiše in tega rodu.

Poznal sem se s takratnim posestnikom Gromove hiše: Jurijem Gromom. Zdel se mi je človek brez strasti. Do skrajnosti miren se mi je s svojim nastopom vtisnil v spominj. Veselega in tihega srca se je pa menda v družbi zelo rad smejal. Prav posebno rad se je menda zavrtel, če je kaka svatovščina bila. Le tukaj, drugod, drugod ne. Po hišah se moje dōbe v moji oži domovini nikjer ni plesalo.

Jurij Grom je sin pesnikove sestre Mine, Ribičeve iz Vrbe.

Poročil se je Jurij 23. februarja 1860 s Prešernovo nečakinjo: Marijano Volkovo, Ribičovo iz Vrbe, hčerjo pesnikove sestre Mine in Josipa Volka; rojena je bila 12. junija 1838. — Marijana se omožena ni nič pritožila. Za sproti je v hiši vsega bilo. Potem je postalo teže, ko je mož vmrl in je bila dolgo vdova. Poučenega o tem Prešernovem sorodstvu v tej hiši me je moj pokojni brat Matija dovedel do nje, hišne gospodinje. Prav zadnji čas je bil. Bolehala je namreč na črevesnem raku. A občevala z menoj, kakor da bi jej do mala ničesa ne bilo. V nočeh brez spanja — pravila mi je tako — je premišljevala, če mi je vse prav povedala in nekatere stvari — ko sem prišel v drugo — res popravila. Ponavlja je sem jo vprašal, če jej govorjenje ne bo prenadležno. Odvrčala je: Ne!

Mina je v hudi bolezni nabirala življenjskega gradiva za pesnika strica.

Tako je torej kmečka žena Marijana vmirajoča za svojega velikega strica pesnika zbirala gradivo, ki vam je priobčujem v pričujočem.

24. marca 1908 sem jo izpraševal v večernem času poldrugo uro. V torek, 7. aprila 1908 popoldne zopet toliko časa — ponedeljek, 18. maja 1908 takoj po opoldnevu poldrugo uro in na večer končno še eno uro. Prav nalašč radi nje sem hodil domu v Smokuč. Poročam naj vam v naslednjem večidel njene besede. Takole govori:

Mina je bila še ne prav enajst let stara, 1847 v Kranju šest mesecev pri stricu pesniku.

Nisem bila stara še prav enajst let, ko sem bila pozimi leta 1847 in pomladi 1848 vsega vkup šest mesecev pri stricu dohtarju v Kranju. Delala sem doli, kar otrok more. Teti Katri sem kaj vkup znosila. Snažila tudi obuvalo. Nosili so pa stric škornje; ne črevljev. So pri Ribiču v Vrbi še rišpete po njih nekaj časa imeli. Na pomlad 1848 sem se od njih iz Kranja domu v Vrbo vrnila. S stricem sem v Radovljico prišla, kjer so neko pravdo imeli. Do Katrinjeka v Lescah so me stric iz Radovljice pripeljali. Potem sem pa sama znala iz Lesc domu v Vrbo. Takrat še niso bili bolni. Tako zardečeli so bili v obraz. Potem so bolehati jeli. Zato se je moja sestra Mina, pozneje omožena pri Pustotnjaku v Mošnjah, za menoj k njim v Kranj podala. Morda je takoj prišla v Kranj, ko se je od strica Jurija, župnika v Šent Ropretu za Beljakom, domu vrnila. Tudi jaz, Marijana, sem bila na Koroškem pri stricu župniku v Šent Ropretu. A le kake pol leta. Nisem mogla gori ostati. Tam so popolnoma nemški kraji. Mi smo tu doma v hiši govorili in molili vsi slovensko. Le pri gospodu, ki so takrat bolehati jeli, sem morala nemški očenaš ponavljaje moliti, ker so menili, da gori ostanem. Nemškega se pa nisem nič naučila. — Sestra Mina je dve in pol leta starejša kot jaz. Ona je za menoj v Kranju teti Katri lože kaj vkup prinesla in bila tudi stricu lože v pomoč. Jaz sem bila še preotročja. Stric so bili že prav malo zdravi, ko je Mina doli prišla. Krog svetega Jakoba so hudo oboleli, krog Svečnice prihodnjega leta so pa vmrli. Ves čas boleznij je bila Marijana pri njih in tudi ob smrti.

O stricu pesniku je Marijana Grom Volkova takole pripovedovala in takole odgovarjala na moja dotična vprašanja:

Kakošen je bil pesnik doma.

Stric pesnik niso bili nikoli prav veseli.

V svojem enajstem letu sem bila pri stricu dohtarju v Kranju. In samo to zimo. Še prav dobro se spominjam, kakošni so bili. Niso bili nikoli prav veseli. Bolj zamišljeni so bili. Skoraj žalostnega obraza so bili. Le tuhtali so jo. Kadar so pa kaj govorili z menoj, pa tudi ni bilo nikoli zastoj. Vselej so mi kaj dali, ker so strašno dobrih rok bili. In radi so me imeli, zato so mi dali. Pridigo sem jim pa morala vselej povedati, kadar sem iz cerkve prišla. To prav vselej. Oni so le k enajsti maši hodili. Takrat ni bilo pridige. — Enkrat so se pa vendar le strašno smejali. To je bilo na sv. Štefana dan, ko so me pridigo vprašali. Pripovedovala sem jim: V pridigi je bilo, kako so sv. Štefana s kamenjem nažgali, da jim je komaj všel. »Ali nažgali so ga? In da jim je komaj všel?« so ponavljali. Tako so se takrat smejali, da ne morem povedati. In dali so mi takrat en groš. Prav nikoli ni bilo zastoj, ko sem jim pridigo pripovedovala. — Pa še enkrat so se smejali, ko sem pomagala teti Katri zajca peči. To je bil smeh. A smejali so se majhen kratov.

Pesnik zunaj doma v Kranju.

Minica nadaljuje: Jaz sem dohtarja največkrat v kafetariji dobila. Enkrat se spominjam: gori in doli so hodili. — Pa roké so držali v žepih obé — tisto

navado so imeli. »Gospod stric, sem rekla, domu pojte!« »Ali so teta rekli?« »Da!« — Nato so se obrnili k tam drugim gospodom, ki so notri bili, in začeli: »Eme, eme, em — prišli bodo časi, ko se bo Kranjec sramoval materinega jezika!« potem sva pa šla.

Kakošen je bil pesnik po zunanjem.

Stric niso debelo gledali. Srednje velike oči so imeli. Prav majhnih oči pa ne. So se bolj majhene le zato videle, ker je bil obraz tako zalit. In dobre oči. Prav svetile so se jim in prav bistro so gledali. Prav ognjene oči; a ne hude oči. Nikoli niso imeli očal. Barvé oči se prav ne spominjam, ker sem jim malokedaj pogledala v oči. Oči niso pregloboko notri ležale. — Obrvi so imeli goste, da so jim čez stale. Majhena usta so bila vedno zaprta in drobne ustnice, ki so jih zmiraj vkup tiščali. Debele ustnice jim delajo na podobah, kar ni prav.

Preden so govoriti začeli, so večkrat gnali glas

»eee, eme, eme, chem«.

Gibali so z njimi in imeli navado gnati glas »eee, eme, eme, chem, chem« — drugega pa nič. Precej dolgos, pa ne kljukast so imeli; in podolgovat obraz — tako, da so bili dolgolčni.

Glave stric niso imeli ozke, ampak okroglo in táko, da ni bilo visoko čelo, nego nizko.

Glave niso imeli ozke. Bila je okrogla in taka, da ni bilo visoko čelo. Čelo je bilo nizko. Na nekaterih podobah jim delajo čelo previsoko.

Spodaj niso bili široki v glavo. Ušesa so imeli majhena, prav majhena in zelo so se jim glave držala — prav natanko so slišali.

Potem je pa šlo doli bolj na špičasto; spodaj niso bili široki v glavo. Ušesa so imeli majhena, prav majhena in zelo so se jim glave držala. — Gluhi niso bili prav nič. Tako natanko so slišali kakor naša mati in vsa materina sorodovina. Oče so pa bili malo naglušni. Pravili so, da bi bili pri vrbenjskem nabijanju z zvonovi to dobili. Podbradek so imeli stric velik. Tega so dobili, ker so bili debeli. Tako je bil dohtarjev obraz vstvarjen.

Lasje so bili namešani, malo sivi. Pol belih še ni bilo. Začrnelo kostanjeve barve so bili in gosti.

Lasje so bili namešani; malo sivi. Pol belih ni še bilo. Več je bilo temno rmenkastih kot sivih. Začrnelo kostanjeve barve so bili, kot vaši (pisateljevi). Lasé so zmiraj goste imeli; na temenu pa, kakor da bi bili malo bolj redki. Tako lepi lasje so bili. Vrh čela so malo postrizeni lasje bili. Imeli so precej dolge. Potlej so bili pa nazaj vrženi, da so zadaj doli na suknjeni ovratnik mahali. Toda niso imeli tako dolgih, kakor sem je časih videla na podobah. Ti na podobah so predolgi.

Najbolj podobna sta si bila doktor in kanonik dr. Svetinov oče, Muhovec iz Žirovnice. Brat bratu ne more biti bolj podoben.

Žirovniški Muhovec, t. j. sedanjega profesorja dr. Svetine oče, je bil stricu najbolj podoben. Brat bratu ne more bolj podoben biti, kot je bil Muhovec stricu. Tudi bratje so si malokedaj tako podobni. Nobene podobe, kar ste mi jih pokazali, ni take — kakor je

podoba tega dr. Svetinovega očeta. Tudi moja mati, dohtarjeva sestra, so rekli, da sta si z Muhovcem bila najbolj podobna. Mož je bil, se ve, od kmečkega dela bolj vpléhan. Kmet je zmiraj bolj zdelan kot gospod. Dohtar so bili pa debeli. Tudi obraz dohtarjev je bil debel. Kosti niso iz obraza posebno vun stale, ker so bili debeli v obraz. Ko so v cerkev na Breznico hodili tale mož (dr. Svetina oče), tako (tok) sem zmiraj mislila: Prav kakor doktor so. Nos je prav tak, kakor stricev. Tudi dolgoličen je mož, kakor so bili stric. Le lase je imel mož črne. Čelo se pa pri Svetinovem očetu zato veče dela, ker je malo plešasto. Stric plešasti niso bili. Bolj če gledam to podobo, bolj se spoznam. Rámen so bili stric tudi bolj pobitih: prav tako kakor so Svetinov oče. Ne takih ramen, kakor jih imate vi (pisalec). Pobita ramena so taka, ki malo bolj doli visé. In stricu so ramena malo visela.

Roke in noge v stopálu so imeli stric majhene.

Roke in noge so imeli majhene. Roke so se jim tresle, sem sama videla. Podobna sta si ta dva, se ve, lahko bila — saj sta bila bratranca. Da, še hodil je mož prav tako, kot doktor, to je: nekoliko naprej vpognjen je bil. Oba z doktorjem sta se malo naprej držala. Pa tako malo bolj sta nogé dričala po tleh, ko sta hodila, da se je noga le nekoliko od tal privzdigovala. Prof. Svetina imajo obraz tako vstvarjen kakor doktor; a mu niso tako podobni kot oče. Če bi Vi (pisatelj) tudi ne bili povedali, da je to Svetinov oče, bi bila vendar le koj spoznala podobnost z doktorjem. Po postavi stric niso bili večji ne, raje manjši so bili, kakor ste Vi (pisalec). Tako priprosta (gmej) oseba (peršona) so bili. En lep gospod stric niso bili. Niso bili po zunanem nič posebnega. Zelo so bili debeli — to so imeli trebuh. Teta Urša, dohtarjeva sestra, ki so v Zabreznici v svojem stanovanju pri Trpincu vmrli, so bili pri svet (svetu) taki kakor stric. Vseh bratov in sestra so bili teta Urša doktorju najbolj podobni. Teta Lenka, sestra, so bili dohtarju v spodnjem obrazu in tudi v ustih manj podobni. Dohtarjeva usta niso bila tako velika in čela stric niso imeli tako visokega kot Lenka. Le noter v oči in v nos so jim bili Lenka podobni, toda dohtarjev ni bil tako debel in tako širok. Moja mati, Ribiška — dohtarjeva sestra, jim niso bili kaj podobni, preoplehani, to je preizdelani so bili, kakor so sploh kmečki ljudje. Vrat so pa imeli stric neroden in kakor da bi bili malo krofasti: tako doli jim je viselo predaj, da ni bilo lepo. Zavezan vrat so zmiraj nosili, da se jim ni noter videlo. Če bi se jim bilo videlo, bi ne bilo lepo. Zato so časih malo bolj debelo govorili, kakor vsak tak; pa saj z meno niso veliko govorili. »Ehèm, ehèm,« to je bilo vse njihovo govorjenje. Ribiči v Vrbi jim sedaj niso prav nič podobni — le materino sorodstvo (žlahta) je danes dohtarju podobno.

Kako je pesnik govoril.

Eno mehko besedo so stric pesnik imeli — zastopno pa. Ne zelo glasno. Oh, jecljali pa niso, ne; četudi ste tako brali, kakor pravite. Tako so narejali z ustmi, kakor tle pri nas pravimo: nekako šobo. O, jih imam dobro še v spominju. Le pri prvi besedi so naredili malo naprej z ustnicami in rekli večkratov »eee«, ali pa: »eme, eme, ehem, ehem,« potem je pa šlo gladko. Niso jecljali, ne. Saj vem, kako je, če človek

težko govori. To pa ni bilo, niso jecljali, ne. Govorili pa so malo, zelo malo. Posmejali so se malokedaj.

Prešernova čepica in obleka.

Po pisatelju tega večletnem nagovarjanju mi je konečno vsled mag. farm. Fran Šavnika pomoči 1908 izgotovil mojster Konrad Pučnik iz Kranja Prešernovo čepico. Njen vzorec je ohranjen imel njega oče tisti čas blizu 90letni Mihael Pučnik. Čepico je Mihael stvaril po pesnikovem narekovanju. To čepico sem pisatelj pričujočega na vpogled nesel seboj v Smokuč do Marijane Gromove. Natančno jo je pretipala in izjavila: »Ja, ja.« Na to sem si jo dejal na glavo in rekla je: »Ja; dobro vé ta, ki jo je naredil. Taka je bila, ja. Le še malo bolj potolčeno so stric nosili.« Da je bila iz več kosov sestavljena, tega ni več vedela. Z ljubljanskim krznarjem Krejčijem sva bila mojster in pisatelj pričujočega zgovorjena, da jo razmnoži, ker srednješolska mladina bi bila gotovo rada po njej segla. Stvar se je zavlačevala. Konečno je prišla vojska. In čepica v mir. Marijana Grom-Volkova nadaljuje:

Za pokrivalo so stric nosili večidel tako čepico, kakor ste mi jo pokazali. Bila je s ščitičem (šildom). V klobuku so bili malo kratov. Ko smo šli nekokrat s teto Katro na Gaštej, naju niso nič v gostilno peljali. S teto Katro nista namreč nikoli šla v gostilno, mislim. Takrat smo le na izprehod šli iz Kranja na Gaštej. In so še tje na Gaštej šli dohtar v sami kapici. — Njih obleka je bila pa takale: Krog vratu so bili črni. Srajca se jim ni nič vun videla. Vestija je imela dve vrsti gumbov. Pod vratom ni bila nič odprta. Čelo do vratu gori je bila zapeta. Suknja je bila prav te barve kot vestija in hlače. Vse troje je bilo ene barve. Ali črno, prav črno — ali pa sivo. Dolge hlače so nosili in bili obuti v škornje.

SLIKAR FRANCÈ KOŠIR

Škofja Loka s svojim hribovitim ozadjem uživa v slovenski slikarski umetnosti prav dober glas. V škofjeloških hribih so doma naši Šubici, od tam je Ažbe pa Grohar in tudi Frankè. Prijazno ležeče in lepo ohranjeno starinsko mestece samo so si pa pred več desetletji izbrali za bivališče naši impresionisti: mimo Groharja še Jakopič pa Jama in Sternen. Iz Škofje Loke je tudi mladi, še malo znani slikar, ki ga predstavljamo našim bralcem.

Rod Koširjev prebiva že nad dve sto let v Škofji Loki. Pri starodavnem mostu stoji ob Sori mlin, ki je bil nekoč graščinska last; ko je pa loški grad prešel uršulinkam v roke, so mlin prodale Koširjevimi. Tod ob bistri reki se je v mogočnem mlinu leta 1906 rodil Francè Košir. Sredi hruma mlinskih kamnov, v čolnu, na jezu, pod drznim lokom visokega mostu so mu tekla mlada leta. Živahno je bilo doma. V mlin vozijo žito z vsega prostranega Sorškega polja, vsi »Savci« — kakor pravijo kmetom od Kranja pa doli do Sv. Valburge.

Mladi Francè je po ljudski šoli šel na ljubljansko realko, kjer pa ni dolgo zdržal. Zmeraj bolj ga je zanimalo risanje in vpisali so ga na obrtno šolo. Tod se je naučil toliko, da so ga kmalu sprejeli na zagrebško umetnostno akademijo, kjer je imel za profesorje grafika Krizmana in slikarja Babića in Becića.

Francè Košir: Lastni portret (1930).

Po dovršeni akademiji je vstopil Košir v državno službo kot profesor za risanje. Služil je na srednjih šolah v Ljubljani in v Slavonskem Brodu, zdaj pa poučuje na realni gimnaziji v Ptuju.

Doslej je le poredkoma javno nastopal. Udeležil se je nekajkrat umetnostnih razstav na vselejmu v Ljubljani, kjer je na prireditvi »Žena v slovenski umetnosti« razstavil več uspešnih portretov. Tudi na razstavi »Slovenskih Madon« je bil prav dobro zastopan. Razstavljal je doslej še v Mariboru, v Zemunu in v Beogradu.

Koširjeve oljne slike, katere objavljamo, ga kažejo kot vestnega in točnega risarja, ki ustvarja premišljeno in pošteno. V barvi so njegove podobe prav prikupne, ubrane na skupen, malce zastrt in zamolkel barvni izraz. Najpriljubljenejši predmet so mu pokrajine ob vodi, katere sploh najrajši slika. Ta dela so tudi izmed vseh njegovih slik najbolj živa in najgloblje prestudirana. Mimo slik v olju se ukvarja tudi z akvarelom in je v tej tehniki dosegel prav zadovoljive uspehe. Zlasti rad slika svoje rodno mesto, Soro in domači mlin. Škofja Loka doslej še ni imela slikarja, ki bi jo bil tolikokrat zajel z mavrico svojih barv. — Razen pokrajin slika tihožitja, pri čemer ustvarja na neki sodoben način, ki mu pravimo »nova stvarnost«. Podati skuša predmete take, kakršne res vidi, v polni telesnosti, kar plastično otipljivo, jasno in pregledno. — Dobri in življenjsko resnični so tudi njegovi portreti, katerih je naslikal že večje število. Zlasti v podajanju dekliških glav je pokazal mnogo ljubkosti in solidnega znanja. Tudi v njegovem podajanju značilnosti portretirancev, zlasti uvelih, razoranih obrazov starih ženic sta opazna velika spretnost in studij starih mojstrov.

Ko Francè Košir, ki je še mlad in ki ga ozke razmere ovirajo v rasti, z leti v trdem in neprestanem delu in učenju dozori v zrelega moža, smemo pričakovati od njega še lepših, še bolj dognanih in bolj svojiskih del.

K. Dobida.

N A Š E S L I K E

Nedavno so se po vsej Evropi spominjali tristoletnice smrti slavnega vojskovodje Albrehta Wallensteina, vojvode Friedlandskega. Wallenstein se je v tridesetletni vojni bojeval za avstrijskega cesarja z nemškimi in švedskimi četami. Ko je padel v nemilost pri cesarju, se je baje začel pogajati s Saksonci, Švedi in Francozi. Zato ga je cesar Ferdinand II. obdolžil veleizdaje, češ, da si je hotel prisvojiti češko kraljevsko krono. Ko je bival v Hebu na Češkem, so 25. februarja 1634 vdrli ponoči dragonci v njegovo spalnico in ga umorili. Cesar je morivce bogato nagradil. — Wallensteinova zgodba je od nekdanj mikala pesnike in slikarje. Njegova pot do najvišjih vrhuncev moči in slave pa njegov žalostni in krvavi konec je dražil domišljijo. Nemški pesnik Schiller je napisal o njem trilogijo. Ta tragedija v treh delih je tudi oplodila fantazijo slikarju, ki je ustvaril našo sliko. Ob truplu umorjenega vojskovodja stoji njegov zvezdogledec in astrolog Seni, ki mu je iz zvezd prerokoval nasilno smrt. — Delo nemškega slikarja Karla Pilotyja (rojenega v Monakovem 1826) predstavlja višek zgodovinskega slikarstva svoje dobe. Kot odpor na čustveno slikarstvo prejšnjega pokolenja se je pojavilo stremljenje, podati v slikah resnično življenje, in to znamenite, razgibane prizore iz zgodovine. Slikarji so polagali največjo važnost na zgodovinsko pravilnost in točnost slehernega predmeta pohištva, oblačila, nakita, orodja itd. Skrbno so preučevali vsako podrobnost in se trudili, podati osebe in stvari kar najbolj resnično in verjetno. Pri tem so se pa posluževali krepkih, polnih barv in uporabljali kot važno izrazno sredstvo nasprotje med svetlobo in temo. — Naša slika, ki je bila izvršena leta 1855, vsebuje vse dobre, pa tudi slabe strani tega romantičnega zgodovinskega slikarstva. Nevažne malenkosti po nepotrebnem silijo v ospredje in kvarijo enotnost. Navzlic notranji praznoti je gradnja slike vendarle mogočna: nasprotje med navpično postavo v črno oblečenega astrologa in vodoravno iztegnjenim truplom v blesteči svetli obleki je izredno učinkovito. Kakor je sestav slike spretno zgrajen, tako tudi vsebinsko nudi razmišljajočemu gledavcu dovolj snovi. Skrivnostna, mrka postava Senijeva pred truplom mogočnega vojskovodje je kakor utelešeno razglabljanje o minljivosti vsega posvetnega. — Piloty, ki je slovel kot profesor na monakovski akademiji, je vzgojil vrsto slovitih učencev, od katerih so mnogi znatno prekosili učitelja. Med njimi sta bila tudi Poljaka Ján Matejko in Henryk Siemiradzki, češki sloviti zgodovinski slikar Vaclav Brožík, najslavnejši pa je postal slikar Hans Makart. — Piloty je umrl leta 1886.

D.

N O V E K N J I G E

Ivan Bučer: Čez steno. Povest. Mohorjeva knjižnica, 65. zv. Založila Družba sv. Mohorja 1934. — Bravei Mladike poznajo to povest iz lanskega letnika Mladike. To je prvenec nadarjenega in mladega pisatelja Bučerja, ki dokazuje pripovedne zmožnosti, obenem pa je prva naša turistovska povest, ki bo dobrodošla vsem našim planincem in prijateljem čiste

narave sploh. Čez steno je dobra ljudska povest. Naše gore so dobile pisatelja! Najboljši sta poglavji o nevihti na Prisojniku in o Janezovem padcu na Planjavi, kjer se vzporedno z zunanjim dogajanjem vrši tudi notranja drama. Turist Janez je značilen primer sodobnega turista, izšel prav iz novejšega turistovskega gibanja pri nas, je pa brez zadostnega smisla za dejansko življenje. Zato se končno Janez in sorodna duša, idealna Melita, vendarle najdeti, medtem ko meščansko dekle Dana najde svojo življenjsko srečo v vsakdanjem, a delovnem Pavletu. Značaja Janeza in Dane sta lepo slikana, le v Janezovem pride v Kamniških planinah do nekakšne notranje spremembe, a pozneje se spet uravnovesi. V Dani je dekleška duša naravnost vzorno orisana. Tudi turistovsko življenje, ki je v ljudski povesti brez dvoma na mestu, je neprisljano in lepo opisano. Vrednost te knjige je tudi v tem, da rabi novejšo strokovno turistovsko izrazoslovje, za katerega se je pisatelj mnogo trudil in ga pred izdajo povesti v knjižni obliki ponovno priredil po najnovejših izrazih. — Opisi nekaterih tur, posebno plezanje po Severni steni, in mesto, kjer mladi pisatelj riše Janezov padec in njegove vročične blodnje pod Planjavo, so tako močni, da brava, ki bere brez predsodkov in brez vnaprej nataknenih kritičnih naočnikov, do dna prevzamejo. Bučer je brez dvoma nadarjen pisatelj. K.

Marija Kmetova: **Moja pota**. Groblje, 1933. Tisk in založba Misijonske tiskarne, Domžale. Str. 106. — Zakaj je človek take knjige vesel? Zato, ker imamo odkritosrčnih knjig malo, in zato, ker je to menda prvo slovensko delo, ki ga je opisala konvertitinja o sebi. Da kdo vse to zapiše, mu je treba poguma: za odkritosrčno izpoved je pogum stožer. Avgustin je napisal mogočna dela, preden je spisal vekovite Confessiones. (Ne mislite, da vzporejam »Moja pota« z Avgustinovimi izpovedmi. Tudi pisateljica tega ni namerala.) Toda trdno stoji, da je ta življenjepis zanimiv, da je odkritosrčen, da avtorici niti ni bilo do tega, da bi ustvarjala leposlovno umetnino, marveč do tega samó, da pogumno razodene: tako je bilo, tako je zdaj z menoj! Zakaj? Verni vé, da je vse to skrivnost milosti, da je vse to nam skrito in je večna božja tajna, nevernim pa bo Gospodova beseda veljavna: oči imajo in ne vidijo, ušesa imajo in ne slišijo. Vse misterij. — Če se zgraditve same dotaknem, ugotavljam, da so zelo lepa, leposlovno lepa mesta v knjigi (dražba hiše, božičnica, prvo sv. obhajilo itd.). Zaeno pa je ta knjiga dokument svoje dobe. S pisateljico vred jih je bilo mnogo mnogo, ki so v tisti dobi tako čustvovali, tako neumno verovali, tako kipeli od praznega napuha. Vse ozračje je bilo tedaj tako, da je zastrupljalo vse, kar je bilo božjega, večnostnega in je rušilo vsako avtoriteto, sebe, še tako nebogljenege pa napenjalo do malikovanja lastnega jaza. Zlom te dobe doživljamo danes v vsesplošnih razvalinah, v krutih diktaturah, v norem nacionalizmu in materializmu. Ko bi bila pisateljica to dobo še vse bolj izrazito podala, jo izoblikovala, bi bilo knjigi na veliko korist. Prav tako bi trenotek velikega petka zaslužil najbolj pretresljivo, dolgo poglavje. Zato bi pa marsikatero nebitveno stvar brez škode lahko opustila. Odpadlo bi mnogo citatov iz njenih prejšnjih del, tudi Kempčana na koncu je preveč. Ena, dve misli naj bi brava zajeli — konec. Vse to pa nič ne dé.

Še vedno sem prepričan, da ob tej knjigi pisateljici ni šlo za leposlovje — šlo ji je za odkritosrčnost. Razodela nam je svojo življenjsko pot — zapisala jo v zelo lepem jeziku — in povedala: Božje misli niso naše misli... Hvala ji za ta pogum! F. S. F.

Ivan S. Turgenjev: **Lovčevi zapiski I**. Iz rusčine preložili † Bogomil Vdovič, Marija Kmetova in Janez Rožencvet. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1933. Str. 205. — Ob 50 letnici smrti ruskega pisatelja Ivana Sergejeviča Turgenjeva smo se tudi mi Slovenci dostojno oddolžili s tem, da smo poleg prevoda »Plemiškega gnezda« dobili tudi prevod njegovega najbolj znanega dela »Lovčevih zapiskov«, in sicer prvo knjigo. Ob spominu na rusko slovstvo se nam ob dvojico največjih, Tolstega in Dostojevskega, takoj postavi kot tretji veliki vrh Turgenjev. Vendar je težko najti tako diametralno si različnih slovstvenih osebnosti. Turgenjev Tolstega in Dostojevskega niti zdaleka ne dosega po globini in epični širini. Medtem ko sta ta dva težka misleca, slikarja velikih kompozicij, izgubljajoča se v temah zdrave in bolne duševnosti, je Turgenjev prej novelist kot romanopisec, slikar majhnih, lirčno nadahnjenih slik in ljudi, eden izredno redkih ruskih pisateljev, ki vidi in upodablja tudi človeka obkrožajočo naravo. Turgenjev je svet osvojil s svojim mehkim čustvenim stilom, s stilom poetičnega realizma, ki »slika resnico pod zlato, prozorno tenčico idealizma« (J. Kersnik). »Bil je umetnik, žejen lepote, katero je iskal tam, kjer je — ne glede na gospodarske težave, socialne probleme in filozofske sisteme — zmeraj doma: v naravi, ljubezni in umetnosti« (Uvod). V »Lovčevih zapiskih« je Turgenjev »zapisal dragocene zgodovinske dokumente, ki so imeli zaradi svoje umetniške resničnosti revolucionarno moč in ki rodovom za njim tolmačijo čas.« Turgenjev je bil »raven vrstnik in dopolnilo svojih velikih sodobnikov Bakunina, Tolstega in Dostojevskega.« — Prevod prinaša štiri strani dobrega socialno zgodovinskega in literarnega uvoda. S. V.

Dr. Aleksander Bilimovič: **Uvod v ekonomsko vedo**. Izdala Jugoslovanska knjigarna. Zbirka »Kosmos«, 1933. — Slovenska literatura o ekonomski (gospodarski) vedi ni bogata, zato pomeni veliko pridobitev knjiga, ki nam podaja osnovne pojme narodno gospodarske vede. Ker vladajo glede posameznih pojmov v tej vedi še veliki spori in nejasnosti, vsaj kot ugotavlja pisatelj, je tudi predmet te vede, pojem gospodarjenja sam, še vedno sporen, zato je bilo razčiščenje pojmov potrebno delo. Dr. Bilimovič je z natančnostjo obdelal posamezne teh pojmov in prikazal teoretične spore, ki so se ob teh pojmihi vneli. V Uvodu pisatelj obravnava tudi zgodovinski razvoj gospodarstva. Seveda je to mogoče storiti v enem poglavju le v kratkih obrisih. Vprašanje organizacije sodobnega socialnega gospodarstva in njegova organizacijska načela pa predstavljajo danes vprašanje, ki je vedno v središču vsega zanimanja. Pisatelj sam ne zagovarja nobenega izmed načel, ampak ostaja do vseh nepristranski in jih skuša pravično presojati. V zadnjih dveh poglavjih Uvoda obravnava stališče ekonomske vede do drugih ved in pa nauk, kako naj se ta veda obravnava (metodologija). Vprav vprašanje metode je svoj čas najbolj razburjalo duhove. »Homo oeconomicus«, zgolj gospodarski človek, kot ga slikajo gospodarski klasiki, je postal cilj napadov raznih so-

cialnih reformatorjev. Danes je ta boj končan, ni pa še konec boja za metodo, pisatelj sam je mnenja, da se bodo metode obnavljale in izpopolnjevale, kakor se bo spreminjalo gospodarstvo. — Knjiga, ki je opremljena z obilnimi opombami in citati pod črto, navaja mnogo literature in bo dobro služila tistemu, ki se hoče poglobiti v studij gospodarske vede. Za začetnika pa Uvod ne bo lahek. Kot posebnost omenjam, da knjiga nima kazala, kar pa bo le pomota pisatelja ali izdajateljice.

Dr. Vlado Valenčič.

Ivan Pregelj: **Izbrani spisi.** Deveti zvezek: Tolminci. V Ljubljani, 1934. Založila Jugoslovanska knjigarna. — Šest let je tega, ko smo brali v Mladiki poročilo o »Tolmincih«, ki so leta 1927 izšli v Gorici kot knjiga. Prvotno je namreč ta zgodovinska povest, ki po pisateljevih besedah tvori glavni del »tolminske« epopeje, pod imenom »Tlačani«, izhajala v Domu in Svetu v letnikih 1915/16 in je »pisatelj prvi poskus domačnosti zgodovinske povesti«. Kot taka združuje ta knjiga — deveti zvezek izbranih spisov — vse vrline Pregljevega peresa. Pisana je živo, toplo in kar moči preprosto. Zgodovinsko okolje in posebni duh časa sta prav dobro pogojena. Dogajanje je zanimivo, zgodba vselej napeta in nazorno pripovedovana, osebe pa življenjsko zvesto oblikovane. Vso povest prepleta izvirna šegavost in suhotna dovornost, vendar pa povsod opaziš npr. resnost pripovedovavca. Ta povest o trpljenjih in bojih ubogih tolminskih gorjancev za staro pravdo bo poleg zgodbe o zdravniku Muzniku, Petru Pavlu Glavarju in Plebanusu Joanesu obstala še, ko bo marsikatero Pregljevo — in še nekatero drugega! — delo že pozabljeno. S Tolminci je pisatelj dosegel vzor poljudne zgodovinske povesti, preko katerega se ni več povzpel. Če še dodamo, da je jezik sočen in krepak, čeprav so ponekod še vmes malo umljivi krajevni izrazi, smo povedali, da je ta knjiga sočno, zdravo, res priporočljivo ljudsko berilo.

—a.

Rudolf Badjura: **Zimski vodnik po Sloveniji.** Samozaložba. Ljubljana 1934. — To je dvanajsti zvezek priznanih in zelo razširjenih Badjurovih Vodnikov. Za naš zimski sport je ta knjiga pač še važnejša kot Smučar in Smučka terminologija istega pisatelja. Zbral je velikansko množino praktičnih podatkov za naše sportnike, tako da more ta knjiga vsakomur vsem zadostovati na zimskih potih in smukah. Vse kraje si je pisatelj tudi sam ogledal. Zato govorita iz knjige tudi duša in jezik pravega sportnika. Najdragocenejši je splošni del, kjer Badjura vpeljuje v pomen Slovenije za tujski promet in mednarodni sport, odkrije današnji položaj naših letovišč in zimovišč in govori o pripravi in opravi praktičnega smučarja. Tu bi v drugi izdaji želel še besedo o sportu kot kulturni in duhovni vrednoti in strokovnjaško besedo o podivjanih razgrajatih — »sportnikih«, ki se, žal, s rastočim materializmom množice in hiranjem resnične srčne kulture vedno bolj množe.

J. P.

Dr. Josip Mal: **Ljubljana in leto 1848.** Poseben odtisk iz »Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo«, Ljubljana, 1933. Str. 109—155. — Dober prispevek k lokalni slovenski zgodovini, ki bo v mohorski »Zgodovini slovenskega naroda« sestaven kamenček v veliki zgradbi. Prinaša mnogo novega zlasti iz tajnih policijskih in predsedstvenih arhivov.

S. V.

ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka Šimec

Oko, ki se stalno solzi, ima zamašen solzni odvod; z majhnim posegom se dá ta nepravilnost izravnati. Potrebno pa je, da se izravná, ker se v zamašenem solznem kanalu rade naselijo bakterije.

Tudi naš slušni organ je položen v koščeno votlino. Njegovi bistveni deli, srednje in notranje uho, so varno skriti v kosti, le slušalo, ki lovi od vseh strani prihajajoče zvočne glasove, je zunaj. Na meji med zunanjim in srednjim ušesom je bobnič, ki ima isto nalogo kot jo ima kožica (membrana) v telefonskem aparatu, da se namreč zaradi zvočnih valov razgiblje in prenese tresljaje naprej, na slušne koščice in preko njih do notranjega ušesa. Srednje uho je z ozkim kanalom v zvezi tudi z žrelno in nosno votlino; zveza je potrebna zaradi zračenja ušesne notranjosti.

Kljub temu, da je slušna priprava skrita v kosti, je vendar po tem kanalu in po bobniču v zvezi z zunanjim svetom. To sta tudi glavni vhodišči za bolezen. Če se bobnič rani in predre, če radi silnega poka v bližini ušesa počí, more priti do okuženja ušesne notranjosti z bacili in do gnojenja. Zato je treba paziti, da se obvaruje bobnič kolikor mogoče vsega, kar prinaša s seboj nevarnost za poškodbe. Strogo je treba paziti na to, da otroci ne kričé drug drugemu v ušesa, da odrasli ne dvigajo otrok v zrak, prijemši jih preko ušes. Tudi drezanje v ušesa s trdimi predmeti je nevarno. Zato moramo opustiti vsako čiščenje ušes s trdimi, zlasti ostrimi predmeti: lasnicami, zobotrebcí in vžigalicami. Za čiščenje uporabljamo vato ali trdo zvit ogel robca. — Še pogosteje pride v uho bolezen iz nosne ali žrelne votline. Že navaden nahod zadošča, da začasno slabše slišimo. Kanal, ki spaja uho z nosno votlino, se stisne, oziroma zamaši. Pri trdovratnem nahodu, pri obolenju vratnih bezgavk in v zvezi z nalezljivimi boleznimi razmeroma pogosto nastopajo gnojenja v srednjem ušesu. Poleg bolečine in oslavljenega sluha se pojavi navadno tudi vročina; le če se bolezen razvija zelo počasi, so znaki manj občutni. Vsak tak primer potrebuje zdravniške pomoči. Koliko več ljudi bi moglo imeti zdrav sluh, če bi bili pravočasno prišli strokovnjaku v roke! Ali ni žalostno, da kljub bolnišnicam in raznim ambulancam še vedno najdemo ljudi, ki čakajo do zadnjega? Koliko glavobolov ima svoj vzrok v ušesni bolezni: kolikokrat se zadovolje ljudje s svojo lastno diagnozo (ugotovitvijo bolezni): trganje v glavi; pa ne pomislijo, da je trganje le bolezenski znak in ne bolezen. Prava bolezen tiči navadno v zobeh ali pa v ušesih. — Gnojni izcedek iz ušesa je znak, da je gnoj pregrizel

bobnič in ga vsaj deloma že uničil. Sicer je mogoče, da se tak bobnič še zaraste, toda sluh bo ostal slabši, kot če bi ga predril zdravnik. Gnojenje v ušesih se more širiti tudi v okolico, predvsem v kostni del za ušesom in — to je najbolj nevarna posledica — na možganske mreže.

Ljudje z gnojenjem v ušesih morajo stalno imeti vato v njih; pri kopanju morajo paziti, da jim voda ne pride v uho, ker povzroča šumenje, vrtoglavost in še kaj hujšega. — Če je v ušesih nakopičeno strjeno maslo, postane sluh slabši. Po izpiranju, ki naj ga izvrši le zdravnik, izgine tudi pomanjkljivost sluha.

Slab sluh je ovira v življenju, tudi če je samo enostranski in zmeren. Otroci s slabim sluhom težko sledé pouku, zato napravijo vtis nepazljivih in raztresenih dijakov. Slabše se učé in v šoli ne napredujejo tako, kot bi morali. Tudi v občevanju s tovariši trpé; ni čuda, da postanejo pogosto samovoljni, vase zaprti ali pa čudaški in kruti. Naglušnega otroka razodeva govor; govori enakomerno, večkrat preglasno, brez primerne poudarka in naglašanja. — Oglušenju v zgodnji mladosti se pridružuje nemost; tedaj govorimo o gluhonemosti. V resnici so taki ljudje samo gluhi, nemi pa so zato, ker ne slišijo. Če izgubi otrok, ki je že govoril, sluh, bo čez nekaj časa zgubil tudi govor. Sluh je torej tudi za govor odločilne važnosti. — Naglušni otroci spadajo v posebne razrede, gluho-nemi pa, brž ko so dosegli dobo šolske obveznosti, v posebni zavod, gluhonemnico. Važno je, da pridejo tja zgodaj; takrat je uspeh najbolj mogoč. Tam strokovno izobraženo učiteljstvo z občeudovanja vredno potrpežljivostjo navaja svoje gojence, da s tipom in vidom nadomesté manjkajoči sluh in se privadijo govoru. Učé se vseh predmetov kot v normalnih šolah, besede berejo z ust govorečega, kot mi iz knjige, in če ne bi bilo majhnih pomanjkljivosti v izgovarjavi, pogosto niti vedeli ne bi, da imamo pred seboj gluhonemega človeka, če je izraz gluhonem v tem primeru sploh še opravičen. — Zavodi in šole za gluhone so velika dobrota za človeštvo, ker omogočajo otrokom, da postanejo vendarle koristni člani človeške družbe, z enakimi dolžnostmi in pravicami kot vsi drugi.

Tuje predmete, grah, gumb in podobne reči, ki pridejo v uho, naj odstrani zdravnik, ki bo storil to brez škode za bobnič, medtem ko je pomoč navadnega človeka negotova in celó nevarna. Mušice in druge žuželke odstranimo lahko in zanesljivo z nekaj kapljicami toplega olja, ki ga v kapljicah kanemo v uho.

Organ o k u s a se nahaja v bradavicah jezika, in sicer za razne kakovosti: kislo, sladko, grenko, slano, in to na raznih mestih. Vendar opazamo, da n. pr. pri hudem nahodu tudi okus popušča, kar dokazuje, da je tisto, kar zaznavamo kot okus, v resnici le sestavljeni čut okusa in vonja. Oba sta varuha človeškega zdravja; varujeta nas pokvarjene, škodljive hrane, vonj nas varuje poleg tega še slabih, smrdljivih in strupenih plinov v zraku. Takoj ko stopimo v sobo, čutimo, če je zrak v njej slab, če uhaja gorilni plin ali če se v preveč zaprti peči tvorijo zdravju škodljivi plini. Plin, ki uhaja skozi počeno cev v zemlji, izgubi med potjo svoj značilni duh in nevarnost zastrupljenja postane neprimerno večja.

Tako vidimo, da se nahajajo v telesu razni, čudovito modro zamišljeni organi, ki skrbé za zvezo z zu-

nanjim svetom, obenem pa so čuvarji našega zdravja. Civilizacija jim je sicer vzela nekaj njihovega prvotnega pomena, zato so več ali manj oslabei. Vendar so tudi v tej meri še velikanski blagoslov za človeka. Prirodni narodi, ki živé še svobodno v naravi, imajo veliko bolj razvita čutila. Skozi pragozd sledé divjačino, kjer bi mi ne opazili najmanjše sledi; slišijo iz daljave glasove, za katere bi mi ostali gluhi.

Da more en organ deloma nadomestiti drugega, vidimo pri slepcih; tip, ki jim mora pomagati tam, kjer bi jih moral voditi vid, se razvije do neverjetne občutljivosti. Gluhi si z vidom in ostalimi čutili hitreje predočijo položaj kot marsikdo z zdravimi čutili. Sploh je ustroj živega organizma vedno tak, da prevzame en organ delo drugega, če je potrebno. Ali ste že kedaj pomislili, kakšen pomen ima na primer znojenje pri ledvični bolezni, ko človek ne more izločati vode po navadni poti?

Čudovita skladnost v delovanju in sodelovanju organov našega telesa mora vzbuditi v mislečem človeku občudovanje in spoštovanje do stvarstva in Stvarnika.

(Dalje prihodnjič.)

A G A R - A G A R

Ime agar-agar bo morda marsikateri naši gospodinji popolnoma tuje. Zato ne bo škodilo, če to snov malo natančneje spoznamo in se malo pomenimo o njej, saj mnogokatero teh rabimo v kuhinji, pa tudi v tehniki in zdravilstvu. Na Japonskem, Kitajskem in v Indiji nadomešča agar-agar že od zdavnaj želatino, ki jo naše gospodinje običajno uporabljajo za kreme, žolice, pudinge in podobne jedi. Kadar uporabljamo želatino, nam navadno ne pride na um, da ta ni nič drugega kakor zelo očiščen kostni klej, ki nima v sebi nobenih hranilnih snovi; najbrž bi pri pogledu na lep, okusen puding marsikoga minil tek, če bi vedel, da je njegova poglavitna sestavina kostni klej.

Podobna snov je agar-agar, ki ga dobivajo iz rastlinstva, in sicer iz azijskih morskih alg. Tem rastlinam pripisujejo strokovnjaki tudi nekaj hranilne vrednosti zaradi ogljikovih sestavin. Agar-agar lahko vpije veliko množino vode; zato je boljši kakor želatina, ki bi bila v istem razmerju razredčena že popolnoma tekoča. Agar-agar je tvarina brez duha in brez okusa in se v mrzli vodi le malo napne, a postane tekoča pri temperaturi 90°–100° C. Ko se raztopina ohladi, se strdi in postane pri 40° C trdna, brezbarvna snov.

Agar-agar je več vrst. Boljše vrste uporabljajo v zadnjem času dosti za izdelovanje zdriza ali želéja, pudingov, praškov za pudinge in za razne sladkarije. Ker agar-agar v veliki množini vpija vodo, vpliva tudi ugodno na vsebino črevesja in jo redči. Zato ga uporabljajo v zdravilstvu tudi kot dobro sredstvo zoper zaprtje.

Agar-agar se strdi hitreje kakor želatina; zato je za kuhinjo pripravnejši, posebno v poletnem času. Trideset centimetrov dolga paličica te snovi, ki jo moremo dobiti v trgovinah, nam zgosti $\frac{3}{4}$ l tekočine v rahlo, žolčasto tvarino. Najprej je treba paličico v mrzli vodi malo namočiti, nato ožeti in s škarjami na drobno zrezati; potem pustimo to vreti v $\frac{3}{8}$ l vode četrto ure; agar-agar se pri tem razpusti. Končno raz-

topino precedimo in pridenemo tekočini, ki jo hočemo zgostiti. Sadni zdriz ali žolico napravimo takole: 15 do 20 g agar-agarja malo namočimo, zrežemo ali stolčemo; temu pridenemo liter vode, ki jo osladimo s sladkorjem ali medom. Vse skupaj postavimo na ogenj, pustimo, da se skuha, odstavimo in ko se začne strjevati, prilijemo svež sadni sok (malin, oranž, citron, jabolko itd.) ter venomer mešamo. Nato vlijemo to raztopino v primerne posodice (modle) in pustimo na hladnem, dokler se ne strdi v žolico.

Razen v paličicah dobimo agar-agar naprodaj tudi kot prašek ali tablete. Če raztopimo tako tableto v sadnem soku ali vodi, dobimo dobro odvajalno sredstvo.

Najboljše in tudi najvažnejše za gospodinjstvo so japonske vrste agar-agarja, ki jih tam imenujejo tudi »gelatina japonska« (japonsko: »tjen-tjan«). V juliju in avgustu jih nabirajo z mrežami in drogovi s kljukami, pa tudi s potapljanjem. Nato jih na obrežju posušijo, v tovarnah pa jih potem še skrbno očistijo in belijo en dan na soncu. Pozimi, od novembra do februarja, izdelujejo iz tako pripravljenih alg agar-agar. V velikih kotlih kuhajo te alge pet do šest ur, manj vredne vrste pa še dlje časa. Potem jih obdelavajo s kisom in žvepleno kislino in kuhajo še pol ure. Tako pripravljeno galerto stisnejo v lesene oblike in ko se strdi, jo pustijo en dan do tri dni na kolikor mogoče suhem zraku. Pozimi jih izpostavijo tudi mrazu in sončnim žarkom. Tako dobljeno snov, agar-agar imenovano, režejo v podolgovate kose in končno posušijo na soncu.

Slabše vrste agar-agarja (iz drugih morskih alg na Ceylonu) uporabljajo v industriji kot nadomestek za drago kostno želatino, za lepljenje papirja, za lepljenje (apreturo) svile in finejših tkanin.

Mlade zelene, rdeče in rjave alge pa uživajo Japonci in Kitajci tudi kot zelenjad, in sicer navadno z omako iz soje. V slabih časih služijo za hrano tudi Norvežanom. Irci in Škoti pa jih uporabljajo samo kot začimbe k drugim jedem.

Š. H.

NAŠA MLADINA

Neki bogat oče, industrijalec in politik, je poučeval svojega sina takole:

»Kaj imaš rajši: svojo doto ali pa da pristopiš kot delničar v moje podjetje?«

»Da pristopim kot delničar v tvoje podjetje.«

»Prav. Poslušaj me torej: Predvsem pomni, da kljub svojemu učenju in svojim diplomam, ki si si jih pridobil na vseučilišču, še prav nič ne znaš. Še jaz se vsak dan znova učim, kako si je treba podjarmiti svet. Za ta boj je treba nenehnega dela in dobrega želodca. Jaz sem se boril; dobro sem uporabljal komolce, grizel sem in se prerival, zakaj od daleč prihajam. Nekateri se hvalijo s svojim plemstvom in starimi pravicami. Moje pravice pa so tu, v tej blagajni: priporočilna ali pa sramotilna pisma, ki so mi jih kedaj ob slabi uri poslali mogočnjaki naše družbe. Z njimi jih vsak hip lahko prisilim, da mi služijo, kakor bo meni všeč. Dva ministra lahko spravim na vislice in dvanajst poslanev. — Če hočeš v svetu napredovati in uspeti,

moraš poznati eno veliko resnico: ovca mekeče, volk tuli, lev pa trga svoj plen. Bodi lev in išči si plena. — Boj se preprostosti, napihuj se in pusti, da te razvpijejo za duševnega velikana. Išči odličnih zvez, zlasti med politiki. — Prijatelji? Prav je, če jih imaš. V veliko korist ti bo, če jih ob ugodnem trenutku lahko izigraš v svojo korist. — In načela? Misliš lahko, kar hočeš, toda v javnosti bodi vedno na strani vlade. Menjo načel svet ne imenuje breznačelnost: to je le razvoj. V vseh taborih moraš imeti dobre prijatelje. Za začetek pa, moj dragi: Zabavaj se! To je v tvojih letih najboljšo sredstvo, da se pripraviš za resno življenje. Toda ne spuščaj se v čuvstvene prigode, srca pa ne smeš poznati. Vsako jutro si obujaj v spomin, da sta moč in bogastvo edini moralni sili, ki ju svet prizna. — Morda se ti tile nauki nekoliko čudni zdé. Vendar pa ti rečem: Toliko in toliko odlikovanj imam — tudi najvišja so vmes — vendar pa lahko jutri zagrešim najgršo podlost, in vendar me bo svet pozdravljaj in se mi nizko klanjal. Dokler ima človek polno denarnico, je vedno častitljiv človek.«

Taki so strašni nauki, ki jih kapitalizem daje svojim otrokom. Namenjeni so predvsem onim redkim izvoljenim, ki so se povzpeli na vrh človeške družbe; po tisku in kinu pa so postali splošna last množice.

Duševni zbeganosti, ki je plod zanemarjene vzgoje medvojnih časov, se je zdaj pridružila še telesna stiska. Sedanja kriza davi morda najbolj še mladino. Kjerkoli zmanjka dela in kruha, vržejo najprej mladino na cesto. Za družino, za oženjene in omožene iščejo kruha še do zadnjih možnosti. Za mladino pa nihče ne vpraša, od česa bo živela. Zaprta so ji prav vsa vrata. Saj takle mlad človek še beračiti ne more. Kdo pa bo dal miloščino mlademu, zdravemu, krepkemu fantu? Tako mora biti mlad fant, ki bi rad delal in se sam preživil, odvisen od svojih staršev ali jim biti še celo v težko breme. Če pa niti staršev nima, ki bi zanj skrbeli, mu ostane le še pot zločina. Sprva se je brani, strah ga je, toda če noče umreti — in mlad človek se navadno silovito oklepa življenja — končno le podleže skušnjavi. Časa ima dosti, da se pripravlja za svoj novi poklic in vsa moderna zabava, kino in tisk mu kažejo pot, ki se mu odpira. Tudi če se mu še kedaj nudi delo, ga dostikrat noče več sprejeti. Spoznal je, da se lepše živi po krivih kakor na ravni poti. Lenoba je vir vsega zla — tudi prisiljena lenoba. Cel rod se bo brez lastne krivde odvadil dela; to je morda najhujše izmed vsega hudega, kar ga nam je sedanja kriza prinesla. Prejšnji rodovi so bili v teh letih že samostojni, pomembni člani človeške družbe. Sedanja mladina pa je potisnjena v stran. Prezgodaj je dozorela, pa se še v starosti kot mladina prejšnjih let ne more uveljaviti. Spoznala je, da zanjo ni več prostora in ne kruha na svetu, da je odveč in da človeška družba njenega življenja nima kaj rabiti. Tako spoznanje je grenko. Skušaja se maščevati s tem, da postane zajedavec in škodljivec te družbe, ki bi ji rada koristila, pa ji ne more in ne sme.

To je tragedija sedanje mladine. Ob stran je potisnjena v življenje, ona pa zahteva prostora pod božjim soncem. Zato tako blazno drevi za voditelji, ki ga ji obetajo. Hitler jo je razumel in je njeno hrepenenje utešil. Materialno najprej. Čeprav ne v pravem poklicnem delu, je vendar v njegovih na-

padalnih oddelkih našlo na tisoče mladih ljudi zavetje. Pa tudi duševno ji hoče dati novega poleta, čeprav v krivih naukih. Poganstvo, kakor ga uči hilerizem, mladega človeka ne more za stalno zadovoljiti. Kakor vsakdo, bo tudi mlad človek našel svoj duševni mir in uteho le, če bo v preprostosti srca priznal Kristusa za svojega Gospoda. Zakaj »nemirno je človeško srce, dokler ne počiva v Bogu«. In to dokazati mladini je silna, pa prelepa naloga vsakogar, ki hoče biti krščanski voditelj in učitelj ljudstva.

Komu se bo to posrečilo?

K. H.

KUHARICA

Jajčni narastek z drobnjakom.

Skuhaj tri jajca v trdo, kuhana olupi in seseklaj. Mešaj dve do tri žlice kisle smetane in tri rumenjake. Ko si deset minut mešala, primešaj v mleku ali v vodi napojeno, ožeto in skozi sito pretlačeno žemljo, dve žlici drobno sesekljane šunke ali kako drugo kuhano ali pečeno meso, nekoliko soli, sneg treh beljakov, žlico krušnih drobtin in žlico drobno zrezanega drobnjaka. Ko vse narahlo premešaj, stresi v dobro pomazano kozo in speci. Pečeni narastek razreži in postavi kot samostojno jed s kakšno solato ali špinačo na mizo (za šest oseb).

Krompirjeva polenta.

Mešaj 2 dkg masti in eno jajce, primešaj $\frac{1}{4}$ kg kuhanega, pretlačenega, še vročega krompirja, 5 dkg moke, prav malo soli in žlico nastrganega bohinjskega sira. Prav malo ugneti in stresi v mokri prtčič, jo narahlo zaveži in kuhaj 40 do 50 minut. Ko je polenta skuhana, jo razreži, nato zabeli še z žlico zarumenelih krušnih drobtin in postavi kot samostojno jed s špinačo ali kislim zeljem na mizo.

Krompirjevi hlebčki (polpete).

Olupi pet srednje debelih, kuhanih krompirjev, pretlači jih skozi sito in pusti, da se nekoliko ohladi, nato primešaj jajce, žlico kisle smetane in nekoliko soli. Napravi iz tega testa majhne hlebčke. Deni v široko ponev toliko masti, da pokrije dno; v razbeljeno mast položi hlebčke drugega poleg drugega in ko se na eni strani zarumené, jih obrni, da se zarumené še po drugi strani. Postavi hlebčke s kislom repo ali solato na mizo.

Makaroni s sekanico (hašejem).

Skuhaj $\frac{1}{4}$ kg drobnih, nalomljenih in poparjenih makaronov v slani vodi. Kuhane stresi na rešeto, da se odteko. Mešaj 3 dkg sirovega masla, dve žlici kisle smetane in rumenjak, primešaj nekoliko ohlajene makarone ali sneg enega ali dveh beljakov. Stresi polovico teh makaronov v pomazano, pred ognjem varno skledo, naloži po vrhu sekanico in vrhu nje ostale makarone. Potresi po vrhu eno do dve žlici nastrganega bohinjskega sira in postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče. Postavi kot samostojno jed s solato na mizo.

Janeževa omaka.

Zreži dve polni pesti janeževega perja in eno čebulo in to duši v treh ali štirih žlicah olja četrto ure. Nato zmešaj polagoma žlico moke z vodo, primešaj k perju in dodaj vode po potrebi, da nastane bolj redka omaka. Osoli, pusti, da omaka prevre, in prideni končno tri do štiri žlice kisle smetane. Omako postavi s krušnimi cmoki ali kot prikuho k mesu na mizo.

Masleno kvašeno testo.

Deni v lonček tri žlice mlačnega mleka, $1\frac{1}{2}$ dkg drožja in kavno žlico sladkorne sipe, zmešaj in pusti, da vzhaja. Posebej pa zlij v skledo $\frac{1}{8}$ l toplega mleka, 2 dkg sirovega masla, prav malo soli, žličico sladkorja, $\frac{1}{4}$ kg moke. Premešaj, prideni vzišli kvas in rumenjak. Vse to dobro stepaj kakih pet minut. Nato stresi testo na desko in ga ugnetaj še s 6—7 dkg moke četrto ure, položi testo na z moko potreseno desko, pokrij s toplo skledo in pusti, da vzhaja tri četrti ure. Nato testo razvaljaj v štirioglato krpo, za rob noža debelo. Prav tako razvaljaj, le v nekoliko manjšo krpo, 18 dkg sirovega masla, ki si ga prej ugneta s 3 dkg moke. Položi masleno krpo na vzišlo testo, zapogni od ene strani malo preko srede in drugo stran čez prvo tako, da bo prišlo testo v tri gube, razvaljaj za prst debelo in zopet zloži, samo sedaj od nasprotne strani. Prevaljaj ga še dvakrat tako in zopet zloži, zavij v krpo in ga pusti na deski, pokritega s toplo skledo, da vzhaja, zdaj uro časa. Nato ga zopet trikrat prevaljaj in uporabljaj.

Pomarančni zavitek iz shajanega maslenega testa.

Razvaljaj vzišlo testo za mezinec debelo v podolgasto krpo, ga namaži z mezgo in potresi z drobno zrezanimi olupki od polovice pomaranče in žlico sladkorja. Zapogni testo dvakrat od kraja proti sredi tako, da se obe polovici v sredi skupaj strneta. Položi zavitek na pomazano podolgasto pekačo in pusti, da vzhaja, 30 do 40 minut. Nato ga pomaži z raztepenim jajcem ali beljakom in ga peči v precej vroči pečici pol ure.

Orehov zavitek iz vzišlega maslenega testa.

Mešaj dva rumenjaka, 12 dkg sladkorne sipe, prideni sneg dveh beljakov, žličico drobno zrezanih limonovih olupkov, ščep cimeta in 12 dkg zmletih orehov. Razvaljaj testo kakor za pomarančni zavitek v podolgasto, mezinec debelo krpo, namaži z nadevom in zavij kakor pomarančnega; pusti ga na toplem vzhajati 30 do 40 minut in nato speci.

Kraljevski narastek.

Mešaj 4 dkg sirovega masla, 4 dkg sladkorja in dva rumenjaka. Nato primešaj dve žemlji, na kocke zrezani in v mleku napojeni, žličico drobno zrezanih limonovih olupkov, ščep cimeta, sneg dveh beljakov, 2 dkg neolupljenih, zrezanih mandljev in srednje debelo, olupljeno in na kocke zrezano jabolko. Vse narahlo premešaj in stresi v pomazani tortni model in peči v srednje vroči pečici.

M. R.

ČARODEJEV KOTIČEK IN ZABAVNE IGRE

Uganem vsoto enot, ki jih imajo tri karte.

Preden pokažeš to umetnost, pojasni, da šteje v tem primeru pri navadnih kartah z 32 listi as 11, kralj, dama in fant vsak po 10, ostale karte pa po toliko enot, kolikor imajo pik. — Kdo iz družbe naj potegne tri karte, jih skrivaj pogleda in položi prikriti na mizo. Ti pa obljubi, da boš kmalu povedal vsoto enot teh treh kart. Nato izroči tistemu, ki je potegnil karte, še ostale karte; ti pa se obrni proč, da ga ne boš gledal, ko bo vršil tvoja naročila. Reci mu, naj položi na vsako prej potegnjeno karto še toliko kart, kolikor enot manjka potegnjeni karti do 15. Torej, če leži na mizi as, ki šteje 11 enot, naj položi nanj še štiri karte; ali, če leži na mizi sedmica, naj položi nanjo še osem kart itd. Ko je položil na vse tri karte potrebno število kart, naj ostale izroči zopet tebi. Ti jih hitro tiho prešteješ in k številu ostalih kart prišteješ še 16, pa dobiš vsoto enot prvotno potegnutih kart.

N. pr.: Na mizi leže: kralj, devetica in osmica. Na kralja je treba položiti pet kart, na devetico šest in na osmico sedem kart. V igri jih ostane še 11. Če prištejem k temu številu še 16, dobim 27 in toliko enot štejejo potegnjene karte, namreč: kralj 10, devetica 9 in osmica 8, skupaj 27.

Svojo karto je zgrešil.

Igro kart dobro premešaj; Kdo izmed navzočih naj potegne karto, jo pogleda in jo potem položi pod ostale karte. Potem pokaži vsem od sebe obrnjene karte, tako da vsi vidijo spodnjo karto in se preverijo, da je potegnjena karta res spodaj. Ko obrneš karte zopet navzdol, hitro pomakni spodnjo karto nekoliko navzad. Tako je mogoče, da potegneš potem namesto spodnje predzadnjo karto in jo položiš prikriti na mizo. Tega pa gledavci ne smejo opaziti, ampak morajo misliti, da si potegnil spodnjo karto. Potem potegni še tri karte, med temi tudi tisto, ki so jo vsi videli in je v resnici tudi spodnja, in vse tri položi prikriti na mizo, n. pr. drugo poleg druge ali pa dve v prvo in drugi dve v drugo vrsto. Nato reci tistemu, ki je karto potegnil, dasi dobro vé, na katerem mestu leži njegova karta, da jo bo vendarle zgrešil, če boš na mizi ležeče karte premaknil. Seveda bo trdil, da je ne bo zgrešil in da jo bo dobro zasledoval. Nato premikaj karte po mizi sem ter tja, nalašč precej počasi, da dotičnik svojo karto lahko zasleduje. Ko si večkrat vse štiri karte sem ter tja pomaknil in njih prostore zamenjal, reci, naj pokaže, kje je njegova karta. Seveda jo bo takoj pokazal; a kako se bo začudil, ko jo bo pogledal in bo videl, da ni prava. Še večje pa bo začudenje, ko bo med ostalimi tremi kartami našel tudi svojo.

Uganem tvoj rojstni dan.

Tisti, ki želi, da uganem njegov rojstni dan, naj pomnoži datum dotičnega meseca, v katerem je bil rojen, s 5; nato naj prišteje 5; vsoto naj pomnoži s 4; k zmnožku naj prišteje datum in nato še število meseca, v katerem je bil rojen. Od te vsote naj odšteje 20 in naj dobljeni ostanek pove. Če deliš ta ostanek s 15, pove količnik datum, ostanek pa mesec, v katerem je bil kdo rojen.

N. pr. moj rojstni dan je 5. oktobra. Če pomnožim datum s 5 (5×5), dobim 15; nato prištejem 5 ($15 + 5$), dobim 20; to vsoto pomnožim s 4 (20×4), dobim 80; k temu prištejem datum ($80 + 5$), da 85 in nato prištejem še število meseca ($85 + 10$), dobim 95; od te vsote pa odštejem 20 ($95 - 20$), kar dá 75. Če razdelim ta ostanek s 15 ($75 : 15$), dobim količnik 5 (datum) in ostanek 10 (število meseca); torej: 5. oktobra.

ZAKAJ IMA SV. LUKA POLEG SEBE VOLA?

Narodna iz Kostela / Zapisal J. Gregorič

Sveti Luka je bil v mladosti zelo lepe postave in še lepšega lica. Vse ženske so gledale za njim in se samo o njem pogovarjale. On pa je hotel postati svetnik in se ni menil za posvetno srečo in uživanje. Da bi se znebil nadležnih žensk, ki so ga vedno obletavale, je prosil Boga, naj mu odvzame vso lepoto. Bog ga je uslišal in lepemu mladeniču so začeli rasti na čelu — volovski rogovi! Obraz mu je postal živinski, ljudje so se ga ogibali, pred ženskami je imel popoln mir. Mlademu Luki je to ugajalo, ker je tem lažje živel sam zase in mislil na Boga.

Po smrti je bil Luka vzet med svetnike. Treba ga je bilo naslikati in njegovo podobo postaviti v cerkev. Ker se pa ne spodobilo, da bi imel svetnik rogove, so poleg svetega Luke naslikali vola in mu dali Lukove rogove.

»Kako pa ste prišli sem, moj dragi izgubljeni sin?« je vprašal kaznilniški duhovnik kaznjencea.

»Jaz sem žrtev številke trinajst.«

»Kako to?«

»Dvanajst porotnikov in en državni pravdnik.«

»Kako pa ti ugaja moja večerna obleka, ki sem jo kupila na obroke?«

»Hm, zdi se, da si danes oblekla le prvi obrok.«

Oče in sin gledata slona v živalskem vrtu.

Sin: »Oče, takole kožo bi morala imeti midva, vi radi matere, jaz pa radi učitelja!«

Pomota.

V bolnico prisopiha ves prestrašen majhen gospod in razburjeno vpraša:

»Ali niso pripeljali k vam majhne, bolj debele, rdečelase gospe, ki jo je avto povozil?«

»Da, tu leži v drugem oddelku — roko ima zlomljeno!«

»Za Boga, to je moja žena! Peljite me brž k njej! Ali ni naročila, naj se mi telefonira?«

»Ne, gospa leži že tri ure pri nas, a še ni izpregovorila besedice!«

»O, hvala Bogu, potem pa to ni moja žena. Oprostite! Z Bogom!«

UGANK E

Ureja Josip Novak

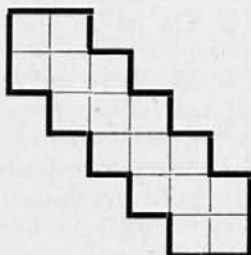
Kraljica majnika.

(Planina, Kranj.)

Čarobne stopnice.

(—ak, Ljubljana.)

V vsak gorenji kvadrat postavi en zlog (dve črki), da dobiš besede nastopnega pomena, ki jih boš čital vodoravno in navpično: 1. kos papirja, 2. morilka, 3. kmetska delavka, 4. davek, 5. nepravilnost, 6. jed.

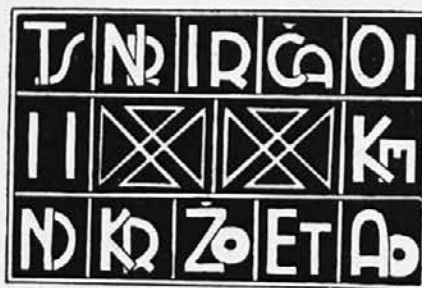
Imenik.

(Marko Mihelič, Sodevci.)

Št.	Ime	I.	II.	III.
1.	Erhar Urb.	24	36	41
2.	Brinar Kar.	14	13	35
3.	Dezar Iv.	52	24	55
4.	Arpal Ant.	33	56	27
5.	Celih Urb.	45	46	16

Skrit napis.

(S. O., Sele.)

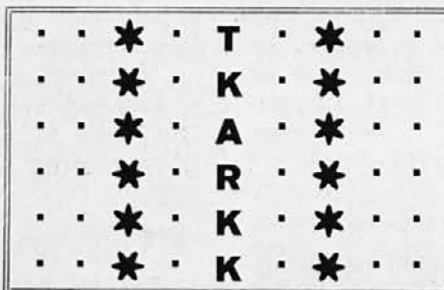
Vremenska uganka za maj.

(—ak, Ljubljana.)

a, ba, ca, ca, dnevi, dni, dr, e, et, ga, ja, ja, ka, ki, ko, la, le, li, li, li, li, mež, na, nar, ni, nik, o, o, po, ra, ra, ra, se, si, ste, sve, ta, ti, ti, var, zi. — Iz teh zlogov sestavi besede nastopnega pomena: zakrament, maščevanje, ognjenik, del pluga, orodje, shramba, kralj Hunov, zver, svetopisemska žena, zapisnik, del svete dežele, delavec, velika cerkev, žensko krstno ime. — Iz vsake besede vzemi dve zaporedni črki, pa dobiš vremenski rek.

Slika.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

V vsaki vrsti dve besedi; končna črka prve je začetna črka druge besede. Besede značijo: dragocenost, rastlina; orientalec, siromakova hiša; reka v Jugoslaviji, žensko ime; denar, popotnik; žuželka, mesto v Jugoslaviji; nebna prikazen, geometrično telo. — V vrstah, zaznamenovanih z zvezdicami, od zgoraj navzdol in od spodaj navzgor dobiš naslov slike.

Pod palmami.

(R. K., Ljubljana.)

Posetnica.

(L. Dobrovolje, Verd.)

Ant. Sinik

Poljčane

Kaj je ta gospod?

Računska naloga.

(R. K., Ljubljana.)

$$3 \times 1. + . \times 21 + . \times 7 = .5$$

$$+ . \times 8 + 5 \times .0 - 6 \times 1. = .$$

$$.8 + .2 - .1 = 1.9$$

Vstavi namesto pik številke, ki dopolnijo račun.

Črkovnica.

(Radoš, Stari trg.)

MOESAVVEAJLČEDEBZ
KOENINSOADCITENDE

Tombolska karta.

(Natan, Celje.)

15	35	41	70	73
13	25	40	51	85
18		44	66	71
			86	

Kaj je zadel lastnik te karte?

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za ugank e pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane ugank e bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v aprilski številki.

Vremenska uganka za april. Postavi črke na tista mesta v stavku, kakor jih kažejo spodaj stoječe številke. Dobiš: O svetem Juriju visoko žito, leto plodovito.

Konjiček. Vsem prijateljem in naročnikom »Mladike« želim vesele velikonočne praznike.

Film. Število belih polj na levi strani vsake slike pomeni skupino, na desni pa črko iz dotične skupine. Dom in svet.

Posetnica. Gimnazijski direktor.

Skrivalica. Ob abecedo, razdeljeno na pet delov, napiši zgoraj in ob strani: Skrivalica. Po dve in dve črki zaznamujeta novo črko. Pot do vencev se vije skozi trnje.

Preštevalnica. Vzemi vsako četrto črko, pa dobiš: Vemo, da je v resnici od mrtvih vstal Kristus, Kralj in zmaga vec.

Brzobjavki. Številke v datumu povedo, katere črke v brzobjavki je treba odstraniti. Ostale povedo pregovor: Veliko bliskanja, malo dežja.

Po Kalvariji. Vzemi vsako deveto črko, počeniš s črko »v« nad križem, na kar dobiš: Vsem ugankarjem: Vesela aleluja!

Žrtvenik. Začni zgoraj pri »V« in preidi k »S«, kakor kaže črta. Tako nadaljuj najprej v desnem zgornjem voglu in nato še v ostalih, pa dobiš: Vsaka žrtev je težka; svojo voljo žrtvovati pa je najtežje.

Besedna uganka. Vzemi v vsaki besedi zadnjo črko, pa dobiš: Kar si sejal, to boš žel.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Irena: Cingljate! Razpoloženje pa je nekaj vredno, če je stalno tako!

P.P., Novo mesto: Kar je narodno, je dobro, drugo ni zrelo. Saj se sodiš sam: »Če bo sodba ugodna, bom še kaj poslal, tudi kaj boljših.« Torej imaš te sam za — slabe!

Ivan R.: Vaša »Harmonika« je menda resničen dogodek, ki bi moral vsakogar geniti, pa je tak drobec, da zgodba sama ne more ogreti. Ko bi bila obdelana, da. Taka ni za tisk.

Martin Stanek: Pošljite svoj naslov, da vam nakažemo honorar.

REŠIVCI UGANK V APRILSKI ŠTEVILKI

Jeglič Stanko (10), dr. Knific Ivan (10), Bobnar Janez (10), Bobnar Marija (10), Benedičič Jakob (5), Papler Marija (10), Gradišnik Ivan (10), Radoš Martin (10), Pot Marko (7), Lukovšek Ivanka (10), Malovrh Jožica (10), Bratulič Viktor (7), Dobrovoljc Lojze (10), Pavlin France (10), Sancin Anton (8), Šušteršič Franc (10), Pipan Jelica (10), Bulovec Ivo (10), Kladenšek Jernej (10), Skalar Marija (10), Mikuš Adolf (10), Bufon Anica (10), Lovšin Iva (8), Arko Jože (8), dr. Česarek Franc (8), Rotar Marija (10), Kumar Marija (10), Sodja Franc (7), Mlakar Jožef (7), Cesar Anton (7), Sodja Anton (7), Finžgar Marija (10), Jug Franjo (8), Volk Slavko (8), Beličič Vinko (4), Videnšek Ana (6), Rožanec Josip (10), Kržišnik Helena (10), Slodnjak Joža (10), Bezjak Alojz (10), Bezjak Martin (10), Slodnjak Anton (10), Kat. prosv. društvo, Sv. Lovrenc (10), Volk Jože (10), Rakovec Josip (10), Lipoglavšek Slava (10), Tršinar Slavko (9), Horvat Fran (10), Demšar Viktor (10), Kalan Minka (10), Petelin M. (10), Samostan, Stična (10), Zorec Alojzij (10), Gole Anton (10), Golnar Fran (10), Mikolič Silva (6), Moder Janko (10), Padar Jože (10), Eržen Anica (10), Modrinjak France (10), Župni urad, Pišce (10), Debevec Krista (6), Rabuza Anton (5).

G. El. Gej, Ljubljana. Bom priobčil. Prosim, pošljite še kaj!

Gdč. M. F., Brezje. Ne izrezujte naslova iz platnic, ampak naslov naročnika z ovitka.

G. Jože Juter, Maribor. Nekatere bom porabil. V prihodnje pišite le po eni strani lista in vsako uganko na poseben list. Pošljite še!

OTROK RIŠE

Mladika, družinski list, naj tudi o naslednjem kulturnem dogodku poroča. Čeprav je bil za mnoge le predmet radovednosti, je vendarle važen in naj dá nove pobude.

Sedem in polletni fantek, Marijan O., je priredil meseca marca letošnjega leta razstavo svojih risb. Razstava je bila lepa in je uspela. Svojega paviljona Marijan ni imel, pač pa mu je Državna učiteljska šola dala na razpolago risalnico. Nekaj nad štiri sto Marijanovih risb jo je kar napolnilo.

Kako? Risal je Marijan največ z navadnim svinčnikom na gladek papir. Le eno zadnjih risb, lokomotivo, gledano od strani, je narisal na hrupav risalni papir. Tudi z mokrimi barvicami je naslikal le eno sliko, vse druge, kolikor so barvane, so izdelane s suhim barvnikom.

Kaj? Zanimalo je Marijana vse: Gasivci, ki dreve gasit; vlak, ki vozi po bregu; letalo, ki se postavlja v zraku na glavo; pustni norec z najbolj smešno masko; lev in tiger in mačka, predvsem pa konj; Miklavž v Unionu in zlasti še Mefisto; Jezušček v jaselcah in angeli, ki slavo pojo; prijateljica Nežica na vrtu, Marijan sam na sprehodu; mornar in zamorec; tudi nebotičnika ni pozabil. Pozabil pa je na — rožice.

Pomen. Razstava je bila lepo obiskana. Bila je pač prva te vrste pri nas in je posegla v živo. Nakazala nam je dvojne novih poti: skrb za otrokovo delo, zlasti predšolsko, in pa možnost smotrnega vzgajanja umetniškega naraščaja.

Mnogo zaslug za razstavo ima vseučiliški profesor dr. K. Ozvald, ki je lani v Brnu o takih otroških risbah tudi predaval na pedagoškem kongresu.

I. Šegula.

V mesecu maju bo izšel:

Pregled občne zgodovine

I. del: Stari vek. Spisal prof. Stanko Petelin. Mohorjeve knjižnice 67. zvezek. Vsak izobraženec bo z veseljem segel po tej knjigi.

Vse cenjene naročnike obveščamo, da je knjigovoznica Mohorjeve tiskarne izvršila po osnutku Slavka Pengova

ORIGINALNE PLATNICE ZA »MLADIKO«

M
T

Platnice same stanejo Din 30.—, platnice z vezavo vred pa Din 40.—.

S tem smo oskrbeli našemu listu tudi trpežno, lepo zunanost in bodo vezani letniki »Mladike« v okras vsaki, tudi najbolj razkošni knjižnici.

Kdor ima še kaj nevezanih letnikov »Mladike«, naj jih pošlje v vezavo

UPRAVI »MLADIKE« CELJE, PREŠERNOVA UL.

Nove knjige Družbe sv. Mohorja v Celju:

Šmarnice župnika Andreja Pirca

Šmarničar obravnava v njih zelo poljudno vsa važnejša verska in vzgojna vprašanja: o liturgiji, Marijinih organizacijah, Cerkvi, župnijskem življenju, o Mariji in slovenskem narodu, vzgoji, avtoriteti, poklicu, apostolstvu, veri, neveri, grešnikih, pohujšanju, trpljenju itd. Vse je pisano z živo besedo in veliko toploto. Za člane Družbe sv. Mohorja stanejo vez. z rdečo obrezo Din 20.— (za nečlane Din 28.—), z zlato obrezo Din 30.— (za nečlane Din 40.—).

Majnik poje

je naslov zbirki štirih Marijinih pesmi za mešani zbor z orglami, ki so posebno primerne za šmarnice. Zložil jo je dr. Frančišek Ksav. Lukman. Partitura s spremljanjem orgel stane za člane Družbe sv. Mohorja Din 9.—, za nečlane in po knjigarnah Din 12.—. Vsi štirje glasovi brez spremljanja orgel za člane Din 5.—, za nečlane in po knjigarnah Din 4.—.

Knjiga o Bogu

ki jo je spisal naš filozof univerzitetni profesor dr. France Veber. Pisatelj, ki ni teolog, nam opisuje v tem delu, kako si utira pot do Boga. To knjigo mora brati vsak izobraženec, tudi tisti, ki misli, da se vera v Boga ne dá združiti s pravo izobrazbo in znanstveno miselnostjo. Knjiga obsega 464 strani in stane vkljub temu, da je prvovrstno znanstveno delo — ki je natisnjeno v omejeni nakladi — za člane Mohorjeve družbe broširana samo Din 81.—, v platno vezana pa stane Din 95.—. Točni naročniki Mladike dobé to knjigo tudi na odplačevanje. Na zahtevo pošljemo brezplačno podroben prospekt o knjigi.

Cerkveno slikarstvo

Z njegovimi problemi, načeli in zgodovino nas seznanja umetnostni zgodovinar in spomeniški konservator dr. France Stele v tej svoji knjigi, ki je bogato ilustrirana. Delo bo dobro služilo duhovnikom, bogoslovcem, dijakom in vsakemu, kdor se zanima za razvoj umetnosti. Knjiga je 66. zvezek Mohorjeve knjižnice in stane za ude broš. Din 21.—, za neude Din 28.—; vezana Din 30.—, za neude Din 40.—.

Užitkarji

Kmečka žaloigra v treh dejanjih. Spisal Alojzij Remec. Mohorjeve knjižnice 1. zvezek. II. natisk. Broširan izvod stane za ude Din 6.—, za neude Din 8.—, vezana za ude Din 12.—, za neude Din 16.—. Opozarjamo posebno naše odre na to pretresljivo dramo, ki so jo uprizarjali največji slovenski odri z velikim uspehom. S to knjigo je Mohorjeva knjižnica zopet celotna.